శ్రీః

శ్రీ యదుగిరినారాయణస్తవః

శ్రీశైలార్యవిరచితః

సవ్యాఖ్యానః

షట్ స్తవాశ్చ

ఆస్థానవిద్వాన్ జగ్గూ వేఙ్కటాచార్యేణ శోధితః

ముద్రితశ్చ

BANGALORE CITY
PRINTED BY V. B. SOOBBIAH & SONS
AT THE M. B. D. ELECTRIC PRINTING WORKS

1933

మూల్యమ్ ౧-౮-౦]

[*Registered Copy Right.*

ఏషాంగర్హాణాం పునర్ముద్రణాది సర్వాధికారాః

రాజకీయశాసనానుసారేణ శోధకేన

స్వాయత్తీకృతాః.

పుట్టుకగురించి

పుట్టుకగురించి ప్రస్తావనలు

అందుకుగాను శ్రీ యొక్క [illegible] మరియు పుట్టుకగురించి శ్రీ యొక్క మా శ్రీ యొక్క శ్రీ యొక్క పుట్టుకగురించి శ్రీ యొక్క పుట్టుకగురించి శ్రీ యొక్క పుట్టుకగురించి

— ఏతత్పరిణీతత్వేన విదితాః సంస్కృతపరిబన్ధా ఇమే —

(౧) యదుగిరినారాయణస్తవః, (౨) యదుగిరినాయకీస్తవః, (౩) లక్ష్మీనృసింహస్తవః, (౪) మంజుళకేశవస్తవః, (౫) రాజగోపాలస్తవః, (౬) పరవాసుదేవస్తవః, (౭) గోపాలస్తవః, (౮) పశ్చిమరఙ్గరాజస్తవః, (౯) ఏకాదశీనిర్ణయః, (౧౦) సచూర్ణికాధికారనిర్ణయశ్చేతి.

తత్రాద్యం యదుగిరినారాయణస్తవః శ్రీపరాశరభట్టార్యానుగృహీతం శ్రీరఙ్గరాజస్తవస్య పూర్వశతకం సర్వశోఽనుకరోతి. అన్తేనిర్దిష్టాః త్రయః ప్రబన్ధాః నోపలబ్ధాః. శ్రీశైలార్యదినచర్యాతూపలబ్ధత్వాదన్తేఽత్రిపరికటితాం.

— యదుగిరినారాయణస్తవవ్యాఖ్యాకర్తృనిచారః —

అయమస్తువ్యాఖ్యానకర్తా తస్యైవకవేరనుజః తస్మాదేవాధీతసకలశాస్త్రః శిఙ్గరార్యనామా భవేదితి సంనిశేషశోధనమిదాయతే; యతో వ్యాఖ్యానారమ్భే సమాప్తౌచ స్వనామ ననిబబన్ధ, నిబబన్ధచ శ్రీశైలార్యవిషయకపరిపత్తిపరితోషకంపద్యం. అతాత్రిరేవపరికటితా శ్రీశైలార్యదినచర్యా తచ్ఛిష్యకృతేత్యతీతం నకస్యచిత్సందేహః. శాద్యశదినచర్యారమ్భేఽప్యస్యైవపద్యస్య దృశ్యమానత్వాదుభయోర్గ్రన్థయోస్సమానకర్తృకత్వంజ్ఞాయతే. శ్రీశైలార్యానుజస్యశిఙ్గరార్యస్య శ్రీశైలార్యశిష్యత్వన్తు శిఙ్గరార్యకృతమిత్రివిన్దాగోవిన్దాఖ్యకన్నాటకనాటకస్యపరిస్తావనాయాం కవిపరిచంసాపరికరణే స్పష్టముక్తం.

ఏవంహి తత్రివాక్యమ్ "మహీశూరనరపతిశ్రీచిక్కదేవమహారాయనఁ నెరిగెవడెద శమనేహాళ్కి నెలెవనెయు మశేషకలానిధియుమెనిసి నెగళ్ద తిరుమలార్యరకృపెయిందెణికెగళవడదపలవుంబిజ్జెగళిం నెరవ-

నిగెగొండు" ఇది. కింబహునా—యదుగిరినారాయణస్తవఘటకస్య "కేశ్రితుంనఃపరిభవన్తి" ఇత్యాది త్రయస్త్రింశత్తమపద్యస్యవ్యాఖ్యానే "యతిరాట్—రామానుజాచార్యః, తస్యజనోత్సవే పరితివత్సరం చైత్రశుక్లపరివర్తమానే అన్నత్పిత్పచరణైర్నృసిహ్మైర్వైదిర్వ్యరథోత్సవాదిభిఃపరిష్కృతే" ఇతిపఠిర్దిశ్యతే.

ఏతత్పితృచరణైః రామానుజాచార్యజనోత్సవః రథోత్సవాదిభిఃపరిష్కృతఇత్యతఃపరిమాణాన్తు—యదుగిరినారాయణదేవాలయాన్తర్గతే శ్రీరామానుజాచార్యసన్నిధిసంనిధేశే శ్రీవత్సనిహ్మవిశేషలక్షణపార్శ్వభిత్తిస్థితం శిలాశాసనమ్ (శ్రీరఙ్గపట్టణ కొల్లూకా 94నే నం.)

తస్మింశ్చశాసనే కాశికశ్రీనృసిహ్మైర్వైః దొడ్డదేవరాజభూపాలోమహాభారతంశ్రావితః ధర్మరాజపట్టాభిషేకశ్రవణసమయేగ్రామద్వయందదౌ. నృసిహ్మర్వాస్తు తత్రైకంగ్రామం రామానుజాచార్యజనోత్సవసమయే రథవాహనాద్యుత్సవాయ తత్తత్కాలోచితోపచారాయచ సమర్పయామాసురితి లిఖితమ్.

మితశ్రీవిద్వాగోవిన్దనాటకేపి శిఙ్గరాచార్యేణ "శ్రీమతోనన్యనృసిహ్మసూనితనయం శ్రీతిర్మలార్యానుజం శ్రీమత్కాశికశిఙ్గరార్యసుసిద్ధం" ఇత్యాదిలిఖితమ్. ఏతైఃకారణైఃపూర్వోక్తవివాయమిత్యస్మీయతే. గర్భితయోరుభయోస్సంవాదనిర్దేశాభావస్తు స్వాచార్యవైభవపరిస్తావే స్వనైచ్యానుసన్ధానమూల ఇతిచోస్మీయతే.

— శోధనముద్రణపరిమృత్తవిచారః —

కిఞ్చ—భగవతఃశ్రీయదుగిరినారాయణస్య మహ్రపుష్పసమర్పణసమయే పరిత్యహాం యదుగిరినారాయణస్తవఘటకేషు "ఏధతాం, అస్తిస్వస్తి, సమిద్ధే, ఈడ్యే, పరేషాం" ఇత్యాదిమవ్యక్తపుంపదవ్యం

తత్పరిత్యముఖాచ్ఛ్రితమూబాల్యాదేవ చాసజనేన. సజ్జాత్రై యు
గాదిఫలవాచకాజ్జ్యోతిస్కాత్తు సమ్పత్తూమూరపురతవేవ "క్షమాలక్ష్మీ"
త్యాదిపద్యాచ్ఛ. గోత్రిత్రోనామతోఽప్యేతబాల్యాఖ్యాత్మసమూనై
రస్మత్తాతపాదైర్విరచితే "కల్యాణీపీఠ్ధపఞ్చక" నామ్ని ముక్తేవృష్టస్య

"అస్పృష్టభవకపద్రావజవాన్ని పీతోజ్ఝితాంనియులామ్ ।
సాగరభస్మాస్పృష్టాం కల్యాణీనామ తాంభజే గఙ్గామ్ ॥"

ఇతిపద్యస్య సమూనార్థకం

"అధూర్జటిజటాటవీతటకపాలసఞ్చారణా
మజహ్నుజతరాసలక్ష్మీసఖిన్న యూదఃసులామ్ ।
అసాగరచితావనోపచితసాస్థిభస్నోత్కరా
మనుజ్ఝితయుషుకూధరబదాంభజేస్వర్గ్నదీమ్ ॥"

ఇతిపద్యాచ్ఛ.

తతఃపరిభ్రతి సమగ్రిగ్రన్థావలోకనోత్కణ్ఠితేన యతమానే
నచ చాసజనేన త్రైనాచాసాదితమేకం పుస్తకం చిరాత్ ;

యత్తలు కర్ణాటకకావ్యపఞ్జరీముద్రణాధికృతై చేతత్కవివం-
ధ్యైఃమ. కుమారిస్వామిని. తిరుమలాచార్యైఃస్వహస్తలిఖితమ్ ;
కర్ణాటకకావ్యమంజరీకోధకైఃఆబ్జి. రామానుజాచార్యైఃకృపయా
పరితికృతిసమాప్తిదనకృతేఽనుగృహీతం చాసజనాయ.

తతశ్చ నిధిదర్శంవృష్టఃపరిబన్ధోయం నవరత్నపరిత్యాప్తోహార
ఇవ స్వోకణ్ఠే సుకృతినాం కేషాఞ్చిత్కణ్ఠేచ ధృతోధారితశ్చ వరంవ-
ర్ణనుత్కర్షయామాస. "ఏకస్వాదనభుంజీత" ఇతివచనార్థమనుసం
దధానేన కాలకర్మిణా గ్రన్థరత్నపరిమోషభీతేనచ అస్య ముద్రణే
తీవ్రతరఃపరియత్నోఽకారి చాసజనేన.

ఏతత్పుస్తకం శుద్ధం స్పష్టమని గచ్ఛతస్పులనన్యాయేన క్వచి
త్క్వచిద్వర్ణలోపవ్యత్యయసంశయాయెరుపలక్షితమపి భీతచిత్తేన యథా
మతి శోధితంచానుజనేన. తత్తచ్ఛబ్దోవృత్తబన్ధరసాకృష్టహృదయేనతం
రుతూహాలినా నఘతర్కిసింహాచిహ్నితానాం తత్తత్పద్యానాం నిమ్న
భాగేషు ఛన్దోనామవృత్తనామనిర్దేశపూర్వకం వృత్తలక్షణానిచ పఠిక
టితాని. పూర్వోక్తే మదుపలబ్ధే పుస్తకే పరమానుదేవస్తవే కస్యచి
త్పద్యస్య ఉత్తరార్ధంనాసీత్. తత్తెలివాన్యస్యవద్యోత్తరార్ధే పఞ్చ
సాణ్యక్షరాణినాసన్. లక్ష్మీనృసింహాస్తవేతుద్వితీయే. రాజగో
పాలస్తవేచైకమర్ధం. తత్తత్థానానినిను కేవలాన్యభూవన్.

ఏవంస్థితే—కణాచిగేతత్పుస్తకం నిబోధితాః చాక్షసవియర్శనవిచ
క్షణాః. రాయబహాదూర్. రా. నృసింహాచార్యాః పురా స్వైరేవ
లేఖితం ఏతత్పరిబన్ధపఠితిక్కల్యస్తకం (మైసూర్ గవర్న్మెంట్ ఓరి
యంటల్ లైబ్రరీ) నామకే పుస్తకభాండాగారే పస్తలషత్యక్షాన్వ
తత్రత్యేభ్యః పెరియస్వామి. శ్రీనివాసయంగార్యేభ్యః పత్రికాంప్రే
ష్య, తైస్తత్రదృష్టస్యాపఠితలిఖితంపత్రం దూసాయపఠిదయుః.

తత్ర పరమానుదేవస్తవస్థపద్యస్యోత్తరార్ధం అన్యస్య పాదశకలఞ్చ
తద్ధవలిఖితాన్వయోజితం. లక్ష్మీనృసింహస్తవగతపద్యస్య ద్వితీయాన్యక్ష
రాణి శ్రీకల్కినృసింహార్యమన్దిరగతపఠితిక్కల్యస్తవదర్శనాదోద్ధృతాని.
రాజగోపాలస్తవగతపద్యస్యార్ధన్తు పూర్వోక్త పుస్తకభాండాగారస్థితే
గోశేషి "మాతృకాయామవ్యదర్శనాదేతదర్ధం నలిఖితం" ఇతిటిప్పణీ
లేఖనపూర్వకం త్యక్తమితితైర్లిఖితం.

తస్మాదేకస్మిన్నమ్మేవగమిదంస్తోత్రంరిక్తమూభూదిలివిచిన్త్య,
దాసేనైవ టిప్పణీలేఖనపురస్సరంవిరచయ్యసందృబ్ధమర్ధమ్.

తదేతత్సర్వం కాసనస్యచావలం సాహసశ్చ కేవలమాస్మత్తం
స్వప్నపరై స్సహృదయైరుదారై కపయిసాలిభిసోన్నవ్యంవివశ్చిదవశ్చమై; సలీ
కానిచ కాసనసీయాస్మృతిచశశ్వదభ్యర్థయే.

అస్య ముదగ్రాయ ఉభయవేదాన్తవ్యాఖ్యానసభా వరం సాచ
య్యమభ్యర్థితా ఫలస్తుతదాయత్తమ్.

ఏవంరీత్యా సర్వేశస్యాహ్యాకృదభ్యక్ కృతజ్ఞతాజ్ఞాపనమాత్రేణ
పరితికారమోయసుకిఞ్చనోదాసజనస్థితిచ అసన్నదభ్యర్థయే.

బగ్గూ వేఙ్కటాచార్యక్

యదుగిరి సాహిత్యాలఙ్కార సాఙ్ఖ్య వేదాన్తవిద్వాన్,

సాఙ్ఖ్యతీర్థ ఆసాసవిద్వాన్.

శ్రీః

శుద్ధాశుద్ధపత్రికా

పృష్ఠే	పఙ్క్తౌ	అశుద్ధమ్	శుద్ధమ్
ముఖపత్రవృష్ఠభాగే	౧	దర్శణాది	దర్శణాదిషు
౩	౫	పరిపాది	పరిపాపాది
౫	౨౦	త్యర్థణాః	త్యర్థణాః
౭	౩	నీళా స్తన	నీళా స్తన
,,	౧౩	భూదకే	భూధరే
౯	౨౧	చకాస్తైర్యాః	చకాస్తైర్యాః
౯	౫	లిజ్	లిజ్
౧౧	౯	అక్షుబ్ధో	అతిక్షుబ్ధో
,,	౧౯	నుచార్య	నుజాచార్య
౧౩	౯	నరస	సరస
౧౪	౬	ఇత్యాజ్	ఇత్యాజ్
౧౫	౯	యిదుకు	యుదుకు
౧౬	౯	మహా"ఖతి	మహా"మితి
౧౭	౯	ప్రీతి	ప్రీతి
౨౫	౨౪	లిజ్	లిజ్
౩౭	౨౩	ధత్తేః	ధత్తే
౭౬	౧౧	యక్తం	యుక్తం
౯౦	౩	అలమ్మా	అలమ్మో
౯౭	౫	ప్రైవిదద	ప్రైవ్యదద
౧౨౩	౧౧	నమవద	సమవద
౧౨౪	౧౦	సృమారే	సృహారే

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయనమః

శ్రీ యదుగిరినారాయణస్తవః

మూ॥ వాఙ్మూలశ్రీనివాసార్య కృపాసంపన్నవైభవం ।
శ్రీశైశికశ్రీనృసిహ్మార్యం కల్యాణగుణమాశ్రయే ॥ ౧ ॥

వ్యాఖ్యానపీఠికా

శ్లో॥ శ్రీశైశికాన్వయ నృసిహ్మగురోస్తనూజం, తత్సేవయాప్త నిగమాన్తయుగార్థతత్వం । శ్రీ శ్రీనివాసగురువర్యదయైకపాత్రం శ్రీశైల శైశికమహం శరణంప్రపద్యే ॥ ౧ ॥ శ్రీమాన్సమస్తకల్యాణగుణామృత మహోదధిః । యతీరాజకుమారోనః పాయాద్వేదగిరీశ్వరః ॥ ౨ ॥ శ్రీకాన్త, సన్తతమవాప్తసమస్తకామ, నిధూతహేయకుల, భవ్య గుణైకతాన । సర్వజ్ఞ సర్వహిత సర్వగ సర్వశేషిన్, శ్రీ యాదవాచలనిధే మయిసంనిధేహి ॥ ౩ ॥ ద్వయాక్షరానుసంధాన సుధాబ్ధి రంగత్త రంగతాదాత్మ్యవైభవ చోభిః । శ్రీశైలసూరిపరివారాత్పరివృత్తః స్తవోభవోప్మాణమపాకరోతి ॥ ౪ ॥

అథ తత్రభవాన్ తిరుమలాగ్ర్యః ద్వయార్థతత్వమనుసందధానః తత్పరివాహరూప మభిరూపం "యదుగిరినారాయణస్తవ" మారభమాణః, తదాదౌ, "మంగళాదీని, మంగళమధ్యాని, మంగళాన్తాని హి శాస్త్రాణిప్రథన్తే" "మంగళాచారయుక్తానాం" ఇత్యాదివచనానురోధేన భగవద్వన్దనాత్మకం మంగళమాచరన్, "భగవద్వన్దనంస్వాద్యంగురు

వంశపూర్వకం । శ్రీరంగేశ్వరయాయుక్తం స్వదతేహి విశేషతః” ॥ ఇత్యాది వచనానుసారాత్, స్వాచార్యపరిపదనాత్మకం పద్యమా కాని బభ్నాతి ॥ వాఙ్మూలేత్యాది ॥ వాఙ్మూలశ్రీనివాసార్యస్య - స్వాచార్యస్య, కృపయా-నిర్హేతుకదయయా, సంపన్నం—సమ్యక్ ప్రాప్తం, వైభవం-అర్థపంచకయాథాత్మ్య విజ్ఞానరూపం, యేనతం-ఆచార్యకృపాయాశ్చ తద్ధేతుత్వం, “ఆచార్యవాన్పురుషోవేద” “యస్తా ద్యోజగన్నాథః కృత్వావమర్త్యపయిష్యాంతనుం । మగ్నానుద్ధరతే లోకాన్ కారుణ్యాచ్ఛాస్త్రపాణినా ॥” ఇత్యాదిభిః ప్రతిపాద్యతే. కల్యాణాః-ఆశ్రితభోగ్యాః, గుణాః—వాత్సల్యశీలావయో, జ్ఞానభక్తి వైరాగ్యావయశ్చ, యస్య తం । కౌశికశ్రీనృసింహార్యం—ఆశ్రయే - మనోవాక్కాయైః ప్రపద్యే, కౌశికేత్యనేనాభిజాత్యముచ్యతే—అత్రి పూర్వాపేక్షేణాస్య స్వాచార్యనిష్ఠాగరిష్ఠత్వం; ఉత్తరాపేక్షేణతు తదా శ్రీయణస్య గుణవద్విషయతయా, “గుణైర్దాస్యముపాగతః” ఇతి వదోభాగ్యత్వం, చావగమ్యతే ॥—

అవతారికా ॥ ఏవంస్వాచార్యంపరిణమ్య “సచాచార్యవంశో ద్భవైయః” ఇతిస్మృత్యా, “వందేగురుపరంపరాం” ఇత్యభియుక్తాచా రాచ్చ, గురుపరంపరామనుసంధత్తే ॥

మూ॥ ఆశాసేషట్పదామోదవహాం గురువరంపరాం ।
శ్రీనారాయణపాదాబ్జమధుధారామివాపరామ్ ॥ —ఆ ।

వ్యాఖ్యా॥ షట్పదస్య-ద్వయస్య, ఆమోదః-పరిమళః, తత్ప్ర కాశకోధర్మః - తదధీనసంభానపరివచనాదిరితిభావత్. తస్య వహాం - తద్ధర్మశాలినీమిత్యర్థః, అన్యత్రీ షట్పదానాం - భ్రమ రాణాం, ఆమోదస్య-సంతోషస్య, వహాం-పోషిణీం, అపరాం ।

శ్రీయా, యుక్తస్యనారాయణస్య, పాదారవిన్దే-అత్రిపాదయోరి బ్జత్వనిరూపణేన భోగ్యతిమత్వే ప్రతీయతే-తదోగ, మధుభారామిన; గురుపరంపరాయాగ భగవత్పాదారవిన్ద సంబంధితయా, నిరన్తర సన్తానతయా, షట్పదామోరవహాత్వాచ్చ; మధుభారాశబ్దోక్త్యాపి అపరామిత్యనేన, నిరతిశయభోగ్యతారూపవైలక్షణ్యంప్రపాదితంభవతి అత్రిమునత్రిగుణదేవతానాం కీర్తనాత్, "మన్త్రోతద్దేవతాముంచ తథామన్త్రప్రదేగురో। త్రిషుభక్తిస్సదాకార్యాసాహ్యప్రథమసాధనం"- ఇత్యాదిభిఃప్రతిపాదితా, త్రిష్వపిభక్తిఃపరితీయతే-ఆశాసే-ఆకాంక్షే- ఆజ్ఞాపూర్వస్యభాసే రిచ్ఛాయామనుభూత్రేత్యాత్మనేపదం ॥

అవ॥ ఇత్థంసముదాయేనగురుపరంపరామనుసంధాయ, "ఆచార్యాణామసావసావిత్యాభగవత్తః" ఇతివచనానుసారాత్ విశిష్యాస్య మనుసంధత్తానో, గురుపఙ్క్తిముక్తాసరనాయకమణిం, శ్రీసంపత్కుమార రలక్షణ, స్తోతవ్యవస్తుపరిజ్ఞానేసమర్థోపకారకం శ్రీమద్వారమూనుజా చార్యంస్తౌతి. ఏధతామిత్యాదినా॥—

మూ॥ ఏధతాంయతిరాజస్యసామ్రాజ్యం సర్వతోముఖం ।
యత్రిసంపత్కుమారోపియువరాజపదాస్పదం ॥ 3 ॥

వ్యాఖ్యా॥ సర్వతోముఖం—యతిరాజస్య, సామ్రాజ్యం = సమ్రాట్ఛబ్ద = జగద్ధితానుశాసనం-ఏధతాం = విభవవృద్ధావిత్యస్మాద్ధా శిష్లోట్—సామ్రాజ్యస్యసర్వతోముఖత్వం = ఈశ్వరవిషయేవ్యాప్రతి నిహతత్వం. తదేవోపపాదయతి-యత్రేత్యాదినా—యత్ర—సామ్రాజ్యే సంపత్కుమారోపి—యువరాజపదస్య = యౌవరాజ్యస్య. ఆస్పదం = ఆశ్రయః—యువరాజశబ్దార్థః—యువరాజోహి, సమ్రాడభిమాన భూమిఃతదభిమతౌ నిగ్రహానుగ్రహౌ విదధాతి, తద్వదయమపీతి

భావఁయదాహ్వా, మహారాజస్యకుమారోఽయం యువరాజః, అయమపి తథేతి భావః—"పురాకిల శిల్పీశ్వరకుమారికయా, వరనందిన్యాస్వలీలోపకరణతయా గోపాయితంయదుగిరీశ్వరమానేతుకామేన, రామానుజాచార్యేణాభ్యర్థితాతో శిల్పీశ్వరస్సాత్వాగిసమవానీత" "యద్వ యంభవదాహూతోగో భవదభిముఖమూయాతి, తదాభవాన్నయతిత్వ" మితతథ్యపరితుష్టేనరామానుజాచార్యేణ, "ఏహ్యస్మత్సాన్నిధ్యమిత్యదుగిరీశ్వర" ఇతిసప్రణయమాహూతోబాలకైవ సస్ఖలితలలితపదవిన్యాస లీలాకులంఘులితమణికిఙ్కిణీకూపురమేఖలాకలాపం, సమాశ్లేషోత్సుకతయుగ పరిసారితసనాళనలినవ్యాయామకారికరపల్లవం, ఈషదుత్ఫుల్లకపోలమూలప్రతిబింబితమందస్మితముగ్ధముఖపుండరీకం, ఆవిర్భవ్య, నందగోపస్యేవనమముత్కంఠితస్య, రామానుజాచార్యస్యఉత్సంగమాగురోహ— తాదాత్వికోన్మన్యకపేర్మదసావేశదశావిర్భూతసంవత్తాదాత్మ్యేన యతిరాజేన, సరభసమాశ్లిష్య మూర్ధానమాజిఘ్రితా "తాతవధూస్వఅస్మాన్పంపత్కుమార "ఇతిసమంగళాశాసనముపలాలి తోదేవ స్వకీయవివిధవిచిత్రావిభూతావాదస్యభిమతం తత్కుమార భావమివ, నామసమాస్రాదప్రియతమం "యతిరాజసంపత్కుమార" ఇతినామధేయమధిగమ్యాధున్యమాత్మానంమన్యతే" — ఇతిపురావిదో వదన్తి.

అ॥ అథనిత్యవిభూతేస్సకాశాల్లీలావిభూతిమవతరంత్యా గురు పరంపరాయాఃపరిశ్రమపద విన్యాసభూమిం, కులపతింపరాంముఖం పరిణమతి—

మూ॥ వందేభగవతఃపాదూం. వకుళామోదమేదురాం ।
తత్పాదాయశేషసంపన్న మంజుశింజానమోరమాం ॥ ౮ ॥

వ్యాఖ్యా॥ భగవతః = శ్రీమన్నారాయణస్య. భగవచ్ఛబ్దస్య-నారాయణైకాంత్యం, "భగవానితిశబ్దోయం తథాపురుషఇత్యపి ॥ నిరుపాధిచవతేఽతే వాసుదేవేసనాతనే" ఇతి విష్ణుపురాణసిద్ధం — పాదూం = శరకోపనమూభ్యాదిభర్మవత్తూ పాదుకాశ్వేన నిరూపి పితం, పరాంకుశం—"ణిచ్-సిపద్యతేఽ" ఇత్యౌణాదికఊప్రత్యయః. (ఊణాదిషుప్రథమపాదేన) వకుళామోదైః— కేసరకుసుమపరిమళైః, మేదురాం—మేగస్వినీం — నిబిడామిత్యర్థః — "భండభాసమిదోఘురచ్ (3-3-౧౭౫)ఇతిరాచ్ఛీల్యేఘురచ్ప్రత్యయః. ఏతచ్చ పరాంకుశస్య స్వాసాధారణవకుళాదామవత్త్వమూ, పాదుకాయాశ్చ భగవత్పాదాపితకేసరకుసుమసంబంధితయూ ఉపపన్నం-తత్—సర్వాపాశ్రయతయూపపన్నసిద్ధం ; పద్మతక్షతిపదం — దివ్యమంగళవిగ్రహం, "తద్విష్ణోఃపరమంపదం" మితిశ్రుత్యభ్యర్హితానుసంహితం—ఇదంచస్వరూపగుణనిభూతిపరిభ్రతీనాముపలక్షణాం — తస్య ఆముక్తేన—పరామముక్తేన — ప్రీతిరూపాపన్నానుభవనపరికాష్ఠాజ్ఞేతియావత్. సంపన్నయా—పరిభూతయా - మంజ్వా—మనోజ్ఞయా, శింజయా—భగవత్స్వరూపరూపగుణాద్యనుభవామృతపరీవాహరూపయా, భూషణధ్వనినేవశ్రుతిసుఖయా, పరిమిళోపనిషదాం. మనోరమాం-సకలపరిప-స్పందనచిత్తానందకారిణీం—పాదుకావిషయే, తత్—తాభ్యాం | ఉపాయేయోపేయతయూ పరిసిద్ధాభ్యాంపదాభ్యాం-చరణాభ్యాం. ఆముక్తేన — సంచరణార్థంపరామముక్తేన — పరిగ్రహేణేత్యర్థః — సంపన్నా-సంజాతా — మంజుశింజా - మనోజ్ఞకింకిణ్యాదిధ్వనిః, తయామనోరమాం-ఏతాదృశీం-పాదూం-వందే-అత్ర వర్ణ్యమ్ పరాంకుశరూపవిషయం స్వశబ్దేనానభిధాయ, నిగీర్య, విషయివాచకపాదూశబ్దేనాధ్యవసానాన్నిగీర్యాధ్యవసానాత్మికా రూపకాతిశయోక్తిరలంకారః ॥

అవ॥ ఇత్థంమిథునశేషభూతానాచార్యాస్సృణమ్యః, శేషశేషి
ణోఽపరస్పరపరిణయసంబంధపరిచానేన పరమోపకారిణీం శ్రియంపరిణ
మతి ॥ స్వామీతి॥—

మూ॥ స్వామీసుశీలస్సులభస్సర్వజ్ఞస్సర్వశక్తిధృత్ ॥
వత్సలోయత్సహాయస్తాంవందేయమగిరీశ్వరీం ॥ ౫ ॥

వ్యాఖ్యా॥ యత్సహాయః యా - శ్రీః. సహాయః—ఆశ్రిత
సంగతిశ్చ పురుషాకార భూతాయస్యసతథోక్తిః, శ్రీమన్నారాయణ
ఇత్యర్థః పురుషకారబలేన స్వాతంత్ర్యే, అవసతే, సమ్మిళితానా
శ్రీయణ సాకర్యాపాదకాన్గుణానాహ—స్వామీత్యాదినా—స్వామీ—
నిరుపాధికేశ్వరః, "స్వామిన్సైశ్వర్యే" (౪-౩-౧౩౬) ఇతినిపాతనా
త్సాధుః—శోభనం శీలం. యస్య. స. సుశీలః "శీలఃస్వభావేన
దృష్టే" ॥ ఇతివిశ్వః - మహతోమండైస్సహనీరంధ్రి సంశ్లేషస్వభా
వత్వం—శీలం—తస్యశోభ సత్వంచ—స్వమహత్వాపరిచితిసంధానం-సుల
భః-దేశకాలాద్యవిప్రకృష్టతయా, సుశీలతయాచ, సుసాధ్యః. "ఈష
దుస్సుషుకృచ్ఛ్రాకృచ్ఛ్రార్థేఖముఖల్" (౩-౩-౧౩౬)ఇతిఖల్ప్రత్యయః.
సర్వజ్ఞః-అతిసార్వజ్ఞ్యం - సర్వచాసర్వవస్తు విషయకసర్వపరికారక
స్వాభావికయుగపత్సాక్షాత్కారః. సర్వ-అఘటితఘటకత్వాద్య
నేకపరికారా, శక్తిః-సామర్థ్యం, తస్యధరతీతిధృత్. "ధృఞ్ధారణే"
ఇత్యేతస్మాత్కర్తరిక్విప్పరిత్యయః-"హ్రీస్వస్యసిత్వికృతితుక్" (౬-౧-
౭౧) ఇతితుగాగమః. వత్సలః-ఆశ్రితదోషేష్వభోగ్యత్వాపాదకప్రీతి
విశేషవాన్, తాం-యమగిరీశ్వరీంవందే ॥ ౫ ॥

అవ॥ లక్ష్మీశ్వర్యంతాం గురుపరంపరామభివంద్యప్రథమగురూప
త్మకంస్తోతవ్యంవస్తునిదిక్షతి—అస్తీత్యాది చతుర్భిశ్లోకైఃఽ—

మూ॥ అస్తి స్వస్తి వహం లక్ష్మీసంస్తుతం పస్తునిస్తులం ।
భూనీలాన్త నకస్తూరీభూషితం యదుభూధరే ॥ ౬ ॥

వ్యాఖ్యా॥ లక్ష్మ్యా, సంస్తుతం-పరిచితం — "సంస్తవస్సాన్యత్ప రిచయయోః" (౩-౧౩౬) ఇత్యమరః-భూనీలాన్త నకస్తూరీభూషితం-సమా శ్లేషదశాసంక్రాన్త భూనీలాన్తనాలిప్త కస్తూరికాపం కాలంకృతమిత్యర్థః. అతఏవ స్వస్తి వహం-అపేక్షిత సకల శ్రేయఃప్రాపకం; "లక్ష్మ్యాసహా న్యాప్తీకేశోదేవ్యాకారుణ్యారూపయా । రక్షకస్సర్వసిద్ధాన్తే వేదాన్తైపి చగీయతే" ఇతివచనాత్. నిస్తులం-స్వరూపగుణవిభవాదిభి స్సమస దృశేవస్త్వన్తర రహితం. సదృశనిషేధాదేవ అధికవస్తురాహిత్యమప్య ర్థాత్సిద్ధం. "సర్వత్ర మోస్త్యభ్యధికఃకుతోన్యః" ఇతివచనాత్ — వస్తు-ముఖ్యంప్రమెయం. "జన్మాద్యస్యయతః" "శాస్త్రయోనిత్వాత్" ఇత్యాదిలక్షణప్రమాణాభ్యామవగతమఖిలహేయప్రత్యనీకం కల్యా ణగుణైకతానం పరంబ్రహ్మ-యదుభూధరే, అస్తి- నూదృశామప్య భిగమ్యతయావతతే- అనెనాశ్రియణోపయోగిపరత్వసాలభ్యేనూ చితేభవతః ॥ ౬ ॥

అ॥ యదుభూధరే సంతంభగవంతం తచ్ఛిఖామణిత్వేనాను సంధత్తే—సమింధే ఇతి॥

మూ॥ సమింధేశ్రీతనులతా స్వర్ణసంబంధబంధురః ।
యదుభూధరకోటీ గస్ఫురన్మరతకాంకురః ॥ ౭ ॥

వ్యా॥ శ్రీయఃతనులతేవేతి, "ఉపమితం వ్యాఘ్రాదిభిః" (౩-౧-౫౬) ఇతిసమాసః—సైవస్వర్ణం. తత్సంబంధేనబంధురః—సం శ్లిష్టః—పరిత్యక్తఇతియావత్—"మన్మరాదయశ్చ" (ఉణాది ౧-౪౧) ఇతి బంధురశబ్దఉరచ్ పరిత్యయాన్తోనిపాతితః, "బంధూరబంధురౌ

స్యాకానమస్మిసుందరయా స్త్రియమ్" ఇతిరన్తిదేవః - యదుభూధరస్య కోటీశే-శృంగే, కోటీశశబ్దేనశృంగంలభ్యతే—తత్రస్థుర్ఛ—పరికాశమానః, మరుతకాజ్జురుః—వధిష్ణుమకరతికమనీతి గమ్యాత్పేక్షాసమింధే-పరికాశతే, "భిక్షస్దీప్తౌ" ఇతిహిధాతుః ॥ ౭ ॥

అ॥ ఇత్థంతేజస్సిస్థితయా మణిత్వేనోత్పేక్ష్య, సాగంధ్యసామమూర్యాది పత్త్రయోత్పలత్వేనానుసంధత్తే—ఊక్షే- ఇతి ॥

మూ॥ ఊక్షేపరిక్షిణం లక్ష్మీపదలాక్షారసోక్షితం ।
శ్రీయూదవాచలశిఖా శే ఖరశ్యామలోత్పలం ॥ ౮ ॥

వ్యా॥ పరితిక్షణం-ముహుర్ముహుఃలక్ష్మ్యాఃవక్షస్థలవిహారిణ్యాఃపదలాక్షారసైఃపాదాలక్తకపర్యైఃఉక్షితం - అమ్లానతాయైసిక్తం, శ్రీయూదమాచలస్యశిఖాయాం-శృంఖరస్య, శేఖరఃతిర్యగవసద్ధంమూల్యం, "యత్తిర్యక్క్షిప్తమురసిశిఖాస్వాపీడశేఖరా"(అ.౩౯౫) ఇత్యమరః—తత్రత్యం-శ్యామలోత్పలం—ఊధ్వగర్భితనీలోత్పలమిత్యుత్పేక్షాగమ్యతే-ఊక్షే-సశ్యామి, అతిశయోక్తిమూలనిదర్శనేన, ఆరభ్యాపరిసమాప్తదర్శనక్రియాపరితితేభ్యోగ్యతాతిశయోవ్యజ్యతే ॥ ౮ ॥

అ॥ ఇత్థంభగవతఉపేయత్వం శ్లోకత్రయేణానుసంధాయ సంపత్యుపాయత్వమనుసంధత్తే ॥ పరేషామితి ॥

మూ॥ పరేషాంశంఖచక్రాద్యైఃస్వేషామభయముద్రయా ।
హితంపియంచ కలయన్స్వాయాద్యదుగిరీశ్వరః ॥ ౯ ॥

వ్యా॥ పరేషాం-పరాఙ్ముఖానాం, విముఖప్రవణానామిత్యర్థఃశంఖచక్రాద్యైఃకరాంబుజప్రణిహితైర్దివ్యాయుధైఃహితం-తదాత్వేనభిమతం, పరిణామేనిరతిశయసుఖావహంకర్మ—అకృత్యకరణాదినివృత్తిరూపం, స్వేషాం-శేషత్వానుసంధాయినాం,అభయముద్రయా-

పుగఃప్రసారితేన అభయమస్తేన—ప్రియం—"మాశుచః" (భగవద్గీతా ౧౮). ఇతి ప్రతిపాదితకృత్స్నశోకనివృత్తిలక్షణం ప్రీతివిషయం కలయన్—కుర్వన్—యథాపితా, దుష్క్రీడనకాసక్తం బాలకం దండోద్యమనేనేవనియచ్ఛతి। సత్క్రీడనకాసక్తం ముఖవికాసాదిభిరనుభవం జయతి, తథేతిభావః ॥ యదుగిరీశ్వరః, పాయాత్ ఇత్యాశిషిలిఙ్. అత్రస్వస్వామిభావసంబంధస్య సర్వసాధారణత్వేపి, తత్ప్రీతిసంధానాప్రీతిసంధానకృతః స్వపరవిభాగః ॥ ౯ ॥

అ॥ ఇత్థం స్తోతవ్యం వస్తుప్రతిసందధాన స్తస్యానంత గుణత్వేన అపరిచ్ఛేద్యతయా స్తుతిసుకర్యాం మన్యమాన స్తదభినివిష్టమాత్మాన మపహసతి ॥ యదభ్యస్తేతి ॥

* మూ॥ యదభ్యస్తానందామృత జలధికల్లోలకణికా
గసాస్పృశాత్మాతాశుగ్రీతిరపి విహస్తానివవృతే।
స్వకీయం సార్వజ్ఞం పరిభవతినయస్యస్వనిషయే
యదుక్ష్మాభృన్నాథంతమహమీవయంస్తోతుంసుదితాః॥

న్యా॥ యస్య—భగవతః, "సైషానందస్య" ఇత్యాదిరభ్య శత గుణితోత్తరకక్ష్యేణాభ్యస్తో నిరతిశయదశాశిరస్కా ఆనందః, స ఏవామృతజలధిః। బ్రహ్మానందస్య పరమభోగ్యతయా నిరవధికతయాచ ఆమృతజలధిత్వేనరూపణం, తత్కల్లోలస్య - తదేకదేశస్య, కణికా

ఆదితో నవ పద్యాని శ్లోకాః ॥ శ్లోకలక్షణంతు కాళిదాస కృత శ్రుతబోధే ॥ "పఞ్చచుంలఘుసర్వత్ర నవ్తమం ద్విచతుర్థక యోః। షష్ఠం గురు విజానీయాదేతల్లక్ష్మ శ్లోకస్య లక్షణమ్ ॥" ఇతి ॥

* అత్యష్టాభ్యం ఛన్దస్సు, శిఖరిణీమృతమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "రసైరుద్రైశ్ఛిన్నా యమనసభలా గశ్శిఖరిణీ" ॥ ఇతి ॥

యాః – తస్యాప్యల్పతరాంశస్య, రసాస్వాదః – స్వానుభవానుభవనం "తేయేశతం ప్రజాపతేరానందాః" ఇత్యేవమన్తామీమాంసా. ఏతావత్యా అపిమీమాంసాయాః అనందగుణాంశాంశమాత్రావగాహిత యా కల్లోలకణికారసాస్వాదహోక్తిః. తేనాస్మాకం - ఉచ్యాచ్చనోదరా, ఏతేన ఏతావత్ప్రీతిపదనమపి స్వాధికారాపేక్షయాధికమితి వ్యజ్యతే. అతఏవ విహస్తా - వ్యాకులా, "విహస్వ్యాకులాసమా" విత్యమరః - ఇతోధికప్రతిపాదనాసమర్థేతిభావః । నివవృతే - నిష్ప న్నాభవత్, యస్య స్వకీయం - స్వసంబంధి, సార్వజ్ఞం - సర్వజ్ఞానసర్వ నస్తువిషయక సర్వప్రకారక యుగపత్జ్ఞానమాత్రాదిః, తాదృశమపిజ్ఞానం, స్వవిషయే - స్వస్వరూప స్వభావవిషయే, నపర్యాప్నోతి - పరిచ్ఛేత్తుం నసమర్థఁభవతీత్యర్థఃా " సో అంగ వేదయదివానవేద " ఇత్యాది శ్రుతేః। తం - తాదృశం, యమునాస్తోభన్నామధం స్తోతుం, వయం– స్వాధికారానభిజ్ఞాః, ఉదితాః - ఉత్పన్నాః, అమర్యాదా - త్యాశ్చచేత్య, అతఏవయమితిస్వాత్మనిబహువచనేన స్తోతురుదితా ఇతిస్వోదయస్య స్తోత్రైకప్రయోజనతోక్త్యాచ అపహాస్యవ్యజ్యతే ॥ ౧౦ ॥

అ॥ అథ భగవద్గుణపరిచ్ఛేదనస్యా శక్యత్వేప్యపేక్షితకతిపయగుణా భిధానలక్షణాం స్తోత్రం పూర్వాచార్యైరనుశిక్షితత్వాశంక్య, భగవ త్పాదవగత పరాపరతత్వయాథాత్మ్యానాం తేషామనుకరణంస్వస్యా నుపపన్నమిత్యనుసంధానప్రస్తుతప్రశంసయా ద్రష్టయతి ॥ గన్తుమితి ॥

*మూ॥ గన్తుంవత్మకగరుత్మతః పర్యంతతాంఖంబస్వయంజానుసా
వోభుంవల్గతుమండుభస్వశిరసాశ్లేషీయశేషాంధురం ।
సైవరంప్రక్రమతాం వితస్తివిమిత స్త్రైవిక్రమాన్వీక్రమా-
అచాశ్లేస్తుతమాస్తుమోవయమమీ శ్రేయాదవాద్రీశ్వరం॥

---

* అతిస్ఫృత్యాం ఛన్దసి, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, " సూర్యాశ్వైర్మసజాస్తతాస్సగురవశ్శార్దూలవిక్రీడితమ్ " ॥ ఇతి ॥

[illegible]

స్తుతాంకురః "అపరిస్తుతపరిశంసాస్యాత్సాయతి పరిస్తుతాశ్రిత" "ప్రస్తుతేన ప్రస్తుతస్యద్యోతనే ప్రస్తుతాంకురః" ఇత్యనయోస్సంకరః ॥

అ॥ ఇత్థం శ్లోకద్వయేనప్రతిపాదితాం జ్యోత్స్నాసుపపత్తిమనూద్య వివృణ్వంతి ॥ అహమేతి ॥

* మూ॥ అహమహగణనాసాంన్యక్కృతాన్యగుణాయమ భూమిభృత్పరిబృఢకథంసోఢారస్తేపునస్స్తుతిసాహసం ।
అపితుభగవన్నేతేన్యేకం యతీశవచనంవదాః
నరసమధుర స్మేరాస్యం పరిస్మితోయముపక్రమః ॥

వ్యా॥ యదుభూమిభృత్పరిబృఢ-యాదవాచలాశ్రిత "పరిభుః పరిబృఢోఽధిపః" ఇత్యమరః, గణనాం - ఇయత్తాపరిచ్ఛేదాంసంఖ్యాం, ఇత్యర్థః, న్యక్కృతాన్యగుణాః - అధఃకృతాన్యన్యగుణాః, ఇయత్తానవచ్ఛిన్నాన్ ఇతియావత్, తే "యతోవాచోనివర్తన్తే" ఇత్యాది శ్రుత్యా అవాఙ్మనసగోచరతయాపరిసిద్ధాః, ఇత్యర్థః, గుణాఃఆనందాదయః, స్తుతి సాహసం - అనిచార్యకృతంస్తుతిరూపంకర్మ, కథంసోఢారః - నకథం చిదిత్యర్థః "మహామర్షణే" ఇత్యేతస్మాల్లుట్ "సహివహోరోదవర్ణస్య" (౬-౩-౧౧౬) ఇతి ఓకారః । అహమహ- అభియవంస్తోత్రంయుష్మద్గణం జాతమితిఖేదః, అపితు-పూర్వోపన్యస్తపక్షోపమదేకేన కిఞ్చిత్ప్రత్యేయుత ఇత్యర్థః, తదేవోపపాదయతి, హే భగవన్ - అఖిలహేయప్రత్యనీక కల్యాణైకతాన! యస్మాదుక్తం విష్ణుపురాణే, "జ్ఞానశక్తిబలైశ్వర్యవీర్య తేజాంస్యశేషతః । భగవచ్ఛబ్దవాచ్యాని వినాహేయైర్గుణాదిభిః ॥" ఇతి॥ వస్తుతో భగవద్గుణానామనన్తత్వేపి భగవచ్ఛబ్దేనషణ్ణామేవపరి

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, హారి వృత్తమ్॥ తల్లక్షణన్తు, "రసయుగహయైరన్నహూర్జిస్టాగోయదా కథితా హరిః" ॥ ఇతి ॥

స్మేచాత్ స్తోత్రీయమపపద్యత ఇతి భావః. ఏతే - పరిత్యక్తేవద్ధృతర పరిమాణవిషయాగుణాః, సైవరం - యథేచ్ఛం - నిత్యమిత్యర్థః, యతీశవశంవదాః - యతిరాజానీవాస్మన్తః - గద్యత్రయాదిషుస్ఫుట తరంనిరూపితా ఇతిభావః, "పిరియనేవదిఖుళ్" (కి-౩-కెరా) "అరుదిష్టవ జన్తవ్య" (ఉ-౩-ఉ౭) ఇతి మునూగమః. అతఏవ, సంపత్తి - ఇదానీం, సరసాః - స్వకార్య-రహేతు భూతపారుష్యయుప హాయ కరుణారసాదార్ద్రాః, మధురాః - మూధుర్యయుక్తాః, స్మేరాః స్మితముఖాః - స్తోత్రాంగీకరణాయపరిసన్నా ఇతిభావః । జాతాఇతి శేషః, అతః అస్మద్దోషోః, అయముచితఃసు - స్తోత్రారంభః, ఉప పద్యత ఇతిశేషః । అత్రసమర్థనీయస్య గుణాంస్తోతవ్యత్వేస్య "భగవ న్యతిశయవశంవదాః" ఇత్యాదినా సమర్థనాత్ కావ్యలింగమలంకారః, "సమర్థనీయస్యార్థస్యకావ్యలిఙ్గం సముదాహృతం" ఇతిలక్షణాం ॥ అత్ర "పూర్వంవిరసపరుషాఅపి సదాచార్యమూశిక్ష్య తేనశిక్షితాః పశ్చా దుపసర్పణీయాభవన్తి" ఇత్యాయమర్థోఽన్యత్రోక్తే ॥ ౧౩ ॥

అ॥ ఇత్థం భగవద్గుణానాం స్తోతవ్యత్వేముపపాద్య, ఇదానీంత ద్విషయకపరివృత్తేరావశ్యకత్వేముపపాదయతి వాక్షమితి ॥

* మూ॥ వాక్షణం మూత్రీకమాజిఘ్మషీతినకింఖరోవ్వా సవాదిత్సతే
బాలకింశశినంసిషాధయిషతిశ్రేయోసకేనాలసః ।
తుష్టూషామితరాంతథాయతిపశేస్సంపత్తుతంకిన్తుతత్స
ర్వంపార్శ్వరుచిస్సికషణాజమితిపార్థజ్ఞస్సమాధిత్సతు ॥

వ్యా॥ ఖర్వః - వామనః " ఖర్వోవామనకస్సమౌ " ఇత్య

---

* అతిధృత్యాఖ్యం ఛన్దసి, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్ ॥ తల్ల క్షణముక్తంపాఠ్యే ౧౧ శ్లోకే ॥

మణిః, నాకుణం – వృక్షసంబంధి – పాంశువృత్తాగ్రిగమితిభాషాః, మాఖీకం–మను, "మధుక్షౌద్రంమాఖీకాది" ఇత్యమరః, నాజిఘ్ర ఇతికిం – ఘ్రగ్రహాతుమిచ్ఛతికిం – గ్రహీతుమిచ్ఛత్యేవేతియావత్ "గ్రిహఉపాబానే" ఇత్యస్మాన్ననంతాల్లట్, బాలః – బాలకోవా, శశినం–చన్ద్రం, నాదిత్సతేకిం–అదాతుమిచ్ఛత్యేవ "అజాదోనాస్యవిహరణే" ఇత్యాజ్ఞాపూర్వాద్దదాతేరాత్మనే పదవిధానాత్, "పూర్వవత్సనఃసనుధోఽవా, శ్రేయఃపురుషార్థం–సమర్థఃపార్థ్యమితిభావః, నసిసాధయిషతికిం – సాధయితుమిచ్ఛత్యేవ "సాధనంసిద్ధౌ" ఇత్యస్మాన్ననంతాల్లట్, తథా–తద్వదహం, యతిపతేస్సంబంధినం–యతిరాజసంబంధం–నూర నామానం యమగిరీశ్వరం, తుష్టూషామితిచేత్–అతిశయేన స్తోతుమిచ్ఛామి, "ష్టుస్తుత్రా" ఇత్యస్మాత్సనన్తాల్లట్, "తిజిశ్చ" ఇత్యతిశయార్థేతరప్, "కిమేత్తిజన్యయఘూచాంవద్ధిర్వ్యపరిక్షేపే" ఇత్యామ్ పరిత్యయః, ఇత్థం దృష్టాన్తముఖేన అశక్యార్థపరివృత్తింపరితిపాద్య తతిరాకథమిత్యాశంక్య, ఉపపత్తిమాహ ॥ కిన్హిత్యాదినా, కిన్తుతత్సర్వం–శర్వబాలాలసానాం స్వస్వచరిత్రవృత్తయః, సామాన్యేనపుంసకం, పాంశ్యరుచిపరికషజం–పాంశ్యేషు–మాఖీకాదిషు, రుచ్యాఃప్రీతిహేతోః, పరికషఃఉత్కషః, తజ్జమితి–పేరిమావేశబలాత్కారకృతమితియావత్, ఇతి–హేతౌ, పాఙ్క్తాఃఅభిజ్ఞాః "ప్రజ్ఞాదిభ్యోణ" ఇతిస్వార్థేఅణ్ ప్రత్యయః, సమాభిన్నతు–సమాఖ్యాతుమిచ్ఛతు, సమాఙ్పూర్వాత్కాద్దధాతోస్సనన్తాల్లోట్, దృష్టాన్తోలఙ్కారః "చేద్బింబప్రతిబింబత్వం దృష్టాన్తపదలఙ్కృతిః" ఇతి లక్షణాత్ ॥ ౧౩ ॥

అ॥ ఇత్థం స్తోత్రస్య కర్తవ్యతాముపపాద్య, తచ్ఛ్రీభగవదత్యన్తాభిమతమిత్యాహ ॥ అపిచేతి ॥

* మూ॥ అపిచమమసచాంసిపార్థియోవేదవాదా
జపియదుకులనాథం సైవరమావజయన్తి।
నకిముమృగమదేన్దుస్మేరకాశ్మీరలేపా
జపిరమయతిగోష్ఠోపాన్తజంబాలచర్చా॥ ౧౫॥

వ్యా॥ అపిచ—నకేవలంస్తోత్రిస్య కర్తవ్యత్వమాత్రం—భగవస్మృతిహేతుత్వమపీత్యర్థః, మమవచాంసి—అనభిజ్ఞకర్తృకాణీతి భావః, వేదవాదాత్ — నిత్యనిదోషాద్వేదవాక్యాదపీత్యర్థః, పార్థియశః—పార్థివర్ణ, యదుకులనాథం — "అర్చితఃకృష్ణకామాభ్యాం" ఇత్యాదినాయాదవైస్సకులవైవతత్వేనాచారాచ్ఛిం శ్రీయదుగిరీశ్వరం, సైవరం — యథేచ్ఛం—అనిహారితమితిసైవత్, ఆవజయన్తి—రసాద్యశీకుర్వన్తి, "నృజీవజయనే" ఉక్తమర్థందృష్ట్వాస్తేనదర్శయతి నేత్యాదినా, గోష్ఠోపాన్తజంబాలచర్చా—స్వరుచికృతగోష్ఠానక సమీపగతపజ—లేపః—మృగమదేందుస్మేరకాశ్మీరలేపాదపి—యశోదా బలాత్కారకృతాత్క—స్తూరీ కర్పూరవికస్వరకుఙ్కుమానులేపాదపి—అధిగమితిశేషః, యదుకులనాథమిత్యనుషజ్యతే కృష్ణమిత్యర్థః, రమయతి నకిము—రమయత్యేవ "జనీజ్యాఖ్యక్నసుఞోజమన్తాశ్చ" ఇత్యమన్తాద్ధిస్వత్వం, అతినమవచాంసియదుకులనాథమావజయన్తి, గోష్ఠోపాన్తజంబాలచర్చారమయతి, ఇత్యుపమేయోపమానపరవాక్యయోఃపీతిజనకత్వరూపస్యధర్మస్య ఆవజయతిరమయతిభ్యాం పరితిపాదితసైకత్వేన పరితివస్తూపమాలంకారః "వాక్యయోరేకసామాన్యేపరితివస్తూపమాయతా" ఇతి లక్షణాత్ ॥

---

* అతిశక్వర్యాం ఛన్దసి, మాలినీ వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "ననమయయయుతేయం మాలినీ భోగిలోకైః" ॥ ఇతి ॥

అ॥ అథ, నేదంస్తోత్రంసాధనకోటా, యేనాధికారాదిచిన్తా స్యాత్, అపిత్వల్పేర్థస్థిత్యభగవద్గుణానుసంధానరూపతయాస్వతఃపురుషార్థభూతమిత్యాహ ॥ ప్రియమితి ॥

* మూ ॥ ప్రియంకులధనంపరిభుంపితరమీశ్వరంమాతరం
గురుంపరిణతనత్నలం పరమబంధుమాపత్సఖం ।
యదుక్షితిధరోపరివ్యవసితాత్మదానంనకో
యతిప్రవరవందనంహృదయచన్దనంవన్దతే ॥ ౧౪ ॥

వ్యా॥ ప్రియం-ఆనన్దమయతాత్ప్రీతివిషయం "ప్రియోహి జ్ఞానినోత్యర్థమహం" ఇతి గీతావచనాత్, కులధనం-కులీనానాంజీవనాదిహేతుతయా ఆపదుత్తారణార్థతయాచ ధనమివస్థితం "స్తోష్యామి నఃకులధన" మితియామునాచార్యాః, పరిభవతి-సర్వంవశీకృత్యవర్తత ఇతి పరిభూ-తం, పితరం - హితపరతయాపితరమివ, ఈశ్వరం-నియన్తారం, "ఈశ్వరస్సర్వభూతానాంహృద్దేశేర్జున తిష్ఠతి" భ్రామయన్సర్వభూతాని" ఇతి గీతావచనాత్ । యద్వా ఈశ్వరం-అపేక్షీతార్థపరిదం, "యదపేక్ష్యనపేక్షితురస్యహితత్పరిపూరణమీశితురీశ్వరతా" ఇతిహి శ్రీ పరాశరభట్టార్యవచనం, మాతరం - ప్రియపరతయామాతరమివ, గురుం-అజ్ఞానాన్ధకారనివర్తకతయాగురుమివ "గుశబ్దస్త్వం ధకారస్యాదురిశబ్దస్తన్నిరోధకః । అన్ధకారనిరోధిత్వాద్గురురిత్యభిధీయతే" "జాయమానంహిపురుషం యంపశ్యేన్మధుసూదనః । సాత్త్వికస్సతువిజ్ఞేయస్సవై మోక్షార్థచిన్తకః" ఇతి వచనాత్। ప్రణతాం-పరికల్పేతనతాం - స్వశేషతాస్వానుసంధానేన పరిణా ఇత్యర్థః

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, పృథ్వీ వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "జసౌ జసయలా వసుగ్రహయతిశ్చ పృథ్వీ గురుః" ॥ ఇతి ॥

తేషువత్సలః—తద్దోషేషుగుణత్వాపాదక ప్రీతివిశేషవాన్ “అపిచే
త్సుదురాచారో భజతేమామనన్యభాక్ । సాధురేవసమన్తవ్యస్సమ్యగ్వ్యవసితోహిసః॥” ఇతిగీయతే । యస్మాత్పరః, మాన్నాస్తిసపరమః
నచాసాబంధుశ్చ, తం — శరీరానుబంధిబాంధవాభాసనిలక్షణం—స్వ
రూపానుబంధినమిత్యర్థః, అపది సభా—ఆపత్సఖః తం “రాజాహస్సఖి
భ్యష్టచ్” ఇతి టచ్ పరిత్యయః—ఆపమిత్యర్థః “నసంపదాం
నవరూపాహే విపదాంవినివర్తనే । సమర్థోఽదృశ్యతేకశ్చిత్తంవినా
పురుషోత్తమం” ॥ ఇత్యాది వచనాత్ . యదుక్షితిధరోపరి—పౌరజాన
పదాద్యవలోకనయోగ్యే యాదవాచలే, వ్యవసితం—నిశ్చితం—సంక
ల్పితమితివా, ఆత్మనః—సకలపురుషార్థసారభూతదివ్యస్వరూపస్య, దానం
—పరస్వాత్వాపాదనం—స్వస్యతదోభోగ్యత్వాపాదనం । ఇదంచ, యాదవా
చలే స్వకీయదివ్యమంగళవిగ్రహసేవాపరిజానేన, స్వసేవినాం వరమ
పదదానేనవా ఉపపద్యతే । అనేనసౌలభ్యంసూచ్యతే, యతిపరిసరనం
దనం—యతిరాజకుమారకం । అనేనసౌశీల్యంవ్యజ్యతే, హృదయస్య-
మునసః, చన్దనం—చన్దనమివాహ్లాదకం, కోనవన్దతే—నస్తౌతి—స్తౌతన్యాది
సూన్నరోప్యస్తౌతీత్యర్థః “వదివభివాదనస్తుత్యోః” అనుదాత్తేత్త్వాత్
దాత్మనేపదం । కావ్యలింగమలంకారః ॥ ౧౫ ॥

అ॥ చేతనమాత్రసాధారణతయా ప్రీతిపాదితాం స్తుతికర్తృ
తాం, స్వనిష్ఠతయాదర్శయతి ॥ మహాసామితి ॥

* మూ॥ మహాసాంనిధ్యదోత్తర్యాశిఖా
మణయేమజ్జనమజ్జలాత్మనే ।

---

* అర్ధసమవృత్తేషు, విద్యోగినీ వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, “విషమే నసజాగురుస్సమేసభరాలాఽథగురుర్విద్యోగినీ” ॥ ఇతి ॥

యదుభూధరశృఙ్గబంధవే
స్పృహయాయ్యద్భుతశీలసింధవే ॥ ౧౬ ॥

వ్యా॥ మహసాం—తేజసాం, నిధయే. "తస్యభాసాసర్వమిదంవి భాతి" ఇతిశ్రుత్యాయతే, " యదాదిత్యగతంతేజో జగద్భాసయతే ఽఖిలం । యచ్చన్ద్రమసియచ్చాగ్నౌతత్తేజోవిద్ధిమామకం" ॥ ఇతి గీయతేచ. త్రయీశిఖా—వేదాన్తాః, తత్రిమణిః—తత్ప్రతిపాద్యత్వేన తన్నిష్ఠత్వాత్తదలంకారత్వాచ్చ, మణితోవ్యక్తిః । తస్మై, "శ్రుతిశిరసి విదీప్తే" ఇతి రామానుజాచార్యాః, మంగళానాం - మరితనివర్తక తయా, శ్రేయస్సాధనతయాచ ప్రసిద్ధానాంలాజాక్షతకుసుమాదీనాం మంగళాత్మా—ఆహ్లాదకత్వాత్మా—వ్యాపకః, మంగళరూపఆత్మా—మంగళాత్మా, తస్మై—భగవతే, మంగళమంగళత్వంచాస్య - మంగళ వస్తుగతమంగళత్వరూపశ్రేయస్సంపాదకత్వం, అనేనమంగళవస్తూ నాం మంగళత్వం భగవత్సంబంధాయత్తమిత్యుక్తంభవతి. "యద్య ద్విభూతిమత్సత్వం శ్రీమదూర్జితమేవవా । తత్తదేవావగచ్ఛత్వం మమతేజోంశసంభవం" ఇతి గీతావచనాత్ ॥ యదుభూధరశృంగ స్యబంధవే—సంబంధినే — అథారాధ్యేయభావసంబంధవతే - తదాస్పదస్య ఇత్యర్థః, అద్భుతశీలస్య-సౌశీల్యస్యసింధవే-శీలస్యాపరిమితతయాంతదా శ్రయస్సింధురిత్యుచ్యతే, తస్మైస్పృహయామి - తంవాంఛామి - మనోవాక్కాయైరనుభవితుమిచ్ఛామి, స్పృహేరీప్సితః, (౧.౪-౩౬.) ఇతి చతుర్థీ ॥

అ॥ ఇత్థముపోద్ఘాతం పరిసమాప్య, యదుగిరినారాయణం స్తవీ, తత్రవిశేషణభూతం యాదవాచలంస్తౌతి ॥ అస్మై నమఇతి ॥

* మూ॥ అస్మైనమోయదుగిరిపరివరాయ సూరి-
సేవ్యాంఘ్రియేవినులసత్త్వగుణోత్తరాయ ।
యశ్వేతమృత్తిలకితోధృతవైష్ణవశ్రీ-
శ్రీకాన్తనవ్యవహితం జగతాంవ్యనక్తి ॥ ౧౭ ॥

వ్యా॥ శ్వేతమృచా-గరుడేనామృతయా శ్వేతమృత్తన్నామయా, తిలకితః - సంజాతతిలకః, "తారకాదితాచ్" ఇతచ్ ప్రత్యయః, "శ్వేత ద్వీపాతగేశేన శుద్ధంమృద్దివ్యమూర్ధ్వపుణ్డ్రం । యాచవాదాచ్ఛివనిక్షిప్త మతుయంతన్మమాజ్ఞయా" ॥ ఇతి వచనాత్ ॥ విష్ణుసంబంధినీ - వైష్ణవీ, శ్రీః - సంపత్ - దివ్యవిమానగోపురమంటప ప్రాకారో ద్యానాదీని, ధృతా వైష్ణవశ్రీః యేన సతథోక్తః, శ్రీకాన్తం-శ్రీయు న్నారాయణం, జగతాం - జగజ్జనానాం, అన్యవహితం-సన్నికృష్టం యథాతథా-సాక్షాదితియావత్, వ్యనక్తి - వ్యక్తంకరోతి, "అంజూ వ్యక్తిమ్రక్షణకాన్తిగతిషు" దర్శయతీత్యర్థః, సూరిభిఃతిర్యక్స్థావరాత్మ నాపనిష్ఠైర్నిత్యముక్తైః, సేవ్యాఃఆశ్రీయణీయాః, అంఘ్రియుః - పర్వతస్తపర్వతాః, పాదశబ్దవాచ్యతయా తదేకాదేశేన అంఘ్రిశబ్దేనోప చర్యన్తే, "వైకుణ్ఠవాసినస్సర్వేశేషశేషాశనాదయః । తిర్యక్స్థావరజ న్మానిశ్రీయన్తేయదుభూధరే" ॥ ఇతి వచనాత్ ॥ విమలం-రజస్తమో రహితం, సత్త్వం - శుద్ధసత్త్వమిత్యర్థః సవీవగుణః, తేనోత్తరఃఉత్కృ ష్టః । అస్యచ సత్త్వగుణోత్తరత్వం "సతోవ్యుత్తరాణాంభూయస్త్వాత్సతు సరోవ్యుత్తకోగిరిః" ॥ ఇతి వచనాత్ ॥ అస్మై యదుగిరిపరివరాయ నమః, అత్రపరిస్తుతే యాదవాచలే వర్ణ్యమానే, శ్వేతమృత్తిలకిత

---

* శక్వర్యాం ఛన్దసి, వసన్తతిలకా వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "ఉక్తావసన్తతిలకా, తభజాజగౌగః" ॥ ఇతి ॥

ఇత్యాది విశేషణసామ్యబలాత్, అపర్యస్తశస్యమనూతో దేశికస్యసూ
క్తేస్సనూపోక్తిరలంకారః "సకూపో నిరపరిపూర్ణిః పర్యస్తశ్చేదపర్యస్త
స్యచేత్" ॥ ఇతి లక్షణాత్ ॥ అపర్యస్తశబ్దపరిపూర్ణపరికారశ్చ -
శ్వేతమృత్స్నాయాకల్పితోధ్వఙ్కపుండ్రః, ధృతా వైష్ణవానాంశ్రీ —
శ్శోభా — తప్తముద్రాదికా యేన సతథోక్తః, సూచిభి - ర్విద్వద్భిః
శిష్యైస్సంశ్రీతచరణాయ విమలసత్వగుణోత్తరాయ పూర్ణవత్ ! శ్రీ
కాన్తమవ్యవహితం వ్యనక్తి—స్వోపదేశేన పరిత్యక్తసమానాకారమన
గమయతి ॥ ౧౭ ॥

అ॥ యాదవాచలస్య సత్వగుణోత్తరత్వం తదాశ్రితానాం
తిరశ్చామపి సత్వగుణపరిచర్యా ప్రతిపాదనేన దర్శయతి ॥ చామ్పే
యానీతి ॥

*మూ॥ చామ్పేయాన్యపచిన్వతామనవనేమూలాకృతాంశ్రీపతేః
ఆకృష్యోపనయన్తియత్రకపయస్సైన్ధవీరందురాపాన్యపి ।
ఊడ్డేకోర్జితముఖానఖాతవితతావాలావటూనేచన
న్యంచత్కుంజరకుమ్భరాంబుశిశిరంశ్రీయాదవాద్రేర్ధరం ॥

వ్యా॥ యత్రాద్రేర్-యదుగిరేకా, శ్రీపతేః-శ్రీమన్నారాయణస్య,
మూలాకృతాం-మూల్యకర్తౄణాం, అతఏవ ఉపనవే చామ్పేయాని
-చంపకకుసుమాని, "చామ్పేయశ్చంపకేస్వర్ణే కింజల్కే-నాగకేసరే"।
ఇతి విశ్వః ॥ "పుష్పమూలేషుబహులం" ఇతి బహులగ్రహణా
న్నపుంసకం ॥ అపచిన్వతాం, దురాపాన్యపి - పాంశువృక్షాగ్రిగత
త్వాదితిభావః, కపయః - జాత్యాచపలాః, ఆకృష్యోపనయన్తి-సమీ

---

* అతిధృత్యాఖ్యం ఛన్దసి, భాగ్దూలపక్రీడితం వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణ
ముక్తం ౧౯ శ్లోకే.

వత్, తస్యాః । వినిమయః—పరివర్తనం సవిధ శ్రీః తామాతనోతి వాణిజ్యాది ప్రయోజనాన్తరపరతయా, యాగవాచలప్రదేశే ఋణమాత్రం నివసన్ పురుషః, శ్రీమన్నారాయణగుణగణానుబుభూషయా శ్రీవైకుంఠాదాగత్యేనికాత్యము క్తేవాసస్థానమభ్యర్థితః తద్వినిమయతయాతేదత్తాం శ్రీవైకుంఠనాథసేవోపయికీం నిత్యవిభూతిమంగీకృత్య శ్రీనారాయణపరిచరణోపయికీం శ్రీయాదవాచలతటీషు కుటీం తేభ్యః పర్యయచ్ఛతీతిభావః, పరిసన్నాః — పరిరూఢతయాపృష్టి పిరియాః హరిచందనాదీన, శేఖరం-శిరోభూషణం, యాసాం, తాసు శ్రీయాదవాచలస్యతటీషు — పరిదేశేషు, కుటీం — కుటీగృహం, ఉపేకుం—పార్శ్వయాం "ఇణ్గతౌ" పార్శ్వనాయాంలిట్ అత్ర "ఋణమపినివసంతః" ఇత్యాది శ్లోకార్థః, తదభిప్రాయేణ "ముము క్షుశ్శ్రీయాదవాచలేకాంచిత్కుటింకుర్వీతే" ఇతి భగవద్రామానుజాచార్యవాక్యార్థశ్చ, అనుసంహితః ॥ ౧౯ ॥

అ॥ ఇత్థం సముదాయేన యదుగిరిమనుసంధాయ నృసింహాధిష్ఠితంతస్య శృంగమనుసంధత్తే ॥ ఇయమితి ॥

*మూ॥ ఇయమభివంద్యతాంయనుధరాధరమూర్ధ్నిధృతా
నృహరిగృహాస్తగోపురసమున్నతిరున్మిషితా ।
పరిణతభూరిభాగ్యజనలోచనభృంగకులం
లలితనటంనకైతకశిఖేవసుధాకురుతే ॥ ౨౦ ॥

వ్యా॥ యదుధరాధరస్యమూర్ధ్నా — ఉన్నతత్వాన్మౌళిశబ్దితేన శృఙ్గేణ ధృతా, ఉన్మిషితా — ఉన్మీలితా—కర్తరి క్తః—ప్రకాశమానే

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, నత్కుటకంనామ వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణమ్, "హామదశభిర్నజౌభజజలాగితినత్కుటకమ్" ॥ ఇతి ॥

త్యర్థః, నృహరేః—వ్రీహ్యాదివదదస్య నృసింహస్య, గృహాస్తః—దివ్యాయతనసీమా, తతో గోపురస్య—ద్వారస్థితవిమానస్య, సమున్నతిః—ఔన్నత్యం, పరిణతం—ఘనోన్ముఖం, భూరిభాగ్యం—నిరవధిసుకృతం యేషాంతాని జనానాంలోచనాని తాన్యేవభృఙ్గాః, తేషాంకులం—సమూహం, సుఖాకురుతే—అనుకూలాచరణేనానందయతి "సుఖపిప్రియూదానులోమ్యే, (౫—౪—౬౫) ఇతి డూఙ్‌పత్యయః, అతః, లలితం—సరళం, వతంసత్వేనావస్థితం, కైతకం—కేతకీకుసుమం "పుష్పమూలేషుబహులం" ఇతి బహులగ్రహణాత్ అణోలుగభావః, తస్యశిఖేవేత్యుత్ప్రేక్షా, ఇయం—ప్రత్యక్షతయానుభూయమానా, అభివ్యక్తాం ‡ దృష్టిభిరితిశేషః, " నరసింహాగిరిందృష్ట్వాపూజారేణమతభక్తితః । యస్యదర్శనమాత్రేణ దూరంగచ్ఛతిదుష్కృతం" ॥ ఇతివచనాత్ ॥ అతస్సైతకశిఖేవేత్యుత్ప్రేక్షాయాంలోచనభృఙ్గకులమితిరూపకానుప్రాణితతయోజ్జృంభితభావేనసంకరః ॥ ౨౦ ॥

* మూ॥ రహసిసహచరిరంసయాతకంసారికాస్తా
చరణకమలసేవోత్సుకక్రోడకంతాః ।
యదుధరణిభృతోమా జన్మకాన్తారపాన్థా
శ్శ్యామహారతరుమృష్టాస్సానవోనః పునీరన్ ॥ ౨౧॥

వ్యా॥ రహసి—విజనే, సహచరిరంసయా—మిథోరన్తుమిచ్ఛయా, "సోపసర్జనస్య" ఇతి సహశబ్దస్యసభావాభావః ఆయాతానాం—ఆగతానాం, కంసారేఃకాన్తానాం—రుక్మిణ్యాదీనాం, చరణాఃకమలాసేవేత్యుపమితసమానః తేషు సిద్ధైః రక్తాః—లోహితాతాః, ఉపకంతాః—

---

‡ శిరోభిరితిశేషః । ఇతి సాధు. ఇతి భాతి ।

* అలిశేకవ్యాం ఛన్దసి, మూలసీ వృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౪

సమీపప్రదేశాః యేషాంతే తదోక్తాః। అనేన శ్రీమన్నారాయణాగ్ర్యనామ్నార్థం సావధారణశ్రీకృష్ణో నారంవారమాగత్య విహ్వలచానితిపరితీయతే, "అర్చితః కృష్ణరామాభ్యాం" ఇతి వచనాత్ ॥ జన్మ-జననం, తదేవకాన్తారం - మృగతమంవర్త్మ, తత్రిపాంథానాం-పథికానాం-సంసారిణామిత్యర్థః, శ్రమస్య-గ్లానేః-హారస్తితిహారాః, తైస్తరుభిః-యుక్తైః-ఘనోపాంతాః, అత్రతరూణాంసంసారశ్రమహారత్వం-మోక్షప్రదత్వం, తచ్చ తచ్ఛాయాసంశ్రీయణస్య యాదవాద్రి నివాసరూపత్వేనోపపద్యతే, "ఛాయామసిసివసన్తః" ఇతి వచనాత్ ॥ యద్వా సంసారశ్రమహారతరుశబ్దేన కల్పవృక్షస్థానీయా శ్రీవైష్ణవాలక్ష్యన్తే, అమీసాసవః, నః-అస్మాక, పునీరక్పునన్తు, "వ్యాప్తౌ పవనే" ఇత్యస్మాద్ధాతోర్లాత్మనే పవిస్రీభక్తనాయాంలిజ్ ॥ ౩౧ ॥

అ॥ అథ తేషామేవపానూనాం శ్రీరామచన్ద్రీ శ్రీ బలభద్రీ శ్రీకృష్ణ దత్తాత్రేయ రామానుజాచార్యాది విశేషాభిమానవిషయతయాభోగ్యతాతిశయమనుసందధాన స్తత్రైవస్వస్య నిరన్తరనామహాత్మ్యం ప్రార్థయతే ॥ రఘుపతీతి ॥

*మూ॥ రఘుపతిచాపకోటివృష్ణకుట్టనవిస్ఫుటితోపలోచ్చల
ద్విమలరుధిరోక్షకృష్ణబలరోపితకల్పమహీజరాజిషు ।
యతిపతిపాదరేణు పరిమర్శపవిత్రశిలానునిర్భరారాః
యదుగిరిసానుసీమసు రమేమహి సాభిమతాస్సమాశ్రితం॥

వ్యా॥ రఘుపతేః-శ్రీరామచంద్రస్య, చాపకోట్యా-ధనురగ్రేణ, వృష్ణంయథాతథాకుట్టనేన-ఘట్టనేన, విస్ఫుటితాత్-విదళి

---

* పరికృత్యాం ఛన్దసి, సువదనా నామవృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణం వృత్తరత్నాకరే, నోక్తమ్ న. జ. భ. జ. జ. జ. జ-గణా ఇతికల్పవ్యం

తాత్, ఉపలాత్—పాషాణాత్, ఉచ్చలంత్యాఃశుద్ధస్ఫటిక్యాః, విమలాః రుచోయస్యాసు తాసు "పతాక్యసహవిస్ఫులాభ్యో నిత్యంనారాయణార్చనం। అకరోద్ధిపురారామాః శ్రీమాన్కంఠత్నవంశజః" ఇతి వచనాత్ ॥ తత్రివసనాగ్రిమచంద్రాః ధనుష్కోట్యాఖ్యం తీర్థముత్పాదితవానితిహిపగ్రిసిద్ధిః, కృష్ణబలాభ్యాంబలోబలభద్రగ్రిః—నామైకదేశేనానుగ్రిహాణాం, రోపితానాంఉప్తానాం, కల్పమహీజానాంకల్పపాదపానాం, రాజయఃశ్రేణయః, యానుతాసు "అచిరతఃకృష్ణరామాభ్యాం తత్రాగ్రిహంద్వాపరేయుగఃఇత్యాది వచనకగ్రిమేణ, శ్రీమన్నారాయణ చరణావచఃయన్తో తత్రిచేందగ్రి భవనాదానీయ స్వాగృహాఙ్గణేరోపితస్య కల్పపాదపస్య బీజాన్యుపవపంతామితిభావః. యతీనాంపత్యుఃదత్తాత్రేయస్య పాదయోఃరేణూనాం, పరిమర్శేన—సంబంధేన, పవిత్రాగ్రిశిలాః యానుతాసు. యద్వా, యతిపతేః—భగవద్రామానుజాచార్యస్య। పురాకిలకృమికంఠచోళోపద్రవేణశ్వేతవస్త్రంపరిధాయ శ్రీరంగక్షేత్రాగ్రిచ్యాదవాచలంపగ్రిభ్రో రామానుజాచార్యఃపరిధానశిలాయాం పునఃకాషాయంజగ్రిహేతి గురుపరంపరాపగ్రిభూమేపగ్రిసిద్ధం, యయగ్రిరేస్సానూనాంసీమను—పగ్రిదేశేషు "సీమసిమేస్త్రియాముభే" ఇత్యమరః ॥ సాభిమతాః — అభిమతైఃఅనుకూలైఃసహవాసయోగ్యైశ్చ వైష్ణవైస్సహితాః, నిభృతాఃసతోవిదిక్కయావవాచలనివాసాత్, శ్రీవైష్ణవసహవాసాచ్చ, సిద్ధోపాయస్వరూపేఽవగతే, స్వనిర్వాహ్యస్యసాధనాంశస్యాభావాదితిభావః, శతంసమాఃవషఃశతం "వాశతాదీనాం" ఇత్యేకవచనం. "హాయనోస్త్రీశరత్సమాఃఇత్యమరః ॥ "కాలాధ్వనోరత్యన్తసంయోగే" ద్వితీయా। రమేమహిప్రముక్రీడాయాం ఇత్యస్మాత్ప్రగ్రిక్షనాయాంలిజ్ ॥ ౨౫ ॥

అ॥ ఇత్థం సామాన్యసంగ్రాయ తజ్జాశ్రీకా రఘురీరమసంధత్తే కురవకేతి ॥

* మూ॥ కురవక మల్లికా వకుళ చంపక కుంద లతా
పీత కుసుమావతంగ మకరందరసోపచితాః ।
యదుకులదేవతావద నరోజపరాగధరా
శ్చిరమవగాహిమీయ యదుశైలఝరీలహరీః ॥ ౩౩ ॥

వ్యా॥ కురవకాదీనాంలతాభిః - లతాసదృశీభిః కోమలశాఖాభిః. ఇదంచ, పుష్పితలతాన్తరాణా మప్యుపలక్షణం. అర్పితానాం, కుసుమమయానామవతంసానాం, మకరన్దరసైః—మధుప్యన్దైః, ఉపచితాః—అభివృద్ధాః, అత్ర లతాభ్యోఝరీమిత్యుక్తానాం కుసుమానాం అవతంసతోత్పేక్షణాల్లతానాంపరిసాధికాత్వం ఝరీణాం నాయికాత్వంచ సమాసోక్త్యావ్యజ్యతే. యదుకులదేవతాయాః—శ్రీమన్నారాయణస్య, పదేవ—నరోజే, తయోఃపరాగాణాం । ధగన్తీతిధరాః పాదావనేజనీసంబంధాదితిభావః, యదుకులదేవతా—శ్రీకృష్ణః, తస్యఝరీషువిహరణాదితివా, యదుశైలస్యఝరీణాం—నిర్ఝరాణాం, లహరీః—తరఙ్గాః, చిరమవగాహిమీయ-నిసుజ్జేయం. గాహతేరాశిషిలిఙ్, భోగ్యతాతిశయాచ్చిరతోక్తిః ॥ ౩౩ ॥

అ॥ అథ యాదవాచలసంబన్ధినస్సర్వాననుసంధత్తే ॥ పదఇతి ॥

‡ మూ॥ పదేతలశ్రీవిష్ణోః పరతాన్వనుభూశ్యా
పరంనిర్వృతా స్తస్యసాలభ్యలోభాత్ ।

---

*అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, నక్తోటకంనామ వృత్తమ్॥ లక్షణమస్యం శ్లో—౨౦॥
‡ జగత్యాం ఛన్దసి, భుజఙ్గపర్యాతం నామవృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణం,
"భుజఙ్గపర్యాతంభవేద్యైశ్చతుర్భిః" ॥ ఇతి ॥

యదుక్ష్మాభృదస్తోవనస్త్యక్తిముక్తా
సుమస్తా సమస్తా చరస్థాస్థిరూపాః ॥ ౩౫ ॥

వ్యా॥ ముక్తాః—వైకుణ్ఠవాసినస్సూరయః, తత్రవిష్ణోఃపదే—సద్మని ఇతిపదం—దివ్యమంగళవిగ్రహాః "తద్విష్ణోః పరమంపదం" ఇతి హిశ్రుతిః ॥ పరత్వస్యానుభూత్యా — అనుభవేన, పరం . విశేషేణ, నిర్వృతాః—సన్తుష్టాస్సన్తః, తస్య-విష్ణోః, సాలభ్యేలోభాత్—అభిలాషాత్ . సాలభ్యానుబుభుక్షయేత్యర్థః. అత్రయదుక్ష్మాభృదస్తే . గూఢవాచలపరిసరే వసన్తి, చరాణి . మనుష్యాదీని, స్థాస్నూనిస్థావరాణి వృక్షాదీని, రూఢాణి . శరీరాణియేషాం, తాని "చరిష్ణు బ్భ్రమచరం"(౩-౩౮) స్థాస్నుస్థిరతరన్త్వేయూథ"(౩-౩౯) ఇతిచామరః॥ "గ్లాజిస్థశ్చగ్నుస్నుక్ " (౩-౩-౧౩౯) ఇతి గ్నుస్నుప్రత్యయః, నుమః . "నుస్తతో" లట్ ॥ ౩౫ ॥

అ॥ అథ తత్రత్యాంవైకుణ్ఠగఙ్గాముపనిబధ్నతే ॥ అథూర్జటీతి ॥

* మూ॥ అథూర్జటీజటాటవీతటకపాలసంపూరణా
మబహ్వ్నిజఠరానలక్వథనఖిన్నయూథాకులామ్ ।
అసాగరచిరాశనోపచితసాస్థిభస్మోత్కరా
మనుష్ఠితయదుక్ష్మాధరపదాంభజేస్వనదీమ్ ॥ ౩౬॥

వ్యా॥ భూర్జటేః - రుద్రస్య, జటాఏవాటవీ, తస్యాస్తటే. పరిభాగే, స్థితస్య కపాలస్య, సంపూరణం-పరిపూరణం తస్మిన్విద్యతే యస్యాస్తాం, జహ్వ్నేః-రాజర్షేః, జఠరానలేన-జఠరాగ్నినా, క్వథనేన-పాకవిశేషేణ ఖిన్నానాం, యూథసాం-జలజంతూనాం, కులం.

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, పృథ్వీ వృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౫॥

సమూహాం, సనవిద్యతేయస్యాం తాం, "యాచాంసిబలజస్తవః" ఇత్యమరః ॥ సాగరాః - కపిలకోపాగ్నిదగ్ధాః సగరపుత్రాస్తేషాం సమూహస్తం "తస్యేదం" ఇత్యణ్ ॥ తేషాంచితావనం - దహనభూమిం, తతోగృహీతానాం, అభివృద్ధానాం, సాస్థ్నాం - అస్థినహితానాం, భస్మనాం - భసితానాం, ఉత్కరః - రాశిః "పుంజరాశీతూత్కరః కూటమస్త్రియాం" ఇత్యమరః ॥ సనవిద్యతేయస్యాం తాం, అనుష్ణితం - అత్యుష్ణం, యదుపతిమాధవస్యపదపంకజమివ తాం, పదవీమివేవ పరిత్యక్తసపర్యాలోలభ్యతే, స్వర్నదీం - వైకుణ్ఠగఙ్గాం భజే, "యస్యాంవైకుణ్ఠగఙ్గేతినామధేయం విదుర్బుధాః । సాహివిష్ణుపదాదేవసాఖ్యాన్నిపతితాభువి" ॥ ఇతి వచనాత్ ॥ అత్రిపరిసిద్ధగఙ్గాపేక్షయా వైకుణ్ఠగఙ్గాయా విశేషపరితిపాదనేన వ్యతిరేకాలఙ్కారః "వ్యతిరేకోవిశేషశ్చేదుపమానోపమేయయోః"ఇతి లక్షణాత్ ॥౨౫॥

అ॥ పరిసరపర్వనితీర్థాన్యనుసంధాయ, పర్యాయం కల్యాణతీర్థమనుసన్నద్ధే ॥ నిశీ॥ చేత్యాదిద్వ్యాభ్యాం ॥

*మూ॥ నిశీథచోచ్ఛ్వభిదంనిరాకృతగుణావద్యావమర్శంబనా
నాస్థాస్యానుజిఘృక్షతీం సురుచిరాగాధప్రసన్నాంబుతామ్ ।
కీర్తిద్యావదవభూథకేసుచరితోల్లాసావహామన్వహం
కల్యాణీమవగాహిషీయకరుణాం నారాయణస్యాపరామ్ ॥

వ్యా॥ నీచాఃజాత్యాఅపకృష్టాః, ఉచ్చాఃతయాఉత్కృష్టాః, తేషాంభిజా - వైలక్షణ్యం సా నిగదతాయస్మిన్కర్మణితద్వ్యాతథా, కీర్యూవిశేషణం-జాతికృతవైలక్షణ్యనిరపేక్షమిత్యర్థః, గుణాశ్చ, అవద్యాని - దోషాశ్చ, తేషామవమర్శఃపరిగ్రహపరి

---

*అతిశృత్యాం, కాదూఃలవికీర్ణితమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౧

వ్యా॥ వచాహారూపిణోహరేః, శ్రమాంబు—ధగణేముద్ధృత్య ముహుణీవాయుత్థితస్య, సర్వాంగసంగిసాముద్రంజలం, శ్రీమాంబు సదృశత్వాచ్ఛ్రీమాంబ్విత్యుచ్యతే, తత్సంభవః — తేనసంభూతం, "మగ్నోత్థితస్యజలధౌ మమాంగాద్గళితంజలం । తేనపూర్ణమిదం తీర్థం తస్మాత్పుణ్యంపురాతనం" ॥ ఇతి వచనాత్ ॥ భవశ్రీమాపహాం — సంసారక్లేశనాశనం, స్వసంసేవినామితిశేషః. భవిష్ణుః — భవితీతి — స్వసేవినామిష్టప్రాప్తిఅనిష్టనివారణ సమర్థేత్యర్థః, "భూష్ణుభవిష్ణుభవితా" ఇత్యమరః ॥ "కర్తరిభువఃఖిష్ణుచ్ ఖుకఞౌ" (౩—౩—౫౭) ఇతి భవతేః ఖిష్ణుచ్ ప్రత్యయః, తాదృశీ యా విష్ణుపదీ—గంగా తయా ఉపాసితం — తీర్థమధ్యే ఆవిర్భూతయాసేవితం "ఫాల్గునేమాసిసంప్రాప్తేమాసానాముత్తమోత్తమే । అహంకల్యాణతీర్థస్య ముద్భవత్తేమనోరమే" ॥ ఇతి వచనాత్ ॥ సరః—కల్యాణాఖ్యం, మంగళం—శ్రేయః, చరీకరోతు—పౌనఃపున్యేనకరోతు, కరోతేర్యఙ్లుకి లోట్ ॥ ౩౭ ॥

అ॥ అథ యాదవాచలాలంకారభూతాం శ్రీనారాయణపురీ మనుసంధత్తే ॥ సేయమిత్యాదిద్వాభ్యాం ॥

*మూ॥ సేయంవైష్ణవనర్మహార్మ్యశిఖరోదంచత్పతాకావళీ
సంఘుష్టక్షితచంద్రికానిన్నృతసుధాలిప్తేవదేదీప్యతే ।
శ్వేతద్వీపవివర్తమూర్తిరనఘశ్రీభూమినీశానఘ
శ్రీనారాయణచిత్తనిర్వృతికరీనారాయణాఖ్యాపురీ ॥

వ్యా॥ వైష్ణవానాం—విష్ణునంబంధినాం, నర్మహార్మ్యాణాం—

* అతిధృత్యాం ఛన్దసి, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్ ॥

శ్రీఙ్ఞాసాధానాం, వైష్ణవసంబంధినాంనర్మఙ్ఞార్హాణామితివా శిఖ రేషు, ఉదంచన్తీనాం - ఉచ్ఛ్రీలానాం, పతాకానామావళ్యాః - పఙ్క్తేః, సంఘుష్టేన - ఉల్లేఖేన, ఋతాత్ - దళితాత్, చన్ద్రాత్, నిస్స్రుతయా - గళితయాసుధయా - అమృతేన, లిప్తా - ఆలిప్తేవ, అతస్సుధాఖ్యలేపనద్రవ్యవిశేషాలేపన్య, చంద్రమండలగళితామృతలేప త్వేనోత్ప్రేక్షణాత్, శ్లిష్టేన సుధాశబ్దేన విషయస్యోపాదానాచ్చ, ఉక్తవిషయావస్తూత్ప్రేక్షా " సంభావనాస్యాదుత్ప్రేక్షావస్తుహేతు ఫలాత్మనా । ఉక్తానుక్తాస్పదాద్యాతుసిద్ధాసిద్ధాస్సచేవరే " ॥ ఇతి లక్షణాత్ ॥ శ్వేతద్వీపస్య - క్షీరాబ్ధిశాయిభగవన్నివాసదేశస్య, విపర్యయః - అవస్థాన్తరావాప్తివిశేషః అతస్తి "పూర్వావస్థావిరోధ్యవస్థాన్త రావాప్తిః పరిణామః । తదవిరోధ్యవస్థాన్తరాపత్తివిఁవర్త" ॥ ఇతి పరిభాషా ॥ మూర్తియఁస్యాస్సా తథోక్తా. అనఘస్య శ్రీభూమినీళానాంసఖ్యుః - తత్సహితస్యేత్యర్థఁ, అస్యచానఘత్వం - దులఁభత్వాదిదోషరాహిత్యం, శ్రీనారాయణస్య, చిత్తనిర్వృతికరీ - నిభఁరానన్దజననీ, నారాయణాఖ్యాసేయంపురీ, దేదీప్యతే - సదోత్కృష్టతయాపరికాశతే, "దిపీదీప్తౌ" ఇత్యస్మాద్యఙన్తాల్లట్ ॥ ॥ ॥

* మూ॥ అశాన్తోత్సవబద్ధకౌతుకయతిక్ష్మోణీశసంపత్సుత
పర్యిష్టానోత్సుకపౌరయూచతసుసంమృష్టపర్తోళీముఖామ్।
ఫుల్లత్పల్లవతోరణచ్యుతమధుస్యన్దావనీతశ్రమా-
శేషాగన్తుజనాబిమామనిమిషం సేవేపురీం యాదవీమ్ ॥

వ్యా॥ అశాన్తేతి ॥ అశాన్తేషు - అవిశాన్తేషు - సతతం పర్యవసానమాసేష్విత్యర్థః, ఉత్సవేషు - నిత్యపక్షమాస సంవత్సరాది

---

* అతిధృత్యాం ఛన్దసి, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్ ॥

నిమిత్తకేషు యాత్రాద్యుత్సవేషు, బద్ధం-పరికోష్మేనబద్ధం, కౌతుకం-హస్తసూత్రం, "కౌతుకంహస్తసూత్రాద్గేర్యే నర్మణ్యపిచవిస్మయే" ఇత్యమరశేషః ॥ యదోస్తా - యుతిక్రోణీకః - యుతిరాజః, సంపన్నాయుక్తస్సుతః - సంపత్సుతః-ఉభయవిభూతినాయకః, శ్రీరామవిజయశ్చ, తయోఃపరిస్థానే-వీధీపరిభ్రమణాద్యర్థనిగమే, విషయే, ఉత్సుకం-ఉద్యుక్తం, అత్ర "ఉత్సుక" మిత్యనేన, పరిస్థానస్యాభివ్యక్తస్సంపత్తీయతే "ఇష్టాప్తోద్యుక్త ఉత్సుకః" ఇత్యమరః ॥ యువతీనాంసమూహాః-యౌవతం, పురేభవం పౌరం, తచ్చతద్యావతంచ, లేనసుసంమృష్టాని - సంమార్జనాలేపనరంగవల్ల్యాదిభిరలంకృతాని, వీధీనాం - వీధీనాం, ముఖాని - స్వగృహభవనబహిర్ద్వారప్రవర్త్మాని యస్యాంతాం. పుల్లవ్యైఃవికసద్భ్యః, "పుల్లవికసనే" ఇత్యస్మాద్ధాతోర్నక్తృప్రత్యయః ॥ అత్రనికాసఃపుష్పద్వారా । పల్లవమయేభ్యస్తోరణేభ్యః - అత్ర తోరణశబ్దేన బహిర్ద్వారసంబంధి వందనమాలికా లక్ష్యతే, చ్యుతైఃగళితైః, మధుస్యన్దైఃమకరందస్రవైఃస్, అపనీతశ్రీమాః - అపహృతాగమనాయాసాః, అశేషాః - సమస్తాః, ఆగన్తుజనాఃసేవార్థమాగతజనాః, యస్యాంతాం, యాదవీం - యాదవం శ్యామకృష్ణబలాద్యభిమతాం, ఇమామితిపరిత్యక్తనిదేశేన, శైలాగ్రవర్తిన్యాత్మనిర్వ్యాలోక్యైరవినుఖేనదర్శిష్టుంయోగ్యేతిసూచ్యతే, పురీం-శ్రీనారాయణపురీం, అనిమిషం-నినిమేషంయథాతథా-ఏవం సంతతోత్సవార్థమశేషపౌరపురంధ్రీభిరలంకృతసర్వవీధీముఖతయా, ప్రత్యగ్రపుష్పితపల్లవాలంకృతతోరణవత్తయాశ్రీమహరత్వాచ్చ, అత్యన్తభోగ్యతాభిప్రేతా, నేవే-అనుభవామి "మేవృనేవనే"। స్వభావోక్తిరలంకారః ॥ ౨౯ ॥

అ॥ శ్రీనారాయణపురవణ్ణనా పరిసక్తోత్సవసాహస్యసూచక భూతం వజ్రిమకుటేనిత్యోత్సవమనుసంధత్తే ॥ తదితి ॥

*మూ॥ తత్తాదృక్షగజేంద్రమోక్షణ, రథారోహక్షణ, స్నపనసీ
తీర్థాధ్యక్షణ, పూర్వపర్వమహితేయస్మిన్మహత్తీద్దార్జ్జయా ।
ఆమాతంగవసిష్ఠమేతిజనతాముక్తైకరస్యాంశ్రియం
సోయంపర్వమహమస్తువజ్రినుకుటే దివ్యోత్సవోవాత్సరః ।

వ్యా॥ తత్ - భగవత్పరత్వసూచకతయాపరిసిద్ధం, తాదృక్షం - తదనుమూపాత్వ్యన్నవైభవయుక్తం "త్యదాదిమూపపదేషుదృశేఃక్వన్ప్" ఇతిక్వన్పత్యయే, "అసర్వనామ్నః" ఇత్యాకారాదేశేచ, తాదృక్షో తిరూపసిద్ధిః, గజేంద్రమోక్షణం - గాహగ్రస్తగజేంద్రమోక్షణానుకరణరూపఉత్సవః, రథారోహణః - దివ్యరథారోహణరూపఉత్సవః "నిర్వ్యూఢకర్కస్థితౌకాలపిశేషోత్సవయోఃక్షణః" ఇత్యమరః ॥ స్నపనతీర్థాధ్యక్షణం - గఙ్గాద్యనూహ్యం, తీర్థకస్య - పుణ్యజలస్య, "ఋషిజుష్టజలేతీర్థం" ఇత్యమరః ॥ అధ్యక్షణం - సాక్షాత్కారః, కల్యాణతీర్థమధ్యే ఇతిశేషః "ఫల్గునేమాసీ" త్యాదివచనాత్. ఏతాని పూర్వాణి యేషాంతాని పరాణి - కల్యాణోత్సవ, పర్వ్లోపమోక్షణ, లక్ష్మీపరిణయకలహాసం భానపట్టాభిషేచనోత్సవానీని, తైర్మహితే - పూజితే " మహాపూజాయాం" మితికర్మణిక్తః, యస్మిన్ - ఉత్సవే, జనతా - జనసమూహాః " గామబంధుజననహాయేభ్యస్తల్ " ఇతి సమూహార్థతస్తల్ పత్యయః ॥ యతీంద్రార్జ్జయా - "దేవాలయసమీపస్థాన్దేవసేవార్థమాగతాన్ । చండాలాన్పతితాన్వాపి స్పృష్ట్వాస్నానమాచరేత్" ॥ ఇతి పాంచరాత్రవచనానుసారిణ్యా రామానుజాచార్య దివ్యార్జ్జయా -

* అతిధృత్యాం ఛన్దసి, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్ ॥

నియమసేనేత్యర్థః, మాతఙ్గాః-అత్యపకృష్టజాతీయాః, వసిష్ఠః-సాక్షా
ద్బ్రహ్మపుత్రః, "అభివిధా" వాఙ్ ॥ అవ్యయీభావసమానః-జాతి
విశేషాద్యనాదరేణేత్యర్థః, ముక్తానాం-పరమపదవాసినాం, ఏకరస్యం
-అసాధారణభోగ్యం, శ్రీయం-ఐశ్వర్యం-భగవద్గుణానుభవకైఙ్క
ర్యలక్షణం, ఏతి-ప్రాప్నోతి, సోయం వాత్సరః-పరితివత్సరమేకవారం
పరివర్తమానః, వజ్రిమకుటీ-వజ్రిమయానిరుద్ధకిరీటం-అస్మిన్నుత్సవే,
వజ్రిమకుటీధారణస్యపరిధానత్వాత్తన్నిబంధనా సంజ్ఞా, పరిత్యహం-
పరితిదినం, అస్తు-పరివర్తతాం-సర్వేషాం మోక్షానందసిద్ధ్యర్థ
మితిభావః ॥ ౬౦ ॥

అ॥ అథ శ్రీనారాయణపురవాసిన శ్శ్రీవైష్ణవాననుసంధత్తే ॥
స్వేతి ॥

*మూ॥ స్వాంగీకారోపహారీకృతనతదురితా స్వాంఘ్రిరేణుపరిభావ
ప్రోద్యత్సాఫీకృతాస్మత్స్పృహపరిచతుర్వేదిసర్వాపరాధాః ।
శ్రీమన్నారాయణాంఘ్రిద్వయపరిచరణై శ్శ్వర్యగర్వాదుదస్త
శ్రీవైకుంఠోపకంఠాయదుగిరికటకస్వామినోమేస్వగన్తామ్ ॥

న్యా॥ స్వేషాంఅంగీకారే - స్వీయతయాపరిగ్రహే, ఉపహారీ
కృతాని - అనుపహారాణి ఉపహారత్వేన సంపద్యమానానికృతాని
"అభూతతద్భావెకృభ్వస్తియోగే సంపద్యకర్తరిచ్విః" (౫-౪-౫౦)
ఇతి చ్విప్రత్యయః ॥ నతానాం - ప్రణతానాం, దురితాని యైస్తే
తథోక్తాః, స్వాంఘ్రిరేణూనాం పరిభావస్య-మహిమ్నః-అత్యన్తాప

---

* ప్రగృహ్యాంఛన్దసి, స్రగ్ధరా నామవృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు,
"ప్రమ్భైర్యానాంత్రయేణత్రియుగమనియుతాస్రగ్ధరాకీర్తితేయమ్" ॥
॥ ఇతి ॥

రాధిజనపరిపాలనరూపస్య, ప్రేమ్ణాయాం-నిశ్చయాత్మకజ్ఞానే. "ప్రేమ్ణో పలబ్ధిశ్చిత్సంవిత్" ఇత్యమరః ॥ సాక్షీకృతాః, అభూతలబ్ధాపేక్షిత్వే పరిత్యయుః. అస్మత్సహావరితస్య—సాపరాధజనగణనాయాంమస్మాభిస్సహావరిగణితస్య, చతుర్వేదినః — చతుర్వేదినామ్నః — అగ్రిహారిక బ్రాహ్మణస్య, సర్వాపచారాధాః—అకృత్యకరణాదయః, యైస్తైతథోక్తాః లోకే, యథాసాక్షీ, నివక్షితార్థనిశ్చాయకోభవతి, ఏవం శ్రీవైష్ణవాంఘ్రిరేణుపరిభావేన నివృత్తాశ్చతుర్వేదినోఽపరాధాస్తన్నిశ్చాయకతయానిరూపితాః, శ్రీమన్నారాయణాంఘ్రిద్వయపరిచరణేన—స్యానాచ్ఛాదికాపేణ ఐశ్వర్యేణజనితాద్దర్పాత్, ఉదస్తః — ఊపే ర్బుద్ధివిషయీకృతః శ్రీవైకుంఠస్య-గుణానుభవకింకరత్వైకాన్తస్య వైకుంఠలోకస్య, ఉపకంఠః — భగవత్సన్నికృష్టపరిదేశః యైస్తైతథోక్తాః యదుగిరికటకస్య — యాదవాచలపర్యన్తస్య, "కటకోస్త్రీనితంబోదేశే" ఇత్యమరః ॥ స్వామినఃపితృవ్యాదివ్యేపుత్రాణామివ శ్రీమన్నారాయణశేషభూతే యాదవాచలకటకే వైష్ణవానాంస్వామ్యమవిరుద్ధం, మే - మహ్యం, స్వదన్తాం - ప్రీతివిషయాభవన్తు "రుచ్యాఖ్యానాం ప్రీతిరుమాణః"ఇతి చతుర్థీ ॥ "ష్వదఆస్వాదనే" ఇత్యస్మాల్లోట్. తేషుమమభక్తిభక్తవత్వేతిభావః ॥ 3౦ ॥

అ॥ అథ తానేవవైష్ణవాన్ శుచిత్వాదిభిగుణైర్హరాంసత్వేనానుసంధత్తే ॥ శుచీతి ॥

*మూ॥ శుచి రుచిరం, మనోజ్ఞచరితం, నళినాక్షదయామృదులనరసీరసాదర్శి, మనురంజితమంజురవమ్ ।

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, నత్తుటకం నామవృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో 3౦ ॥

ఇదమిహాపక్షపాతమనిమిత్తకమాదీయతే
యదుగిరిహేమహంసానురసికంసయిహంసకులమ్ ॥ ౩౭ ॥

వ్యా॥ శుచి - భగవత్ప్రేమతాత్పర్యానుసంధానేన, బాహ్యాభ్యన్తర మోషధహితం "యస్మాత్ప్రేత్సుండరీకాక్షం సబాహ్యాభ్యన్తరశ్శుచిః" ఇతి వచనాత్. అన్యతశ్చ వర్ణతశ్శుభ్రం, రుచిరం - రుచివిషయం. జ్ఞానభక్త్యాదిభిర్గుణైస్సమృద్ధమిత్యర్థః, అన్యతశ్చ భాస్వరం, మనోజ్ఞం - మంజులం, చరితం - చరిత్రం, యస్యతత్త్వోక్తం అన్యతశ్చ, చరితం - గమనం. కలినాశస్య - భగవతః, దయైవామృతసరసీరసః, తేనాదర్శితం - శీతలీకృతం, అత్రభగవద్దయాయాస్తాపత్రయాతురజనోజ్జీవనహేతుత్వమూ అమృతసరసీరసత్వోక్తిః. అన్యతశ్చ, సరోజలావగాహనాదర్శితం. అనురంజితః - భగవత్స్వరూపరూపగుణవిభవాదివిషయకతయాప్రీతివిషయః, మంజుః - మనోజ్ఞః, రవః - వేదాన్తాదిధ్వనిః, యస్యతత్త్వోక్తం. అన్యతశ్చ, స్పష్టం. యదుగిరేహేమహంసానుషు, రసికం - రసజ్ఞం, హంసానాం - పరమహంసానాం, అన్యతశ్చ, మురాళానాం, కులం - సమూహం, ఇహ - ఏవంభూతేమయి, పక్షపాతం - మత్కార్యాభినివేశం, నవిద్యతేనిమిత్తం - హేతుర్యస్మిన్తత్తథోక్తం, కిర్యాఽవిశేషణం, ఆదీయతే - అంగీకరోతి. "దృక్ష్ ఆదరణే" ఇత్యస్మాద్దివాదితాత్వాత్ శ్యన్ - అస్మాదితిహేతుమప్యస్మద్ధితేస్వయంపరివర్తత ఇతి భావః, హంసవిషయే, పక్షపాతః - పక్షచలనం. తదాదరస్య అనిమిత్తకత్వం - స్వాభావికత్వం. శ్లేషోఽలంకారః ॥ ౩౭ ॥

అ॥ అథ తత్పాదరేణూననుసంధత్తే ॥

॥ కీర్తయమితి ॥

*మూ॥ కేచిత్తుంనఃపరిభవన్తిహన్తయతిరాడ్జన్మోత్సవోత్సన్నయోగ్యస్తక
ప్రేమవ్యుత్క్రమనృత్యబార్యచరణోత్క్షిప్తస్థయుమత్కోత్సభృతః।
భూయోభ్యయూఃకిలగజ్జవేజ్కటముఖశ్రీదివ్యదేశాశ్రితై
రభ్యర్చ్యన్తేనియమేనతీర్థవటికాపూపేణగోపాయితాః ॥ 33 ॥

వ్యా. యతిరాట్—శ్రీరామానుజాచార్యః, తస్యజన్మోత్సవే—పరితిదినోత్సవం, ప్రేమతఃకూపరివర్తమానే—అస్మత్పితృచరణైర్నృత్యద్భిర్హర్షాద్వైర్యదిత్యవ్యరఙ్గోత్సవాదిభిఃపరిష్కృతే. ఉన్మత్తకేన—పేరిణ్ణూ—భక్త్యా, ఉచ్ఛిష్టవిషయత్వాత్పేరిమ్మాభక్తిస్వం, వ్యుత్క్రమం—క్రమగహితంయథాతథా—యథేచ్ఛమిత్యర్థః, నృత్యద్భాం, ఆర్యాణాం చరణైఃఉత్క్షిప్తాఃఉత్కీర్ణాఃయదుహ్మాభృతోభూయాస్యఃనఃఅస్మాకం, కేచిత్తు-కేచిదానివస్వాధీనాన్కృత్వా, ప్రభవన్తి-సమర్థాభవన్తి। హన్తేతిహర్షే తాసాంక్రియాసాధనత్వం వైభవసూచనేన సమర్థయతే యాఃకిలేత్యాదినా। కిలేతిపరిసిద్ధౌ. రంగం-శ్రీరంగం వేజ్కటో-వేజ్కటగిరిః, ఏతౌ, ముఖం-ఆద్యౌ, యేషాన్తేతథోక్తాఃషేచతేశ్రీసున్తోదివ్యదేశాఃఅష్టోత్తరశతదివ్యస్థానాని. తానాశ్రితైఃతదాప్తైఃశ్రీసున్తోదివ్యదేశాఃఅష్టోత్తరశతదివ్యస్థానాని. తానాశ్రితైఃతదాప్తైఃభిః " ద్వితీయాశ్రితాతీత " (౩—౧—౩౮) ఇత్యాదినా సమూహైఃఅభియుక్తైరిత్యర్థఃతీర్థవటికాఃతీర్థసంగ్రహణాయతీర్థజలధానితామృద్ఘటికాఃతదాకారేణ—తదాకారేణ, గోపాయితాఃరక్షితాస్సన్తోభ్యర్చ్యన్తే—పూజ్యన్తే, నియమేనపరితిదినమభ్యర్చ్యన్తే - పూజ్యన్తే, కావ్యలిఙ్గమలంకారః ॥ 33 ॥

అ॥ ఇత్థం, వీధ్యనుసంధానపర్యన్తానుపర్యన్తం పరిసమాప్య, శ్రీమన్నారాయణమందిరపురోభాగమనుసంధత్తేః ॥ మధురిప్వితి ॥

---

* అతిధృత్యాం ఛన్దసి, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్ ॥

*మూ॥ మధురిపుజలనిధిదృగమృతవీచీ
కృతపరిచితిమురుమణిగణకీర్ణామ్ ।
పరిసరనతసురసదసముపాసే
యదుగిరితటభువితవజిరవేలామ్ ॥ ౩౪ ॥

వ్యా॥ మధురిపురేవ జలనిధిః, తస్యదృశఃవీక్షణాన్యేవ అమృతలసీచయః, తాభిఃకృతాపరిచితిః - భూయస్సంబంధోయస్యాం తాం ఉరూణాం, మణీనాం-సంటుపపాలికాదిగోపురాదిఖచితానాం, గణైఃనయూథైఃకీర్ణాం-వ్యాప్తాం, పరిపశ్యే, నతానాం - ప్రణతానాం సురాణాం, సదఃసంసత్, యస్యాంతాం తథోక్తాం, యదుగిరేస్తట భువి-పర్యన్తపరిదేశే, తస్యమధుభోఃహరేః, అజిరం - అజ్ఞణమేవవేలా, తామహంపాసే-ఉపశిక్షే, "అజ్ఞణంచత్వరాజిరే" ఇత్యమరః, రూపకాలఙ్కారః ॥ ౩౪ ॥

అ॥ అథ భగవద్దివ్యమందిరాన్తర్వర్తినఃపరిజనాననుసంధత్తే ॥ తాంబూలేతి ॥

‡మూ॥ తాంబూలదపణపతద్గ్రహతాశనృన్త
భృఙ్గారధాతవసనాభరణపరిగాదీక్ష ।
అబిభ్రతోయతిపతిపరిణిధీన్విభోద్వి
పంచాశతఃపరిజనపరివారాన్భజామహే ॥ ౩౫ ॥

వ్యా॥ తాంబూలం-తాంబూలసహితపాత్రవిశేషః, దర్పణాఃఆగళేఃతాః, పతద్గ్రహాఃపరితిగాహాఃపరితిగాహాఃపతద్గ్రహాఃపతద్గ్రహాఃపతద్గ్ర

ఇత్యనుగ-కళాచికేతియానత్, తాలవృన్తం-వ్యజనం, భృంగారం-జల పాత్రవిశేషం, ధౌతవసనాని-ప్లోతవస్త్రాణి, ఆభరణాని - కిరీటముకుటా దీని, సర్జం-తులస్యాదిరచితాం, అదిశబ్దేన చామరాదయో గృహ్యన్తే పత్రాక్షపరిబర్హనాబిభ్రతం-వహతం, యతిపతేరప్రణిధిక-తన్నిదేశవ తినం, ద్విపంచాశతం-ద్విపంచాశత్సంఖ్యాకకర్తృకయాపాప్తిద్వి పంచాశదభిధానాక్ - విభోం, పరిజనపరివారాక్ - పరిజనశ్రేష్ఠాక్, భజామం-సేవామహే "భజసేవాయాం" ఉభయపదిపుపాఠాత్ ॥

అ। అథ దివ్యవిమానమనుసంధత్తే ॥ దుగ్ధిహిణేతి ॥

*మూ॥ దుగ్ధిహిణ సనకయోగి నారాయణా తేర్యసంరక్షితం
యతిపతికృపయేక్షణసర్వాత్మసేవ్యందశాం పాగ్రితమ్ ।
నిగమశిఖరపత్వరబర్హ్మగభక ంయదుక్షోత్ధర
పరిజనమనుభవేయమానన్దసంజ్ఞంవిమానంమహాం ॥ ౩౬ ॥

న్యా॥ దుగ్ధిహిణం-బర్హ్మ, సనకయోగీ - తత్పుత్రం, నారా యణం-బదరికాశ్రమవాసీ భగవదవతారోమునిం, ఆత్రేయం-అత్రి సుమాకోదత్తనామా, తైస్సంరక్షితం-పరిపాలితం ఏకతర్, పూజా దినా, అన్యతర్ అధ్యయనప్రవచనాదినా । తథామూహాత్యా, "తతస్స నత్కుమారాద్యైస్సత్పుత్రైర్ పరివారితం । అగ్ర్యయామాసగోవింద మరవిన్దాయశేషణం" (౩-౬-౧) తథా, "యదుగిరిగతమన్తర్ధ్యాన నాంచకర్తీయదుకులబహుమాన్యం చిన్తయానాసజేవం" (౧-౧౭) అత్ర, అన్తర్ధ్యానాం-అత్మసాక్షాత్కారవతాం, చక్రవర్తీ నారాయణమునిం తథా, దత్తాత్రేయంప్రస్తుత్యం. "నారాయణస్య

---

* ధృత్యాం ఛన్దసి, నిశాన్వృత్తమే ॥ లల్లక్షణన్తు, "సగణయు గళతో ఽబ్ధిచేష్టాయదాస్యున్నిశాసాభవేత్" ॥ ఇతి ॥

సాన్నిధ్యేనిత్యంసతోవ్యక్తకేవలః । నారాయణాచలేచక్రే సన్యాసాశ్రమసంగ్రహం" (౯—౬౬) ఇతి ॥ యతిపతేః - రామానుజాచార్యస్యకృపయా-అవ్యాజయాదయయాసర్వజనవిషయిణ్యా, ఇహ-కలియుగే, సర్వాశ్రమానాం-ఏకత్రజాతికృతతారతమ్యానాదరేణ అన్యత్ర విద్యాకృతతారతమ్యానాదరేణ, సేవ్యాందశాంప్రాపితం- ఏకత్రమహాత్మనాంకరణేన, పరత్రశ్రీభాష్యాదికరణేనేతిభావః. నిగమశిఖరవత్-వేదాన్తమివ పరంబ్రహ్మ, గర్భేయస్యతత్తథోక్తం-ఏకత్రావస్థానేన అపరత్రవ్యాప్తయా, యమభ్యర్థనేప్రవణం—ఆసక్తం — ఏకత్రసత్యలోకాత్ససత్కుమారేణాసయనాత్, తథాహిమాహాత్మ్యవచనం. "ఇతిమత్వాతతోచిత్య సరసస్సమునీశ్వరః । విమానంస్థాపయామాసవిధినాభ్యర్చితంపురా" (౮—౫—౫) ఇతి ॥ సమునీశ్వరః - సనత్కుమారః, తథా, వేదాన్వ్యాకరిష్యత్తాత్రేయః, "అన్యేవాసిత్వమాస్థాతుంయాయామేవమమాహ" (౯—౨—౨) ఇతి ॥ ఆనందసంజ్ఞం-ఆనన్దమయాఖ్యం-నామైకదేశేనాపగ్రహణం ముపలక్షణమభవేయం. శ్లేషానుప్రాణితోపమాలంకారః ॥ 3౬ ॥

అ॥ అథ తస్మిన్దివ్యవిమానేస్థితం భగవన్తంచిరపరిచితమప్యనిజోక్త్యవసృష్టేన, ఇదం పరిత్రమదృష్టమివానుసన్ధత్తే ॥ శుభేత్యాదిద్వాభ్యాం ॥

*మూ॥ శుభోదారస్నిగ్ధాద్భుతమహితసంస్థానమభిత
స్సురస్త్రీభిర్భూభిరుపరితయాదశేషాశ్చహరితైః ।
పరంజ్యోతిస్నాథ్రాదకరమమిహానన్దనిలయే
విమానేమంజూహోన్మిషితమివశౌతంమరతకమ్ ॥32॥

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౦॥

వ్యా॥ శుభం-శుభావహం-స్వానుసంధాయినామానందావహ మిత్యర్థః "తద్విష్ణోఃపరమంపదం సదాపశ్యన్తిసూరయః । దివీవచక్షు రాతతం తద్విప్రాసోవిపన్యవో జాగృవాంసస్సమిన్ధతే ॥ ఇతి శ్రుతేః ॥ అత్రశ్రుతావిన్ధతిరానన్దాద్యుపలక్షణాథకః, ఉదాహృతం-సర్వస్వదాయి, " ఏషసర్వస్వభూతోమేపరిష్వఙ్గోనూనమితః " ఇత్యాదౌ ॥ స్నిగ్ధం-కృష్ణం, ఆద్భుతం - స్వేతరసమస్తవస్తువిలక్షణతయాఽత్యన్తవిస్మయ నీయం, "సర్వాశ్చర్యమయం దేవం" ఇతి గీతావచనాత్ ॥ మహితం -పూజితం-దేవతిర్యఙ్మనుష్యాది స్వరూపత్వేఽప్యవ్యాకృత తయేతి భావః । ఏవంభూతంసంస్థానం-ఆకృతిః, యస్యతత్తథోక్తం. "సంస్థాన మాకృతౌ మృత్యో నంనివేశే చతుష్పథే" ॥ ఇతి విశ్వః ॥ అభితః - సర్వతః, సర్వస్థితిభిఃవ్యాపినీభిః, భాభిఃహారితకాన్తిభిః, అశేషం హరి తో హారితయుత్-హారితవర్ణాఃకుర్వత్. "అశ్వాశ్చహారితశ్చాశ్వాః" "పాలాశోహరితోహరిత్" ఇతిచామరః ॥ నుంబూషాయాం-పేట్యాం "పిటకఃపేటకఃపేటీమంజూషా" ఇత్యమరః ॥ ఉన్మిషితం-సద్యఃవికా సావనయనేన పరికాశితం, శాతం-శాణోల్లిఖితం, అనేననిదోషత్వం వ్యజ్యతే । మరకతమివస్థితం పరంజ్యోతిఃసంపశ్యన్తిమృష్టతేజోరూపం, శ్రీమన్నారాయణం - "నారాయణపరోజ్యోతి" రిత్యాదిశ్రుతేః. ఆనన్ద నిలయే - సర్వేషామానన్దావహే, ఇహావిమానే - ఆనన్దమయాఖ్యవి మానే, సాక్షాదపరవం - తద్దర్శనలాలసాభ్యాం చక్షుర్భ్యాం మనుభూతవానస్మి ॥ ఉపమాలంకారః ॥ 32 ॥

యుగపదితి ॥

*మూ॥ యుగపదుదితభాస్వతోఽటిధామానుగాద్ధి
ప్లుషితశవసుజాకస్నిగ్ధదివ్యద్భుతర్ద్ధ్యైః ।

---

* అతిశక్వర్యాం, మూలనీవృత్తమే ॥ లక్షణముక్తం శ్లో 31

భువనభవనభూషాజ్యోతిషాంజ్యోతిరేష
స్ఫురతియదుమహీభృన్మౌళిరత్నప్రదీపః ॥ 3౮ ॥

వ్యా॥ యుగపత్ - ఏకదా, ఉదితానాం భాస్వతాం కోటేః - కోటిసంఖ్యాకానామాదిత్యానామిత్యర్థః. అత్ర సంఖ్యావాచికోటిశబ్దస్య సంఖ్యేయపరత్వం. "ఆదశతస్సంఖ్యాస్సంఖ్యేయే" ఇతి సూత్రేణ దశోత్తరసంఖ్యావాచిశబ్దానాం సంఖ్యానే సంఖ్యేయేచ పరిత్యనుశాసనాత్ । ధామేవ ధామ. తేజః, యస్యస తథోక్తః. "ధామ తేజోగృహేరశ్మౌ" ఇతివిశ్వః ॥ సుధాబ్ధౌ-అమృతసాగరే, స్నపితః-నిమజ్జితఇవ, "గ్లాస్నావస్వమశ్చ" ఇతివికల్పేన మిత్త్వాత్, "మితాం హ్రస్వః" (౬-౪-౯౨) ఇతిహ్రస్వః ॥ సుజాతా - సుష్ఠు జాతం - జననం యస్యాస్సా, స్నిగ్ధా-శ్లక్ష్ణా, దివ్యా-అప్రాకృతా, అద్భుతా-ఆశ్చర్యకారిణీ, శ్రీః - కాన్తిర్యస్యసః. అత్ర భాస్వతోఽపిధామేతి ఆదిత్యతేజోదృష్టాన్తేనసంభావితం, భగవత్తేజసోదుర్నిరీక్షత్వాదిత్రాకార్యం, "సుధాబ్ధిస్నపిత" ఇత్యనేనపరిహృత్య, "సుజాతే" తిపేక్షణీయత్వమువపాదితం. సుధాబ్ధిస్నపితత్వస్యసుజాతత్వేహేతుతయా సంభావనాద్ధేతూక్ష్యేక్షా, భువనం-జగత్, తదేవభవనం-మందిరం, తస్య, భూషా-అలంకారః, జ్యోతిషాం-తమోనివర్తకతయా పరపక్షాశకత్వేసపక్షసిద్ధానామగ్న్యాకాదితేజసాం, జ్యోతిఃపక్షాశకః, "తస్యభాసాసర్వమిదంవిభాతి" ఇతి శ్రుతేః ॥ ఏషఃపక్షసిద్ధదీపవిలక్షణతయా ఇత్థం పరిదృశ్యమానఃయదుమహీభృతః, మౌళౌ-శృంగే, జ్యోతమానఃరత్నప్రదీపః, స్ఫురతి-ప్రకాశతే, అత్రభగవతః, జ్యోతిషాం జ్యోతిరిత్యాది విశేషణైఃరత్నప్రదీపాపేక్షయా ఆధిక్యవర్ణనాదధికాభేదరూపకాలంకారః ॥ 3౮ ॥

అ॥ అథ తస్యభగవతస్సకలవేదాన్తనిధారితం పరబ్రహ్మ భావమనుసంధత్తే ॥ జగదితి ॥

*మూ॥ జగత్సంభవక్షేమశిక్షాదిదక్షం
పరంక్షోణిలక్ష్మీకటాక్షైకలక్ష్యం ।
యదుక్ష్మాధరేమోక్షదీక్షైకదీక్షం
మహఃపుండరీకాక్షమభ్యర్థయామః ॥ 3వ ॥

వ్యా॥ జగతాం, సంభవః-జన్మ, క్షేమం-స్థితిః, శిక్షా-ప్రలయాః ఆదిశబ్దేన, కర్మఫలప్రదత్వాదిగృహ్యతే, తేషుదక్షం-సమర్థం, అనేన "యతోవాఇమానిభూతానిజాయన్తే" "జన్మాద్యస్యయతః" ఇతి శ్రుతిపాదితం పరబ్రహ్మలక్షణముక్తం, పరం-ఉత్కృష్టం, అనేన తదధీనకర్తృభ్యశ్చతుర్ముఖాదిభ్యోవ్యావృత్తిః, క్షోణిలక్ష్మ్యాః కటాక్షాణాం, ఏకలక్ష్యం - అసాధారణవిషయః, అనేన సద్బ్రహ్మ తాన్మాదిశబ్దవాచ్యం జగత్కారణంబ్రహ్మ "శ్రీశ్చతేలక్ష్మీశ్చపత్న్యౌ" ఇతి నారాయణానువాకశ్రుతిపాదిత శ్రియఃపతిత్వాద్యసాధారణలింగా న్నారాయణఏవేత్యయమర్థస్సూచితః. యదుక్ష్మాధరే మోక్షదీక్షైకముఖ్యా, దీక్షా-వ్రతపరిగ్రహః, యస్యశ్రుత్తథోక్తం "కిమపికిమపి స్నగ్వాస్వాద్యమన్యాజబంధుస్సకలభువనగర్భోసావధాన్యైః కటాక్షైః । సఖలుయమగిరిష్ఠః పక్షిణోవాఽపరూన్వాశమితనిఖిలతాపాంస్త్రాయతే చక్రపాణిః" ॥ ఇతిహివచనం ॥ పుండరీకేక్షణలక్ష్మీయస్యశ్రుత్తథోక్తం- అనేన ఆస్తరాదిత్యవిద్యావేద్యత్వమపిపరిపాదితం, "తస్యయథాకప్యాసంపుండరీకమేవమక్షీణీ" ఇతిహిశ్రుత్యన్తరం ॥ మహఃపరం జ్యోతిః అత్రి"మహఃపుండరీకాక్ష" మిత్యనేన, శ్రీమన్నారాయణస్య

* జగత్యాం, భుజఙ్గప్రయాతం వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో 3వ

వర్ణితేతి వక్ష్యమాణోక్తమలంకారం "పర్యాయోక్తంతుగమ్యస్యవచో భంగ్యాన్యథాశ్రితమ్" ఇతి లక్షణాత్ ॥ అధ్యక్షీయామిసాక్షాత్కుర్మః ॥ ౩౯ ॥

ఆ॥ అథ విస్మయస్తిమిత స్తస్మిన్నేవ భగవతోరూపే అన్యాభ్యవ్యతయాసందిగ్ధే ॥ అయే ఇతి ॥

*మూ॥ అయేశ్యామోదారుః కిమయమనుమృతాధ్మాతజలదః
తమాలద్యుక్షింవాప్పృథుల లలితోద్దామవిటపః ।
యదుక్ష్మాభృత్సానుప్రగుణితవిలాసోనుకలభః
కిముక్షీరాబ్ధేర్లక్ష్మ్యాయఇహమహానీలమహితః ॥ ౪౦ ॥

వ్యా॥ అయే-ఇత్యాశ్చర్యే, శ్యామశ్చ సాపుదారుశ్చ, పత భోక్తృ, "విశేషణంవిశేష్యేణబహులం" (౨-౧-౭౫) ఇతి బహువ్ర గ్రహణాద్విశేషణస్య విశేషణేనాపిసమాసః, అతోశ్యామదార్వ్యం-మయూ రనంతాదివచ్చాక్షచక్ష్యాదిమత్త్వం, అయం-పురోవర్తీ, అనేన ధర్మీ నిదిశ్యతే, అమృతేనాభ్రాలఃఉచ్ఛూనోదరః, సచాసౌజలదశ్చ, కిమితిసంశయే, అనేన దీప్త్యా తాపహారిత్వంవ్యజ్యతే, పృథులాః-స్థూలాః, లలితాఃమృదవః, ఉద్దామాఃఅయుతాః, విటపాఃశాఖాః, యస్యసతథోక్తః, "విటపఃపల్లవేపిద్యూవిస్తారేస్తంబశాఖయోః" ఇతి విశ్వః ॥ తమాలద్యుక్షింతమాలవృక్షః, "ద్యుక్షద్యుమాగమాః" ఇత్యమరః ॥ అనేన స్నిగ్ధచ్ఛాయతయాశ్రీయణీయత్వం వ్యజ్యతే. యదుక్ష్మాభృత్సానుషు ప్రగుణితఃబహులీకృతః, విలాసఃయస్య సతథోక్తః, కలభోనుఅనేన భగవతస్సుచరితనుతాన్నస్వీకారాది రూపసాశీల్యాదివ్యజ్యతే, ఇహమహానీలైఃనీలమణివిశేషైఃమ,

---

*అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమే ॥ లక్షణముక్తం శ్లోకం

శయోసకరోతి. "దుకృష్ణ కరణే" ॥ నిదర్శనాలంకారః । "పదార్థవృత్తిమప్యేకే వదన్త్యన్యాంనిదర్శనాం" ఇతి లక్షణాత్ ॥ ౪౧ ॥

అ॥ అథ కీరీటాది పాదపీఠాన్తం సప్తవింశతిశ్లోకైః క్రమేణానుభవం స్తౌతి కిరీటమనుసంధత్తే ॥ ముఖాంభోజేతి ॥

*మూ॥ ముఖాంభోజాసక్తః కిమలకతమఃకోపకలుషః
కిముశ్రీమచ్చక్షుస్స్వజని భవనోత్కఃకిమథవా ।
జగచ్చక్షుస్సాన్తాన్నిషతి యదుశైలేశమకుటీ-
మిషేణపర్యాయే తదిదమురుతేజోమహో మహాః ॥౪౭॥

వ్యా॥ జగచ్చక్షుఃసూర్యః, "కర్మసాక్షీజగచ్చక్షు"రిత్యమరః॥ యదుశైలేశస్య మకుటీమిషేణ — మకుటవ్యాజేన, సాన్తాన్నిషతి— పర్యాయేణపర్యాకాశతే । సూర్యస్య కిరీటాత్మనాస్ఫురణే సంభావితాక్షేతూనాహ । ముఖేత్యాదినా । ముఖమేవాంభోజం, తస్మిన్నాసక్తఃప్రీతిమాన్, కిమిత్యుత్ప్రేక్షా । సూర్యస్యాంభోజబంధుతయా ముఖాంభోజలాలనాయ కిమాగతఇత్యర్థః. అథవా అలకావదతమాంసి, తేషు కోపేన కలుషఃవికులఃకిము; " అలకాశ్చూర్ణకున్తలాఃి" ఇత్యమరః ॥ తస్య తమోవిరోధితయా అలకరూపతమస్సు కోపాత్తత్తిరస్కరణాయవేత్యర్థః. అథవా శ్రీమతోనారాయణస్య చక్షురేవ స్వజనిభవనం - జననగృహం, తత్ర ఉత్కఃఉత్సుకః, "చక్షోస్సూర్యోఅజాయత" ఇతిశ్రుతేః ॥ " జనిర్భవత్పత్తిరుద్భవఃి" "భవనాగారమందిరం" "ఉత్కఉన్మనాఃి" ఇతిచామరః ॥ తత్ — ఉపస్థాతవ్యతయావర్తిసిద్ధం, ఇదం—కిరీటాత్మనా వుల్లోవర్తి, మహాఃి— అదిత్యరూపంతేజఃి, వర్తిష్యతే — సంసారనిశానిరసనక్షమే అస్మిన్

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౦

సువర్ణిభాతే, ఉపతిష్ఠేమహి-ఉపస్థానంకరవామ, "ఉపాస్మ్యస్త్యకరణే" ఇత్యాత్మనేపదం. అత్ర సూర్యస్య కిరీటాత్మనా సన్నిధానే అహేతూనాం ముఖాంభోజవీక్షాత్యాదీనాం హేతుత్వేన సంభావనాద్ధేతూత్ప్రేక్షా । పరస్పరనిరపేక్షహేతూనాంచతేషాం పరికల్పితేసమావేశేన. అన్యతమహేతుప్రత్యక్షనిధానకారణాత్సందేహః । మిథ్యేత్యాదిపహ్నుతిశ్చ । అనేన భగవత్కిరీటస్యాధిరాజ్యసూచకం నిరతిశయతేజోరూపత్వం వ్యజ్యతే ॥ ౮౭ ॥

అ॥ అథ అలకాననసంధత్తే ॥ న్యఞ్చదితి ॥

*మూ॥ న్యఞ్చన్మౌళిమణిప్రభావినమితంపోద్యన్ముఖేందుద్యుతి-
ప్రత్యావర్తితమూర్ధ్వకుండలవిమలచ్ఛాయావిభక్తాకృతి ।
పార్శ్వయోశ్చలుంఖలశంఖచక్రరుచిభిః పర్యాయోవిశీర్ణంయదు
ద్గ్రీవాభృద్వల్లభచూర్ణకుంతలతమః ఫాలాన్తమాలమ్బతే ॥

వ్యా॥ న్యంచన్తీభిఃఅవాఙ్ముఖీభిఃమౌళిమణీనాంప్రభాభిఃవినమితం-అధోముఖీకృతం, పోద్యన్తీభిః - ఉద్గచ్ఛన్తీభిః, ముఖేందుద్యుతిభిఃముఖచంద్రికాన్తిభిఃప్రత్యావర్తితం-పునరూర్ధ్వంగమితంసతేఆవర్తితాంసీతం, ఊర్ధ్వకుండ్రస్యవిమలాభిశ్ఛాయాభిర్విభక్తాపామదక్షిణయోరవసంజితా, ఆకృతిర్యస్యతత్తథోక్తం, పార్శ్వయోఃవామదక్షిణయోఃఉచ్చలుంఖలాభిఃనిరంకుశంప్రసృతాభిఃశంఖచక్రయోఃరుచిభిఃకాన్తిభిఃప్రాయఃబాహుళ్యేన, విశీర్ణం-విప్రకీర్ణం, చూర్ణకున్తలాఏవతమఃఫాలాన్తం-లలాటప్రాన్తదేశం, ఆలంబతే-ఆపలమ్బతే, ఊర్ధ్వమధఃపార్శ్వయోర్నిరస్యమానమనన్యశరణతయాఫాలంనముంచతీతిభావః. అత్రచూర్ణకున్తలతమసఃఅవన

* అజిఘృక్ష్యాం, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౧

మనాద్యపేతూనాం మూర్ఖిమణిపరిభాదీనాం హేతుత్వావగతేర్గ
వ్యాప్త్యేప్రాప్తా, చూర్ణకున్తలతమ ఇతి రూపకసంకీర్ణా ॥ ౪౩ ॥

అ॥ అథ కిరీటకాన్తిమనుసంధత్తే ॥ అవిరాఇతి ॥

*మూ॥ అవిరాయదుధరాధకేశ్వరకిరీటరత్నాబ్జరాగా
పరత్వాముఖరామహుర్మహుగభీషయిష్యన్నగభీ ।
మృదుస్మితసుధారసార్ద్రితకటాక్షలీలాయితాన్య
కృతిమసుశీలతాంసపదినావదిష్యన్యది ॥ ౪౪ ॥

న్యా॥ పరత్వే-పారమ్యే-సంరాట్త్వేఇతియావత్, ముఖరాః-
శబ్దాయమానాఃవిగతత్వనిశ్శాయకా ఇతిభావః, అవిరా-వర్తిష్యఃపరి
దృశ్యమానాః, యదుధరాధకేశ్వరస్య-శ్రీమన్నారాయణస్య, కిరీట
గతాన్నానాం-కిరీటమణీనాం, అబ్జరాగాఃఅబ్జరవదనుష్ణాం వధూ
నూనామయమూఖా ఇత్యర్థఃగా, నఃఅస్మానాశ్రీమణోన్ముఖాన్,
ముహుర్మహుఃఅసకృత్, అభీషయిష్యన్న అభీతానకరిష్యన్.
"క్రియాతిపత్తౌలృఙ్" (3-3-గ3ఎ) "భీస్మ్యోర్హేతుభయే" (గ-3
ఎ-ఎ) ఇత్యాత్మనేపదం "భియోహేతుభయే షుక్" (ఒ-3-ఠం)
ఇతిషుగాగమఃమృదుస్మితం-మన్దస్మితమేవ, సుధారసఃఅమృత
ద్రవఃతేనఉక్షితాని-సిక్తాని, కటాక్షయోర్లీలాయితాని-లీలాచరి
తాని "కర్తుఃక్యఙ్సలోపశ్చ" (3-గ-గగ) ఇత్యాచారార్థక్యఙ
న్తాత్సుబ్ధాతోర్భావే క్తఃఅకృతిమాం-స్వాభావికీం, సుశీలతాం-
సౌశీల్యం, సపది-సద్యఃయది నావదిష్యన్-నవక్ష్యంతిచేత్, తథాచ
భగవతోమన్దస్మితస్ఫుటీకృతంసౌశీల్యం, కిరీటస్ఫుటీకృతంవరత్వమభి
భూయ సమాశ్రీయణసౌకర్యమాపాదయతీతిభావః ॥ సంభావన

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, పృథ్వీ వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో గగ

యదుగిరినారాయణస్తవే సవ్యాఖ్యానే శ్లో ౪౫-౪౬ ౪౯

మలఙ్కారః. "సంభావనంయదీత్థంస్యాదితూహ్యస్యసిద్ధయే"
ఇతి లక్షణాత్ ॥ ౪౯ ॥

అ॥ అథ, ముఖమనుసంధత్తే ॥ అనిమిత్తేత్యాదిభిస్త్రిభిర్శ్లోకైః ॥

*మూ॥ అనిమిత్తదయామృతసిక్తమృదు
స్మితచంద్రికమస్తసమస్తతమః ।
యదుశైలపతేర్ముఖమిన్దుసఖం
పరిమదంమమపశ్యకృశానుదంకురుతే ॥ ౪౫ ॥

వ్యా॥ అనిమిత్తదయామృతసిక్తం, నిర్హేతుకీకృపా, సైవామృతం తేన సిక్తం మృదుస్మితమేవచంద్రికా యస్యతత్తథోక్తం, అస్తం-నిరస్తం, సమస్తం-బాహ్యమాభ్యంతరంచ తమోయేనతత్తథోక్తం, ఇన్దుసఖం-చన్ద్రోసమానం, యదుశైలపతేర్ముఖం (కర్తృ) మమదృశేవకుముదం-కైరవంకర్మ, ప్రమదం - ప్రకృష్టోమదోయస్యతత్తథోక్తం - హర్షోత్ఫుల్లమిత్యర్థః, కురుతే ముఖమిన్దుసఖమితిలలితోపమాలంకారః ॥

పృథోరిష్టి.

†మూ॥ పృథోర్విశాలమాయతం భృశోచ్చనీలమూసతం
స్మితేమృదూద్గతంసితం, రదేషుసాంద్రముజ్వలం ।
స్ఫురద్విశాసిగండయోశ్చలంవిలంబికుంతలే
యదుత్తమాధిపేక్షితుర్ముఖంసుఖంకరోతినః ॥ ౪౬ ॥

---

* జగత్యాంఛన్దసి, తోటకం వృత్తమ్ ॥ లక్షణమ్తు, "ఇహతోటకమంబుధిసైరికథితమ్" ॥ ఇతి ॥

† అష్టాక్షరం ఛన్దసి, పక్షచామరవృత్తమ్ ॥ లక్షణమ్తు, "లఘుగురుర్నిరన్తరం యదిసానవపక్షచామరం" ॥ ఇతి ॥

వ్యా॥ దృశోఃదృగవచ్ఛేన, ఏవంభ్రువోరిత్యాదిషు. విశాలనూతనయతంచ. భ్రువోర్నీలమూనతంచ. స్నిగ్ధే మృదూద్ధతం-ఈషదుద్భిన్నమంకురితమిత్యర్థఃసితంచ. రదేషు-రదనేషు, "రదనాదశనాదన్తారదా" ఇత్యమరః ॥ స్నాన్ద్రం-నీరంధ్రం, ఉజ్వలం-భాస్వరంచ. గండయోఃకపోలయోః, స్ఫురత్-పరికాశమానం, వికాసి-వికసనశీలంచ. కాన్తిద్వాశేతిభావః. కున్తలే - అలకేషు, జాత్యేకవచనం, చలం-లోలం, విలంబి-లంబనశీలంచ, ముదుక్షుమూధరేశితుః - నారాయణస్య, ముఖం-కర్తృ, నఃస్వసేవినామస్మాకం, సుఖం-ఇతరవిలక్షణమానందం కరోతి ॥ ఉల్లేఖాలంకారః. "ఏకేనబహూన్తోల్లేఖోప్యసౌ నిషయభేదతః" ఇతి లక్షణాత్ ॥ ౮౬ ॥

అ॥ ముఖమేవ సౌగన్ధ్య సౌకుమార్యాదిమత్తయా కమలాకరలాలనీయలీలాకుసుమకన్తుకత్వేనోత్ప్రేక్షతే ॥ నీలేతి ॥

*మూ॥ నీలభ్రూయుగకాగ్రిమాయతదృగంభోజంమిషన్నాసికా
చూమ్పేయంధవళోర్ధ్వపుండ్రకపటోదఞ్చచ్ఛిఖాకైతకం ।
ఉత్ఫుల్లాధరపల్లవంస్మేరమాలీలోచితంకన్ధరా
కాన్తోదఞ్చయదుక్షుమాధరపతేర్మన్యేముఖంకన్తుకం ॥ ౮౭ ॥

వ్యా॥ నీలే—శ్యామలే, భ్రువావేవ మరకాగ్రిశియస్మిన్ తత్తథోక్తం. ఆయతేదృశావేవ అంభోజేయస్మిన్ తత్. మిషత్—సరవికసితం, నాసికైవచూంపెయం-చంపకకుసుమం, యస్మిన్ తత్. ధవళోర్ధ్వపుండ్రస్య - శ్వేతమృత్పరికల్పితతయాశుభ్రస్య ఊర్ధ్వాకారపుండ్రస్య, కపటేన—వ్యాజేన, ఉదఞ్చత్—ఉన్నతతయాపరికాశమానం, శిఖాకైతకం—కన్తుకాగ్రిగర్థితం కేతకీకుసుమం, యస్య

* అతిధృత్యాం, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౧

నత్తత్పోత్పలం. ఉత్ఫుల్లఃవికసితః, అధగవేవపల్లవోయస్మిం స్తత్. ఉత్ఫుల్లత్వంస్మేరకుసుమవత్తయేతిభావః, కన్దర్పైవకాండః - కరేణగృహీతా భ్యాం పరికల్పితోనాళః, తస్మిన్నుదంచి — ఉద్భాసనశీలం, యదుక్షమాధరపతేః ముఖం కర్మ శ్రీతిరమయోః లీలానాం — ఆభూషణాది విలాసానాం, ఉచితం-యోగ్యం, కన్దుకం - విచిత్రకుసుమగ్రథితమితి భావః, మన్యే—శంకే, ఇతి రూపకానుప్రాణితోత్ప్రేక్షా ॥

అ॥ అథ లలాటమనుసంధత్తే ॥ స్ఫురదితి ॥

*మూ॥ స్ఫురచ్చక్షుర్నీరాన్నాచ్ఛ్రవణలలితావర్తమహితాత్
యదుక్ష్మాభృత్సానుపరిణయిముఖలావణ్యజలధేః ।
సుధాసూతేరోష్మద్వయరుచిరపీచీవిషమితాత్
ఉదేతిభూత్యైలావనపిహితభాగోఽలికశశీ ॥ ౫౧ ॥

వ్యా॥ చక్షుషీవ మీనౌ, చక్షుర్మీనౌ, స్ఫురన్తౌ, చక్షుర్మీనౌ, యస్మిం స్తస్మాత్తథోక్తాత్, శ్రవణేవలలితావర్తౌ—సలిలభ్రమౌ, "స్యాచ్ఛావర్తోఽంభసాంభ్రమః" ఇత్యమరః॥ తాభ్యాంమహితాత్—శ్లాఘనీయాత్, సుధాయాః - అమృతస్య, సూతేః-కారణభూతాత్, భగవన్ముఖవిషయే మోక్షప్రదాదిత్యర్థః. అత్ర సుధాశబ్దేన అమృత పదలక్షణాద్వారా మోక్షోలక్ష్యతే. ఓష్మయోద్వయంతదేవరుచిరే —మనోజ్ఞే, వీచ్యా—తరఙ్గౌ, తాభ్యాంవిషమితాత్ - దన్తురాత్, యదు క్ష్మాభృతఃయదుగిరేః, సానౌ—తటే, పరిణయా—పరితిమాత్, తత్ర నిత్యవాసరసికః, శ్రీమన్నారాయణఇత్యర్థకః, తస్య, ముఖలావణ్యం —వక్త్రకాన్తిరేవజలధిః—అనేన ముఖలావణ్యస్యానవధికత్వంవ్యజ్యతే, తస్మాత్. అలికశశీ—లలాటచన్ద్రః, " లలాటమలిక " మిత్యమరః ॥

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౦

భూరిపావేవమేలావనం, తేన—తీరవనేన, జిహ్మితః—తిరోహితః, భాగః—భూరిపావేవమేలావనభాగః యస్యసతథోక్తస్య, ఉదేతి — ఉద్దధ్యతి, అత్రి రూపకానుప్రాణితోత్ప్రేక్షాలంకారః ॥ ౮౯ ॥

అ॥ అథ, శ్వేతమృత్తిలకమనుసంధత్తే ॥ భూరిమధ్వక్త ఇతి ॥

*మూ॥ భూరిమధ్వక్తఖణ్డితపదిందుకలావదాత
శ్వేతోధినోతి తిలకోయదురైలబంధోః ।
లాలాటికాన్యమృతసంగ్రహణాయలక్ష్మ్యా
నిష్ఠ్యూమోక్తచషకశ్రియమాదధానః ॥ ౯౦ ॥

వ్యా॥ భూరిమధ్వక్తః—భూరిమోర్మధ్యే-సార్వవిభక్తికస్తసిః, ప్రతిపదిందుకలావదాతః — తద్వత్స్నిగ్ధతః — అనేన వకారత్వమధ్యవలక్ష్యతే, యదురైలబంధోర్భగవతః, తిలకః—శ్వేతమృత్స్వనికల్పితశ్చన్ద్రికలాసదృక్షారీపుణ్డ్రవిశేష ఇత్యర్థః, లాలాటికాన్యిః—లలాటసంబన్ధిసీధోభాగైవాన్యతం, తస్యసంగ్రహణాయ లక్ష్మ్యానిష్ఠ్యూమోక్తస్య—ముక్తామయస్య, చషకస్య—పాత్రవిశేషస్య, "చషకోస్త్రీపానపాత్రే" మిత్యమరః, శ్రియం—శోభాం, ఆదదానః — గృణ్హానఏవ, అమృతసంగ్రహణాయలక్ష్మ్యానిష్ఠ్యూమోక్తశ్చషకఃకిమితిఫలనిమయణీడుత్ప్రేక్షాగమ్యతే, చేతః — మనః, ధినోతి—ప్రీణయతి "ధిన్వికృణ్వీరాజాదీ". చషకఃకిమిత్యుత్ప్రేక్షాయాంశ్రియమూహదానఇతిభఙ్గ్యాస్తరేణోక్తేః పర్యాయోక్తమలఙ్కారః ॥ ౯౦ ॥

అ॥ అథ, కటాక్షానుసంధత్తే ॥ భూరిసేతుబంధేత్యాదిద్వాభ్యాం॥

మూ॥ భూరిసేతుబంధవిధృతాక్షితటాకకుల్యా
కల్యాకటాక్షసరణిర్యదురైలనేతుః ।

---

* శకవర్ష్యాం, వసన్తతిలకా ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౭

* నిమోన్మిన్నతస్థలజలాదిభిదానసేక్ష
మాస్థానయత్యేముమిషంకరుణాసకుల్యా ॥ ౫౦ ॥

వ్యా॥ కల్యా—సమర్థా, " కల్యోనీరోగదక్షయోః " ఇతి విశ్వః ॥ కరుణాయాః — భగవన్నిహేతుకదయాయాః, సకుల్యా—సమానకులసంభవా—తత్సదృశీత్యర్థః, " కుల్యాకులోద్భవః " ఇతి విశ్వః ॥ యదుశైలనేతుఃకటాక్షసరణిః, భుగ్నావేవనేతుబంధౌ, తాభ్యాంవిధృతౌ—తదాధారతయావస్థితౌ, తౌచతావత్ప్రణీ ఏవతటా కౌచ తయోఃకుల్యా—కృతిత్రిమాసరిత్, కటాక్షసరణిః కుల్యేతినిఘ్నస్తూపకం "కుల్యాల్పాకృతిత్రిమాసరిత్" ఇత్యమరః ॥ భగవత్కటాక్షగోపజలస్య శుద్ధవత్త్వమయ నిత్యవిభూతిస్థిత నిత్యముక్తపరిణతయా ఊర్ధ్వగామిత్వాదూర్ధ్వసేతుబంధస్యోర్ధ్వ దేశవర్తిత్వ ముపపన్నమితి భావః, నిమోన్మిన్నతయోస్థలజలయోశ్చ ఆదిశబ్దేన, సావలంబనిగవలం బాదిగృహ్యతే. భిదా-భేదః-తారతమ్యమిత్యర్థః, తదపేక్షా నవిద్యతే యస్మిన్నరణితత్తథాకీర్యావిశేషణం, అముం—స్వర్గం—నిరతిశయసుఖాస్పదంనిత్యవిభూతిమిత్యర్థః, ఇమం — భూలోకోపలక్షితాం లీలావిభూతించ, ఆప్లాయతి—సమన్తాత్సేచయతి, "విభీషణోవాసుగ్రీవయదిపాపావణస్స్వీయం" "వధార్హమపికాకుత్స్థః కృపయాపర్యపాలయత్ " ఇత్యాదిభిర్భగవత్కృపాయానిహేతుకతయాయథానర్హవిషయత్వం తథా కటాక్షోణామితిభావః. "కిమకికిమపిక్రమాప్యవ్యాజమవ్యాజబంధుస్సకలభువన రక్షాసావధానైః కటాక్షైః" ఇత్యాదిశ్లోకార్థశ్చానుసంహితః ॥ ౫౦ ॥

అకస్మాదితి ॥

---

* శకర్యాం, వసన్తతిలకా ॥ లక్షణముక్తమ్, శ్లో, ౧౭

*మూ॥ అకస్మాదస్మాకంపరిచురపరిక్లాపపరిశమనైః
కటాక్షోర్మిశ్రేణైరనవధికృపాసారభరనైః ।
సుధాసింధుస్నాత్రోదయమిహయదుక్ష్మాధరపతే
స్వసేవాసామ్రాజ్యోపయికమభిషేకంవితనుతే ॥ ౫౯ ॥

వ్యా॥ సాక్షాత్—"యతోవాచోనివర్తన్తే" ఇత్యవాఙ్మనసగోచరతయాపరిసిద్ధోపిసౌలభ్యాతిశయేన ప్రత్యక్షేణసర్వజనసేవ్యతయాచావస్థితః, అయంభగవానేవసుధాసింధుః, వ్యక్తస్వరూపకం యదుక్ష్మాధరస్వతే—పరిదేవే, అకస్మాత్—నిహేతుకతయా, ప్రచురాణాం-పరిభూతానాం, "పరిభూతంపరిచురంపార్జ్య" మిత్యమరః ॥ పరితాపానాం—ఆధ్యాత్మికాదీనాం, పరిశమనైః—నివర్తకైః కర్తరిల్యుట్, అనవధేః—అవధిరహితాయాఃకృపాయాఃసారభూతస్య—తత్తూనచకప్రసాదాది ధర్మవిశేషస్య, వహైః—ప్రాప్తకైః, కటాక్షాఏవఊర్మయఃతరఙ్గాఃతేషాంశ్రేణైఃవికరణైఃస్వస్య సేవా-నిరతిశయప్రీతికారితశైత్యకార్యం, సైవసామ్రాజ్యం—సామ్రాజ్యవదానన్దావహతయారూఢ్వాయంఫలభూతం, తస్యోపయికం—ఉపాయభూతం, ఉపాయపాఠేతపదికాత్ "వినయాదిభ్యష్ఠక్" ఇతి స్వార్థఠక్, "ఉపాయేహ్యస్వత్వంచ" ఇత్యాకారస్యహిస్వత్వేచసతి, ఔపయికమితిసిద్ధం. అభిషేకం-పట్టాభిషేచనమిత్యర్థః, వితనుతే-విధత్తే, రూపకాలంకారః ॥

అ॥ అథ భగవన్ముఖవిలాసాననసందర్భానన్య స్వచేతసోవృత్తీర్నిరూపయతి ॥ తదితి ॥

‡మూ॥ తన్మన్దస్మితవిస్మితం తదలకావర్తానువృత్తంముహు
స్తద్బింబాధరరాగరక్తమనుతత్సౌగన్ధ్యసమ్మోదితమ్ ।

---

* అత్యష్టయ్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౦
‡ అతిధృత్యాం, శార్దూలవిక్రీడితమ్ ॥ లక్షణముక్తం, శ్లో ౧౧

తదూర్ధ్వవిభ్రమలబ్ధవిభ్రమశతంతద్భ్రూతరఙ్గోన్ముఖం
మచ్చేతోయదుశైలవల్లభముఖచ్ఛాయోన్ముఖంవర్తతే ॥

వ్యా॥ తస్య — భగవన్ముఖస్య, ఉపరితనతచ్ఛబ్దోనామయమేవార్థః, నుబ్దస్మితేనవిస్మితం - విపూర్వకాత్ స్మయతేఃక్తరిక్తః-ఆశ్చర్యశాలి—విశిష్టస్మితశాలితిచపరీతీయతే. తస్యాలకావర్తేషు—అవర్తవదవస్థితేష్వలకేషు, ఉపమితసమానాః. అనువృత్తం—అనుగతం—తదనుకారేణవర్తులమితిచపరీతీయతే, ముహుఃవునఃపునః, తస్యబింబసదృశోధరఃబింబొష్ఠరః, శాకవాహికాదివత్సమానాః, నతూపమానసమానాసామాన్యవచనాభావాత్. తస్య రాగఃఆరుణ్యం, తత్రిరక్తం—అనురక్తం, ఆరుణ్యశాలీతిచపరీతీయతే. "రాగోనురాగేమాత్సర్యేక్లేశాలోహితాదిషు" ఇతివిశ్వః ॥ అనుఅనుపదం, తస్యసౌగంధ్యేనపరిమళేన, సమోన్మాదితం-ఆమోదితం-సన్తోషితమిత్యర్థఃపరిమళితమితిచగమ్యతే. తస్యభ్రుకోర్విభ్రమేభ్యఃవివిధనిలాసవిక్షేపేభ్యఃలబ్ధంప్రాప్తం, విభ్రమాణాం - తదనుభవజనితవివిధసంభ్రమాణాంశతంయస్యతత్తథోక్తం, వివిధనిక్షేపశాలిత్వంచపరీతీయతే. తస్యభ్రూశ్చర్ధ్వఃతరఙ్గసదృశైరుత్తరోత్తరావలోకనైఃఊర్మ్యోన్ముఖం-తరఙ్గనదనుకూలమనుబధ్యమానసంతోషపరంపరాశాలీతిభావఃతరఙ్గశాలీతిచపరీతీయతే, "భంగస్తరంగఊర్మిర్వా" ఇత్యమరః॥ మచ్చేతఃమమమనఃకర్తృ, యదుశైలవల్లభముఖస్య, ఛాయాయాఃకాన్తేః, "ఛాయాసూర్యప్రియాకాన్తిః" ఇత్యమరః ॥ తయాఊన్ముఖం—ఔన్ముఖ్యశాలి-తదేకాగ్రమితియావత్-ఉన్నంచితముఖమితిచవ్యజ్యతే, వర్తతే - "వృతువర్తనే" ॥ ౫౭ ॥

అ॥ అథ, కణ్ఠకుండలే అనుసంధత్తే ॥

*మూ॥ కణికాకాంచనకరయుగ్మముదగ్రం
కర్ణపాశబడిశంవినిగీర్య ।
వేష్టతేయదుగిరీశముఖాంశూ-
త్కృష్యమాణమిదమంసతటాకాత్ ॥ ౪౩ ॥

వ్యా॥ ఇదం, కణికే – కర్ణాభరణేఏవమకారౌ తయోర్యుగ్మం, మకరో-జలజన్తువిశేషః, "తద్వేధాస్శింశుమారోద్ధిశంకవోమకరాదయః" ఇత్యమరః ॥ "కణికాకర్ణభూషణే" ఇతివిశ్వః॥ కృత్తిమంసచేతనత్వేననిరూప్యతే, ఉదగ్రం – ఊర్ధ్వపర్యంతముఖంసత్. కర్ణపాశావేవమత్స్యవేధనం – "బడిశంమత్స్యవేధనం" ఇత్యమరః ॥ వినిగీర్య–భక్షయిత్వా, అంసావేవతటాకః – పద్మాకరః, తస్మాత్ యదుగిరీశముఖాంశుభిః–ముఖకాన్తిభిరేవాంశుభిః– రజ్జుభిః, అభేదరూపకం, ఉత్కృష్యమాణం–ఊర్ధ్వమాకృష్యమాణంసత్. వేష్టతే–‡కుండలాకృతిభవతి, రూపకానుప్రాణితాహేతూత్ప్రేక్షా ॥౪౩॥

అ॥ అథ, కంధరామనుసంధత్తే : పాంచజన్యమితి ॥

*మూ॥ పాంచజన్యముపనీయసహర్షం
రూపసౌష్ఠవవివేచనచుంచుః ।
యాదవాచలపతిర్గళకంబుం
తారహారకలితంకిమతానీత్ ॥ ౪౪ ॥

---

* తిస్రోష్టుభి ఛన్దసి, స్వాగతా వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "స్వాగతేతిరనభాగురుయుగ్మమ్" ॥ ఇతి ॥

‡ లుఠతి. స్ఫురతి. ఇతిహా అథక స్ఫురన ఇతిభాతి ; బడిశ సూత్రేణ ఊర్ధ్వోద్ధృతస్య మత్స్యస్య స్ఫురణమనుభవసిద్ధమ్. కుండలస్యాప్యంసోపరి లుఠనమనుభవసిద్ధమే ॥ ఇతి ॥

వ్యా॥ యాదవాచలపతిః రూపసౌష్ఠవస్య - రూపాతిశయస్య, వివేచనేన తారతమ్యవిమర్శేన చుంచుః - విచారమాత్రేణ, "తేనవిత్తశ్చుంచుప్చుణపే" ఇతి చుంచుప్ప్రత్యయః, నయనం - కర్ణస్య సమీపం, "జ్యోతిర్జనపదరాత్రినాభినామగోత్రిగోపుచ్ఛాసపణవ నౌనాచనబంధుషు" ఇతి సమానస్యసభావః, పాంచజన్యం, ఉపనీయ - కంఠసమీపంనీత్వా, గళకంబుం-గ్రీవాకంబుం, తారహారైః-శుద్ధ ముక్తాసరైః, కలితం-అలంకృతం, అతానీత్ - అకరోత్, మితిహేతూ త్ప్రేక్షా॥ లోకేహిసమానవస్తునోస్తారతమ్యవివేచకాస్సమానజేశమా నీయపరీక్ష్య అధికస్య జయోచితం వరివణం ప్రయచ్ఛన్తి. లభ్వాదితి భావః ॥ ఽఽ ॥

అ॥ అథ, పాంచజన్యపరిసంగాచ్ఛఙ్ఖాదీనియుగపదనుసంధత్తే॥ పాశ్వేతి ॥

*మూ॥ పాశ్వోర్వాదంచన్న్యంచత్కుంచన్ముజకల్పవిటపమంజర్యాః ।
శఙ్ఖరథాఙ్గగదాభృతముద్రాభద్రాయయాదవాద్రీన్ద్రోః ॥ ఽఽ

వ్యా॥ పాశ్వోర్యోః సవ్యదక్షిణయోః ఉదంచన్తౌ - ఉన్న మన్తౌ, న్యంచత్ - అవనమత్, కుంచత్ - ఆకుంచంచ్చ, తేచతేభ్యజాశ్చ, తపవ కల్పస్య - కల్పవృక్షస్య, విటపాః - శాఖాః, "విటపోఽస్త్రీదుర్విస్తారే పల్లవేస్తంబశాఖయోః" ఇతివైజయన్తీ ॥ తేషాం మంజర్యాః - మంజర్యఇవస్థితాః, యాదవాద్రీన్ద్రోః, శఙ్ఖశ్చ రథాఙ్గంచ

---

* మాత్రాశ్చిచ్ఛన్దసి, గీతిర్మాత్రమవృత్తమే ॥ లక్షణమ్తు శ్రుతబోధే ॥ "ఆర్యాపూర్వార్ధసమం ద్వితీయమపియత్రభవతినాంసగతే। ఛన్దోవిదస్తదానీం గీతిస్తామవృత్తవాణిభాషన్తే" ॥ ఇతి ॥ ఆర్యాలక్షణమ్తు "యస్యాఃపథిమేపాదే ద్వాదశమాత్రాస్తథాతృతీయేఽపి। అష్టాదశద్వితీయే చతుర్థకేపఞ్చనవసాఽఽర్యా" ॥ ఇతి ॥

గదాచ అభయముద్రాచ — అభయపరికాశకహస్తవిన్యాసవిశేషశ్చ. భద్రాయ—మంగళాయ, అస్మాకం భవన్తీతి శేషః. రూపకానుప్రాణితా గమ్యాత్ప్రేక్షా ॥ ౫౫ ॥

అ॥ అథ భుజాననుసన్ధత్తే॥ శ్రీభూమీత్యాదిత్రిభిశ్లోకైః ॥

*మూ॥ శ్రీభూమీకుచకుమ్భనిర్భరపరీరమ్భపరిమోదాదివ
శ్రీదివ్యాయుధభవ్యభూషణపరామర్శావలేపాదివ ।
తారుణ్యామృతయౌవనవ్యతికరోత్తానాహిదామ్నోయదు-
శ్లాఘాభృద్వల్లభబాహునస్సృపృథులోదగ్రాః పరంజాగ్రతి ॥

వ్యా॥ శ్రీభూమ్యోః కుచౌ కుమ్భావివ తాభ్యాం నిర్భరపరిరమ్భేణ—గాఢాశ్లేషేణ, "ఉపసర్గస్యఘఞ్యమనుష్యేబహులం" (౬—౩—౧౨) ఇత్యుపసర్గస్యదీర్ఘః. యఃపరిమోదః తస్మాదివేతి హేతూత్ప్రేక్షా ॥ శ్రీమతాం దివ్యాయుధానాం — శఙ్ఖచక్రాదీనాం, భవ్యానాం—శోభనానాం, భూషణానాం—కేయూరకటకాదీనాం, పరామర్శేన—సంస్పర్శేన, యః అవలేపః—గర్వః, తస్మాదివ. "గర్వోऽవలేపోऽవష్టమ్భః" ఇత్యమరః ॥ తారుణ్యం—యౌవనోత్పత్తిదశా, అమృతం—విస్మయావహం, యౌవనం — ప్రాగల్భ్యదశా, అతశ్చ "తారుణ్యంయౌవనంనమే" ఇతికోశానుసారేణ అనయోరభేదేపి యౌవనారమ్భ తత్పర్యాప్తిరూపావస్థాభేదాభిప్రాయేణ పృథఙ్నిర్దేశః. తథాచశ్రీపరాశరభట్టార్యప్రయోగః; "యువతరుణత్వయోరుచిత మాభరణాదిపరం" ఇతి. అనయోర్వ్యతికరః — సంసర్గః, తేనజనితో యఉత్తానాహిదామ్నాం—మనసఃపరివృత్త్యోన్మాథ్యం, తస్మాదివ. సుపృథులాః—సూనంసలాః, ఉదగ్రాః—ఆయతాశ్చ, అమీ యదుశ్లాఘాభృద్వల్లభ

*అతిధృతాభ్యాం, శార్దూలవిక్రీడితమ్ ॥ లక్షణముక్తం, శ్లో ౧౧

శోభాపరం, పరం—సోత్కర్షకం, జాగర్తి—జగదర్థిక్రమే జాగరూకా వర్తన్తే, సిద్ధివిషయినీహేతూత్ప్రేక్షా ॥ ౫౮ ॥

విటపా ఇతి ॥

*మూ॥ విటపాః కిల కల్పపాదపానాం
మధుపాబిర్జితపల్లవప్రసూనాః ।
యదుశైలపతేర్భుజాస్సునృత్తాః
ఫలవర్గాన్సునతేఽప్రసూరిభోగ్యాన్ ॥ ౫౭ ॥

వ్యా॥ కల్పపాదపానాం విటపాః—శాఖాః, మధుపైః—మధుకరైః, అవజిత్తాని — అకూన్యాని, పల్లవప్రసూనాని—పరివాళనహితానికుసుమాని, యేషాన్తే తథోక్తాః. మధుపైః—మధుపాననిర్వ్రతైః, అవజిత్తాః—వశీకృతాః, పల్లవాః—విటాః, "పల్లవఃకిసలేపిద్వౌ" ఇతి విశ్వః ॥ పరిసూనాశ్చ యేషాంతే తథోక్తాః. కిల—పరిసిద్ధౌ, స్వయమనన్తస్తాదృశజనోపజీవ్యా ఇతిభావః. యదుశైలపతేర్భుజాస్తు, సువృత్తాః—పర్తులాః, శోభనాచారాశ్చ, సూరీణాం భోగ్యాన్ ఫలవర్గాన్—స్వగుణానుభవకైఙ్కర్యాదీన్, అత్రి—యదుగిరౌ, సువతే—జనయన్తి, పరియచ్ఛన్తీత్యర్థః ॥ ఏతే స్వయమనదాచారయుక్తాస్తాదృశజనోపజీవ్యా ఇత్యుపమేయే విశేషప్రతిపత్తేర్వ్యతిరేకోఽలంకారః ॥౫౭॥

ఆభ్యామితి ॥

†మూ॥ ఆభ్యామంకయతేతిసోపనయతశ్శీశఙ్కచక్రే ఉభా
వేతావాశ్రియతేతివక్తిగదయానిర్దిశ్యపాదాపరః ।

---

* అగ్ర్యసమవృత్తేషు, వసన్తమూలికా వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "విషమేసనజాగురూసమే చేత్సభరాయశ్చవసన్తమాలికాస్యాత్" ॥ ఇతి ॥

† అతిధృత్యాం, శార్దూలవిక్రీడితం వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౧

మాభైష్టేత్యభయంవ్యనక్తి యమభూభృద్వల్లభాస్మద్గురాం
ఆద్యాచార్య చతుర్భుజైః ప్రగుణయన్యాచార్యకప్రక్రియాం॥

వ్యా॥ ఉభౌ—భుజౌ, (కర్తృ) ఆభ్యాం—పరిత్యక్తేనపరిఘేణ
భ్యాం శఙ్ఖచక్రాభ్యాం, అంకయత—భుజమూలే తప్తాభ్యాం లాంఛ
యత, ఇతిప—ఏవంబ్రివన్తాపివ, శీర్షశఙ్ఖచక్రే (కర్మ) ఉప—నమీపం,
నయతః—పురస్థితానాం సమీపంసాక్షిపయతః, పరః—అన్యోబోధుః,
ఏతౌ—పరిత్యక్తఘరిద్వేష్యమాణౌ, పాదౌ (కర్మ) ఆశ్రియత—పరిపద్య
ధ్వం. ఇతి పాదౌ-సిద్ధోపాయభూతౌ, గదయాంనిర్దిశ్య-ప్రహర్తృత్వ, వక్తి.
అపరః-భుజః, మాభైష్ట-భీతామాభవత, ఇతి-ఇమమర్థం, వ్యనక్తి-
పరికాశయతి, వాక్యార్థః కర్మ. యదుభూభృద్వల్లభ-యదుగిరిపతే!
ఆద్యాచార్య! అనేనాచార్యకపరిక్రియాయాం వేతపుపజ్ఞత్వేన తత్పరి
దర్శనస్యావశ్యకత్వంప్రతీయతే. చతుర్భుజైః-ఉక్తప్రకారేణావస్థితైః,
ఆచార్యకస్య-ఆచార్యకర్మణః, ప్రక్రియాం-ఆచరణక్రమం, ప్రగుణయసి
-ప్రచురంకరోషి, "ఏతావాశ్రయత" "మాభైష్ట" ఇత్యాభ్యాం గీతా
చరమశ్లోకార్థోఽనుసంహితః, అత్ర ఉపనయతఇత్యాదిగద్యా
ర్ధేనోక్తా ॥ ౫౯ ॥

అ॥ అథ పక్షోఽనుసంధత్తే ॥ స్వతఇత్యాదిద్వాభ్యాం ॥

*మూ॥ స్వతశ్శ్యామోదారం తరుణతులసీదామహరితం
సితంముక్తాహారైర్మణివరరుచాభాస్వరమినమ్ ।
రమాపాదాలక్తారుణమిహయదుష్మాధరపతే
రుగశ్చిత్తేధత్తేమమరుచివిభేదాన్మనవాక్ ॥ ౬౦ ॥

వ్యా॥ స్వతః—స్వభావతః, శ్యామత్వేసత్యుదారం – మయూర

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౦

కంఠాదివచ్ఛాకచక్యాద్యుత్కృష్టగుణవిశిష్టం, తరుణానాంతులసీనాం చామ్నా-మాత్మ్యేన, హరితం-పలాశవర్ణకం, ముక్తాహారై-మణ్యన్తరాసంకీర్ణముక్తాసరైశ్చ, సితం-శుభ్రం, మణివరస్య-మణిశ్రేష్ఠస్య కౌస్తుభస్య, రుచా-కాన్త్యా, భాస్వరం-పరికాశనశీలం, "స్నేశభాసపిన కసోవరక" (3-౩-౧౭౫) ఇతిణ్వుల్బకోవరచ్. రమాయాః - లక్ష్మ్యాశ్చ, పాదాలక్తై-పదకమలాలిప్తలాక్షారసైశ్చ, "లాక్షారాక్షా జతుక్లీబేయాం-లక్షోద్భవకామయః"ఇత్యమరః ॥ అరుణం యదు డ్డాశ్రధరసతేన ఉరః (కర్మ) ఇహ - భగవద్వక్షోనుసంధానోత్సుకే, మమచిత్తే నవనవా - చిరానుభూతానప్యద్భుతతయా నవీనానివ స్థితా, రుచివిభేదా-కాన్తిభేదా, అభిలాషవిశేషాంశ్చ, ధత్తే-పుష్ణాతి, "మధాఙ్ధారణపోషణయోః". భగవదురస్తత్తద్వర్ణ విశిష్టతయాభావనాదశాయాం చేతస్తత్తదాత్మనాపరిణమతే, అభిల షతిచేతిభావః. "రుచిర్మయూఖేశోభాయాం మధిషంగాభిలాషయోః" ఇతివిశ్వః ॥ ఉల్లేఖాలఙ్కారః ॥ ౫౯ ॥

శ్రీకాన్తేతి ॥

*మూ॥ శ్రీకాన్తకల్యాణగుణానుషక్త
ముక్తావళీనంస్తుతదివ్యభూమ ।
వక్షోయదుక్షోణిధరేశ్వరస్య
మన్యేపరంవ్యోమపరార్ధ్యభూమ ॥ ౬౦ ॥

వ్యా॥ శ్రీకాన్తస్య-భగవతః, కల్యాణగుణేషు - సౌశీల్యవాత్స ల్యాదిషు, అనుషక్తానాం-ఆసక్తానాం, ముక్తానాం-సంసారాదుత్తీర్ణా

---

* త్రిష్టుభిచ్ఛన్దసి, ఇన్ద్రవజ్రా వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "స్యాదిన్ద్రవజ్రాయదితత్రజాస్తతోగౌ" ॥ ఇతి॥

నాం, అవళ్యా-పఙ్క్త్యా, సంస్తుతాని-సనిచితాని, దివ్యాని-అపార్థివాని, ధామాని - మహామణిమణ్టపస్థానాని, యస్మిన్ తత్ తథోక్తం. వక్షోపీఠయే, శ్రియా-లక్ష్మ్యా, కాన్తం-మనోహరం, తస్యాస్తథావిధస్థానాదితిభావః. కల్యాణగుణానుషక్తానాం-సువర్ణవస్తుస్యాతానాం, "కల్యాణమష్టయేస్వర్ణే కల్యాణంపుణ్యలోహిచ" ఇతివిశ్వః ॥ "గుణస్యావృత్తిశబ్దాదిధీన్ద్రియాణ్యుఖ్యతన్తుషు" ఇతివైజయన్తీ ॥ ముక్తానాం - నైసర్గికానాం, అవళ్యా-సరేణ, సంస్తుతం-పరిచితం, సంబద్ధమిత్యర్థః, దివ్యం-అపార్థివం, ధామ-కాన్తిః, యస్యతత్తథోక్తం. శ్రీకాన్తంచ తథాభూతం దివ్యధామచేతికర్మధారయః. పరార్ధ్యః - ఉత్కృష్టః, భూమా యస్యతత్తథోక్తం. ఏకతన్నిస్తాగః. ఉన్యతన్నిభుపరిమాణం. యదుక్తోణిధరేశ్వరస్య వక్షః, పరంజ్యోమ-పరమాకాశం, నిత్యవిభూతిరిత్యర్థః. మన్యే-శఙ్కే. రూపకానుప్రాణితోత్ప్రేక్షా ॥ ౬౦ ॥

అ॥ అథ ఉపరమనుసన్ధత్తే ॥ నిగిరదితి ॥

*మూ॥ నిగిరదపిజగన్తిక్లామ్యముద్యద్బుభుక్షం
సుచరితసుతశిక్షాస్వీవసమూర్ణకాయమ్ ।
యదుగిరినిధరేన్ద్రోస్తన్యమాదాయశోభా
కలితకనకదామగ్నిశ్చలక్ష్మ్యాపరీతోష్టే ॥ ౬౧ ॥

వ్యా॥ జగన్తి నిగిరత్ — కబళయదపి, క్లామం — కృశం, "క్లామ్యోమః" (ఆ—౩—౫౩) ఇతి "క్లమ్" ఇత్యేతస్యనిష్ఠా. తస్యమకారాదేశే, "ఆదేచఉపదేశేఽశితి" (౬—౧—౪౫) ఇతిఏచఆత్వేచసతి క్లామ్యతీతిసిద్ధం; అనుచూర్ణనమితియావత్. ఉద్యన్తీ బుభుక్షా-భోక్తుమిచ్ఛా, యస్యతత్తథోక్తం. సుచరితసుతస్య-సుచరితాఖ్యబ్రాహ్మణ

---

* అతిశక్వర్యాం, మాలినీవృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౩౧

పుత్రస్య నారాయణనామ్నః, భిక్షాయాం-భిక్షితాన్నస్య, అన్వాదేన-పాశనేన, సంపూర్ణః కామః-అభిలాషః, యస్యతత్తథోక్తం. సోదర నిహితసకలభువనస్యాపి భగవత ఆశ్రితసంస్పర్శవత్తయా గోపకులనవ నీతమివ సుచరితసుతాన్నంభోగ్యమభూదితిభావః. అనేన వాత్సల్యా తిశయోవ్యజ్యతే. అజా-కృష్ణావతారకాలే, యశోదయా-నన్దభార్య యా, కలితాత్-కృతాత్, కనకదామగ్రంథేః-హేమరజ్జుగ్రథనాత్, లక్ష్మ-కిణం, యస్యతత్తథోక్తం; దృఢబంధనజనితకిణాంకితమిత్యర్థః. అనేన సౌలభ్యంపరితీయతే. యదుధరణిధరేన్ద్రోస్తుదం-ఉదరం, "పిచణ్డ కుక్షిజఠరోదరతున్దం" ఇత్యమరః ॥ పరితీక్షే-పరితిపాలయామి, తదభి ముఖమజస్రమవలోకయామి ॥ ఉ-౧ ॥

అ॥ అథ మధ్యమనుసన్ధత్తే ॥ శ్రీయాదవేతి ॥

*మూ॥ శ్రీయాదవాచలపతేఃకలయేవలగ్నం
కక్ష్యావనద్ధకనకల్పనఖడ్గవల్లి ।
గాఢం నికృన్తదివ నిష్ఠురకర్మబన్ధ
నిర్బన్ధబన్ధురచతుర్విధదేహబన్ధమ్ ॥ ఉ-౨ ॥

వ్యా॥ కక్ష్యాయాం-మధ్యబన్ధనపట్టికాయాం, అవనద్ధా-బద్ధా, కనకపయత్నరుః-ముష్టిగ్రహణప్రదేశః, అస్యాస్తాం. "త్నరుఃఖడ్గాది ముష్టౌస్యాత్" ఇత్యమరః ॥ ఖడ్గః వల్లీవ ఖడ్గవల్లీ; ఉపమితసమాసః. గక్ష్యావనద్ధా కనకత్నరుః ఖడ్గవల్లీ యస్యతత్తథోక్తం. నిష్ఠురేణ-కఠోరేణ, పాకదశాదుస్సహేన, కర్మబంధేన దేహాయనిర్బన్ధః-స్వేచ్ఛం ద్వనిరోధః, తేనబన్ధురం-ఉన్నతానతం, ఉత్కృష్టాపకృష్టమితియావత్. "బన్ధురన్తున్నతానతం" ఇత్యమరః ॥ చతుర్విధం-సురనరతిర్యక్స్థావర

* శక్ష్యాయాం, వసన్తతిలకా ॥ లక్షణముక్తమ్, శ్లో ౧౭

భేదభిన్నం, దేహాబద్ధం—దేహానమ్బద్ధం, గాఢం—దృఢం, నిశ్లేషం యథాతథా, నిక్షిప్తదివస్థితం, శ్లోణీయాదవాచలపతేః అవలగ్నం—మధ్యం, "మధ్యమశ్చావలగ్నశ్చ" ఇత్యమరః ॥ కలయే — అనుభవామి, అత్ర దేహానమ్బద్ధనిక్షిప్తనవస్వభడ్గవల్లీధారణఫలత్వేనసమ్భావనాత్సిద్ధవిషయాఫలోత్ప్రేక్షా ॥ ౬౩ ॥

అ॥ అథ పీతామ్బరమనునన్నస్తే ॥ విద్యుదితి ॥

*మూ॥ విద్యుద్భూమ్నా తడిత్వానివనవతరణిచ్ఛాయయేవాజ్జనాద్రిః
వేలాహైమస్థలీభిర్జలధిరివనభసాన్దన్ధిసాన్ధ్యశ్రియేవ ।
అక్కీడఃకర్ణికారైరివకనకకుథేనేవదన్తావళోఽసౌ
దేవఃపీతామ్బరేణప్రథయతిసుషమాంయాదవక్ష్మాధరేన్దుః ॥

వ్యా॥ విద్యుత్తాం—తడిత్తాం, భూమ్నా—బాహుళ్యేన, "బహుర్గ్లోపోభూచబహ్వోః" (౬—౪—౧౫౮) ఇతిబహోర్భాభావే, ఇమనిచ్ పరిత్యయస్యాదిలోపే భూమేతిరూపసిద్ధిః. తడిత్వానివ—వారిద ఇవ, నవతరణిచ్ఛాయయా—బాలాతపేన, అఞ్జనాద్రిః—అఞ్జనమయ పర్వతఇవ, వేలాయాః—తీరస్య, హైమస్థలీభిః—సువర్ణమయపరిష్కారైః, జలధిరివ, సాన్ద్రియా—నిబిడయా, సాన్ధ్యశ్రియా—సన్ధ్యారాగేణ, నభః—గగనమివ, కర్ణికారైః—కర్ణికారపుష్పైః, అక్కీడఃఉద్యానమివ, "క్రీడాసాక్కీడఉద్యానమ్" ఇత్యమరః ॥ కనకకుథేన—కనకమయాస్తరణేన, "ప్రవేణ్యాస్తరణంవర్ణఃపరిస్తోమఃకుథోద్వయోః" ఇత్యమరః ॥ దన్తావళఃగజఇవ, పీతామ్బరేణ, యాదవక్ష్మాధరేన్దుఃయదుశైలస్థితానాంచన్ద్రఇవాహ్లాదకరః, అసౌదేవఃసుషమాం—శోభాం, సన్ధయతి—పరిఖ్యాపయతి, మూలోపమూలజ్ఞాపకఃఽ ॥ ౬౩ ॥

---

*పరికృత్యాం, సన్ధ్యారాగస్తమ్ ॥ లక్షణమ్ముక్తం శ్లో 3౧

అ॥ అథోరుకాండావనుసన్ధత్తే ॥ ఏవంపాదేతి ॥

*కుగా॥ ఏవంపాదియానుపూర్వీయదపికరికశేస్నిగ్ధతామూరదూరే
రమాభస్తమ్బపరిసక్తాయదపిచకియతీస్నిగ్ధతాకాన్వానుపూర్వీ ।
స్యాతాంసైస్నిగ్ధ్యానుపూర్వాకావ్యకృతకమరతకస్తమ్బకేనోమృదులత్వం
మన్యేమృగ్యోపమానేనయదుశిఖరిపతేరూరుకాణ్డపరికాణ్డే ॥ ౬౫ ॥

వ్యా॥ కరికరే ఏవంప్రాయా-పరిదృశ్యమానభగవదూరుకాణ్డ
గతానుపూర్వీసవృక్షి, "ప్రాయశ్చాసశనేస్మృత్యోస్తుల్యౌవాఙ్ఖ్యయోగపి" ఇతివిశ్వః ॥ ఆనుపూర్వీ—ఊర్ధ్వతఆరభ్యకర్మోపచితపరిమాణ
నత్వం, యదపి—యద్యపి, అస్తునామేత్యర్థః-తథాపీతిశేషః, స్నిగ్ధతా
శబ్దస్తతా, దూరదూరే — శుణ్డాదణ్డస్యభూమిస్పర్శతయాస్నిగ్ధతాగన్ధోపి
నాస్తీత్యర్థః, గమ్భీయాః—కదళ్యాః, స్తమ్భ—కాణ్డే, కియతీ—అల్పా,
స్నిగ్ధతాప్రసక్తా-సమ్బాధితా, యదపిచ—యద్యపిచ, భవతునామే
త్యర్థః, చకారస్సమ్భావనాసముచ్చయే. తథాపి ఆనుపూర్వీక్వ-రంభా
కాండస్య ఆదితఆరభ్య ఉపర్యుపరిఅపచితపరిమాణతయా తద్విపరీతా
నుపూర్వీకతాత్వాదితిభావః, కృతకే - ఊరుసాదృశ్యసమ్పాదనాయనైస్ని
గ్ధ్యానుపూర్వీవత్తయాకల్పితే, మరకతమణిమయేస్తమ్భకే, అల్పార్థక
ప్రత్యయః. భగవదూరుసామ్యే అయోగ్యత్వాదితిభావః. నైస్నిగ్ధ్యా
నుపూర్వీక్వ స్యాతాం-భవతాంనామ, తథాపి మృదుత్వం - మార్ద
వం, నో-నాస్తి, అతః యదుశిఖరిపతేః ఊరుకాండపరికాండే - ఊరు
కాండశ్రేష్ఠే, "పరికాణ్డమున్నతల్లజౌ । పరిశస్తవాచకాన్యమూని"
ఇత్యమరః ॥ మృగ్యం — దుర్లభం, ఉపమానం యయోస్తే; మన్యే.
ఉక్తరీత్యాలోకేఉపమానత్వేనపరిసిద్ధానాం కరికరకదళ్యాదీనాంభగవ

---

*పరికృత్యాం, సస్నిగ్ధరావృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౬౧

నూరుకాండనిష్కగుణవిధురత్వాదితిభావః. అత్ర కరికరాజోస్నిగ్ధ్యా
స్యభావపరితిపాదనేన భగవదూరుకాండస్య మృగ్యోపమానత్వసమ
ర్థనాద్వాక్యార్థ హేతుకంకావ్యలిఙ్గమలఙ్కారః ॥ ౬౫ ॥

అ॥ అథ జంఘే అనుసన్ధత్తే ॥ కిమితి ॥

*మూ॥ కిఞ్జాహళ్యాకింనుపూగీకుహళ్యా
శ్రీభూవాహ్యాకింసమీచ్యా కళాచ్యా ।
ముగ్ధస్నిగ్ధోదారదివ్యానుపూర్వ్యా
కింవాజంఘే యాదవస్యాధరేన్ద్రోః ॥ ౬౫ ॥

వ్యా॥ పుంపోవర్తిన్యా కాహళ్యా - సుషిరవాద్యవిశేషాకిం?
"వాద్యభాండవిశేషేతుకాహళీ కాహళఃఖలే" ఇతివిశ్వః ॥ పూగ్యా
-కర్మికవృక్షస్య, కుహళ్యా-మఞ్జరీకోశాకింను? "కుహళీపూగపు
ష్పికా" ఇత్యమరశేషః ॥ శ్రీభూభ్యాంవాహ్యా-ధార్యా, సంవాహన
యోగ్యా ఇతిచగమ్యతే. సమీచ్యా-సమీచీనే, కళాచ్యా-వశద్గ్రీ
వాకిం? ముగ్ధే-సౌన్దర్యశాలిన్యా, స్నిగ్ధే-శ్లక్ష్ణే, ఉదారే-సాకుమా
ర్యాద్యుత్కృష్టగుణవిశిష్టే, దివ్యా-అపార్థికృతా, ఆనుపూర్వ్యా-క్రమ
నృత్తతా, యయోస్తే. ముగ్ధేచ స్నిగ్ధేచ ఉదారేచ దివ్యానుపూ
ర్వ్యేచ తథోక్తే. యాదవస్యాధరేన్ద్రోః జంఘేకింవా? ॥ సందేహా
లంకారః ॥ ౬౫ ॥

అ॥ అథ పాదావనుసంధత్తే ॥ విభోరిత్యాదితిర్భిశ్లోకైః ॥

మూ॥ విభోః పాదాంభోజం తదిదమశరణ్యైకశరణం
పరం పార్శ్వం ప్రాప్తం యదుగిరిశిఖాశేఖరసఖమ్ ।

---

* త్రిష్టుభిచ్ఛన్దసి, శాలినీ వృత్తమ్॥ తల్లక్షణన్తు, "శాలిన్యా
క్తౌ మ్తౌతగాగోబ్ధిలోకైః" ॥ ఇతి ॥

యదామర్శనాశు ద్రవతిభృశమాకాశమవశా
దపిగ్రావాజీవత్యపిమిషతి దగ్ధామిషమపి ॥ ౬౬ ॥ *

వ్యా॥ అశరణ్యానాం శరణం-రక్షణం, తత్రసాధుః-శరణ్యః, సః నవిద్యతే యేషాం తేషాం-రక్షకాన్తరశూన్యానామిత్యర్థః. "శరణంగృహరక్షణేగృహే" ఇతివిశ్వః ॥ ఏకం-కేవలం, సహాయాంతరనిరపేక్షమితియావత్. శరణం-ఉపాయః, "ఉపాయేగృహరక్షితోర్నిశ్చబ్దశ్శరణమిత్యయం । వర్తతేసాంపరితంచైష ఉపాయాద్వైకకవాచకః"॥ ఇతి హాఛ్చరాత్రే, పరం-ఉత్తమం, "పరంస్యాదుత్తమానాత్మవైరిదూరేషు" ఇతివిశ్వః ॥ పార్శ్వం-ఉపేయం, యదుగిరిశిఖాయాశ్శేఖరస్య-శిరోభూషణస్య, సఖి-సదృశమిత్యర్థః. "రాజాహస్సఖిభ్యష్టచ్" ఇతి టచ్ పరిత్యయః "యత్తిర్యఙ్ముద్ధమురసిశిఖాస్వాపీడశేఖరా" ఇత్యమరః ॥ తత్-జగత్త్రితయాక్రమణేనపరిసిద్ధం, ఇదం-పరిత్యజ్యేనానుభూయమానం, విభోః - రక్షణసమర్థస్య, పాదాంభోజం-చరణకమలం, పార్శ్వం-లబ్ధం. యదామర్శాత్-యస్యాచిన్త్యశక్తేర్భగవత్పాదాంబుజస్య, ఆమర్శాత్-సంస్పర్శాత్, ఆకాశం-అమూర్తం అచేతనమపీత్యర్థః. అవశాత్ - తత్సంస్పర్శజనితానందపారవశ్యాత్, భృశం-అత్యర్థం, ద్రవతి-ద్రవీభవతి. అసమ్బన్ధే సమ్బన్ధాతిశయోక్తిః. గ్రావా-శిలాపి, "గ్రావోపలాశ్మసశ్మిలాదృషత్" ఇత్యమరః॥ జీవతి-ప్రాణితి, దగ్ధామిషం-పక్వమాంసపిండోపి, మిషతి-ఉన్మీలిత నయనంభవతి జీవతీత్యర్థః. అనేన గంగోత్పత్తిరహల్యాపరిక్షితోర్జీవనంచవ్యఞ్జితే ॥ ౬౬ ॥

సుచరితేతి ॥

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౦

*మూ॥ సుచరిత సుమతి సహిత పరచరణం
పరిణయ మనసుగుణమివ పరిగణయన్ ।
యాదుగిరి పరిబృఢచరణమశరణః
శరణ మగమమిహా పరిచరణపరః ॥ ౩౭ ॥

వ్యా॥ సుచరితం-సదాచారః, "కుగతిహరీదయః" (౩-౩-౧౮) ఇతిసమానః ; అనభిసంహితఫలం వర్ణాశ్రమోచితం కర్మ. సుమతిః-సమ్యక్ జ్ఞానం, పరిజాపతివాక్యోదితపరిత్యగాత్మోపాసనల క్షణజ్ఞానయోగః. ఆభ్యాంసహితః-అనుగృహీతః, పరస్య-భగవతః, "పరోఽపరమాత్మనోః" ఇతివైజయన్తీ ॥ చరణయోర్విషయే ప్రణయః-ప్రీతిరూపాపన్నజ్ఞానం వేదనధ్యానోపాసనాదిశబ్దవాచ్యం భక్తి యోగమిత్యర్థః. అనసుగుణమివ-అత్యన్తపరతన్త్రలక్షణస్య స్వరూపస్య అనసూయావివ, పరిగణయన్-విచారయన్, అశరణః-ఉపాయాన్తరరహితోనాం, పరిచరణం-భగవత్ కైంకర్యం, పరం — ముఖ్యం, యస్య సతథోక్తః ; తదేకపరియోజనస్సన్నిత్యర్థః. యాదుగిరిపరిబృఢస్య-యాదుశైలాధిపతేః, "పరిభూఃపరిబృఢోఽధిప" ఇత్యమరః॥ చరణం-చరణౌ, జాత్యేకవచనం. శరణం-ఉపాయం, అగమం - ప్రాప్తవానస్మి ॥ ౩౭ ॥

తమేతి ॥

‡ మూ॥ తమూలఙ్కీశకల్పవర్ణితవితతాం నాతిశిశిరాం
అనుష్ణామభ్యణోన్మిషదమృతసాగన్ధ్యసుభగామ్ ।

---

* అతిశక్వర్యాం ఛన్దసి, శశికలా వృత్తమ్ ॥ తల్లక్షణన్తు, "ద్విహతహయాయలఘురథగితిశశికలా" ॥ ఇతి ॥

‡ అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౦

భవవ్యథ్వభ్రాన్తిప్రభవపరితాపప్రశమనీం
శ్రియేపాదచ్ఛాయాం యదుగిరితటీకల్పకతరోః ॥౬౮॥

వ్యా॥ తుమూలక్ష్మ్యావేవ కల్పవల్లీతి—కల్పవల్ల్యా, "వల్లీతరు ప్రతతిలతా" ఇత్యమరః ॥ తాభ్యాంవితతాం—విస్తృతాం, నృత్త చ్ఛాయాహి తదాశ్రితాభ్యాం లతాభ్యాం విస్తృతాభవతి. నాతి శిశిరాం—దుస్సహాత్వరహితామిత్యర్థః, నిషేధార్థకస్య నకారస్య సుప్సుపేతిసమాసః. "శిశిరస్యాద్యదృతోశ్చే దెతుషారేశీతలేన్యవత్" ఇతివిశ్వః ॥ అనుష్ణాం—ఔష్ణ్యరహితాం, అనేన "వాసుదేవతరుచ్ఛా యా నాతిశీతానఘర్మదా" ఇతివచనార్థోనుసంహితః. అభ్యర్ణే—సమీపే, ఉన్నిమతా—ప్రసరతా, అమృతసౌగంధ్యేన—జలసౌరభేణ, సుభగాం—మనోరమాం, తదుత్పన్నపద్మాదిసౌరభ్యంజలేఉపచర్యతే; జలసన్నిహితాచ్ఛాయాహిపథికేభ్యోరోచతే. అమృతస్య—మోక్షస్య, సౌగన్ధ్యం—పరిమళః, ఆనన్దఇతిభావః; తేనసుభగాం. భవః—సంసారః, సఏవ వ్యథ్వాః—దుఃఖప్రదోమార్గః, "ఉపసర్గాదధ్వనః" ఇత్యచ్ప్రత్యయః. "వ్యధోద్వీదురధ్వోవిపథాః" ఇత్యమరః ॥ తత్రభ్రాన్త్యా—పరిభ్రమణేన, "భ్రాన్తిర్మిథ్యామతౌఖ్యాతోభ్రమరేచారవత్థినౌ" ఇతి విశ్వః ॥ పరిచురస్య—పరిభూతస్య, "పరిభూతంపరిచురంపాల్యం" ఇత్యమరః ॥ పరితాపస్య—ఆధ్యాత్మికాదితాపత్రయస్య, "తాపోపతాపేదవధా" ఇతివిశ్వః ॥ ప్రశమనీం—నిర్వాపయితీం, "శమఉపశమనే" ఇత్యస్మాత్ "కృత్యల్యుటోబహులం" (౩—౩—౧౧౩) ఇతి కర్తరిల్యుట్ టిత్త్వాత్ జీప్. యదుగిరితట్యాం కల్పకతరోః—కల్పకతరోరివాపేక్షితఫలప్రదస్యేత్యర్థః. నిగీర్ణాధ్యవసానాదూర్ధ్వకాతిశయోక్తిః ॥ పాదయోశ్ఛాయాం శ్రియే ॥ ౬౮ ॥

అ॥ ఇత్థం భగవతఆమూర్ధిపాదమవయవశోభామనుసంధాయ సముచ్చిత్యావ్యనుసంధత్తే ॥ ఉద్యన్మౌళి ఇతి ॥

*మూ॥ ఉద్యన్మౌళి ముదారఫాల ముచిత శ్వేతోర్ధ్వపుండ్రం శుభో-
నంచద్భ్రూలత మాయతాయతదృగంభోజం సుజాతస్మితం।
కంబుగ్రీవ ముదగ్ర బాహువిటపం లక్ష్మ్మీలసద్వక్షసం
వన్దేసున్దరమధ్య మోరుచరణం శ్రీయాదవాద్రీశ్వరమ్ ॥౬౯॥

న్యా॥ ఉద్యత్ — పరిభాదావారాఊర్ధ్వంగచ్ఛన్నివేతిభావః. మౌళిః—కిరీటం, యస్య తం తథోక్తం. ఉదారం — చాకచక్యాద్యత్కృష్టగుణయుక్తం, ఫాలం — లలాటం, యస్యతం. "ఫాలంలలాట మస్యాంసోః" ఇతివిశ్వః॥ ఉచితః—శ్రీమన్ముఖమండలసౌన్దర్యానురూపః, శ్వేతః—శ్వేతమృత్పరికల్పితత్వాత్. ఊర్ధ్వపుండ్రః - తిలకవిశేషః, యస్య తం. శుభే—శోభనే, ఉదంచంత్యౌ భ్రువౌ లతేఇవ యస్య తం. ఆయతాయతే—అత్యంతమాయతే, వీప్సాయాంద్విరుక్తిః. దృశా నేవాంభోజే యస్యతం. సుజాతం-శోభనజన్మ, భావేనిష్ఠా; స్మితం యస్యతం. కంబుసదృశీగ్రీవాయస్యతం. ఉదగ్రాః-దీర్ఘాః, బాహవవేవ విటపాః యస్యతం. "ఉచ్చప్రాంశూన్నతోదగ్రోచ్ఛ్రితాస్తుంగే" ఇత్యమరః ॥ లక్ష్మ్యా లసత్—దీప్యమానం, వక్షః యస్యతం. మధ్యమంచ ఊరూచ చరణౌచ మధ్యమోరుచరణం. సున్దరం మధ్య మోరుచరణం యస్యతం. శ్రీయాదవాద్రీశ్వరం వందే ॥ ౬౯ ॥

అ॥ ఏవం మౌళ్యాదిచరణపర్యన్తమనుసంధాయ పాదాదిమౌ ళిపర్యన్తమనుసంధత్తే ॥ ఉత్ఫుల్లేతి ॥

---

*అతిధృత్యాం, శార్దూలవిక్రీడితమ్ ॥ లక్షణముక్తం, శ్లో ౧౧

*మూ॥ ఉత్ఫుల్లపద్మపద ముల్లసదూరుకాండ
ముద్దామకాంచి మువవీతసువర్ణచేలం ।
ఆజానుబాహు మరుణాధర మాయతాక్ష
మాశాస్మహేసపది యాదవశైలనాథం ॥ ౭౦ ॥

వ్యా॥ ఉత్ఫుల్లపద్మపదం—వికచకమలసదృశచరణం, "ఫుల్లవికసనే" ఇతిధాతుః. ఉల్లసన్తౌ ఊరుకాండౌ యస్యతం. ఉద్దామాన్ఞ-ఉచ్ఛ్రంఖలా, మహతీత్యర్థః. కాంచీ-మేఖలా, యస్యతం. "గోస్త్రి యోరుపసర్జనస్య" (౧—౨—౪౮) ఇతిహ్రస్వః. ఉపవీతం—ఉత్తరీయత్వేన వామాంసపర్యన్తం, సువర్ణమయం చేలం — వాసః, యస్యతం. ఆ జానుభ్యాం-ఆజానుం, "ఆఙ్మర్యాదాభివిధ్యోః" (౨—౧—౧౩) ఇతిసమాసః. జానుపర్యన్తంలంబమానాఇత్యర్థః. తాదృశౌ బాహూయస్యతం. అరుణః అధరః యస్యతం, ఆయతే అక్షిణీ యస్యతం. యాదవశైలనాథం సపది-స్మరితం, "ద్రాఙ్మాత్రేసపది స్మరితం" ఇత్యమరః ॥ ఆశాస్మహే-ఏతాదృశం భగవన్తం రుుడిత్యనుభవితుమిచ్ఛామః ॥ ౭౦ ॥

అ॥ అథ పరమకారుణికేన తేనైవభగవతా క్రియమాణాను గ్రహారాననుసన్ధత్తే ॥ శమయతీతి ॥

‡మూ॥ శమయతితమ స్సూతేసత్వం ధినోతిశుభాంధియం
ఘటయతిసతాంసక్తిం దత్తేసచార్యసమాశ్రియం ।
భవపథపరిభ్రాన్తింరున్ధే వ్యనక్తిపరంపదం
యదుగిరిశిఖారూఢం జ్యోతిఃకిమప్యతిమానుషం ॥ ౭౧ ॥

---

* శశ్వర్యాం, వసన్తతిలకా ॥ లక్షణముక్తమ్, శ్లో ౧౭

‡ అత్యష్ట్యాంఛన్దస్సి, హరి వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧—౫

వ్యా॥ యదుగిరిశిఖాయాం రూఢం - ప్రసిద్ధమ్భాలం, అతి మానుషం-మానుషాణామిదం మానుషం, అతిక్రాంతం మానుషం అతిమానుషం ; " అత్యాదయఃక్రాన్తాద్యర్థేద్వితీయయా " ఇతి సమాసః. మనుష్యలోకదృష్టజ్యోతిర్విలక్షణం, కిమపి-అవాఙ్మనస గోచరం, జ్యోతిః (కర్తృ) " నారాయణపరోజ్యోతిః " ఇతిశ్రుతేః ॥ తమః-తమోగుణం, శమయతి-నిరస్యతి, "శమోఽదర్శనే" ఇతిదర్శన స్యతిరిక్తార్థేఽ శమేర్ణ్యన్తస్యమిత్త్వాత్, "మితాంహ్రస్వః" (౬-౪-౯) ఇతిహ్రస్వః. సత్వం-సత్వగుణం, సూతే-జనయతి, శుభాం-శోభనాం, ధియం-బుద్ధిం, ధినోతి-ప్రీణయతి, నిరతిశయభోగ్యంస్వ యంవిషయీభూయ ప్రీతిమతీంకరోతీత్యర్థః. సతాం-బ్రహ్మవిదాం, "అస్తిబ్రహ్మేతిచేద్వేద సంతమేనంతతోవిదుః" ఇతిశ్రుతేః ॥ సక్తిం ఆసక్తిం, సమీపవాసమిత్యర్థః. ఘటయతి-సంపాదయతి, సదార్యా ణాం-సదాచార్యాణాం, సమాశ్రియం - సమాశ్రియణం, దత్తే-ప్ర యచ్ఛతి, భవపథే - సంసారమార్గే, "ఋకూర్ధబ్ధూఃపథామానక్షే" (౫-౪-౭౪) ఇత్యనేనాకారాన్తత్వం. పరిభ్రాన్తిమ్-పరిభ్రమణమ్, నిరుణద్ధి-నివారయతి, "రుధిర్ ఆవరణే". పరం-ఉత్కృష్టం, పదమ్యతేఽనే నేతి పదమ్-సిద్ధోపాయః, తం వ్యనక్తి - వ్యక్తీకరోతి, తేజఃపథే, తమఃఅన్ధకారః, సత్వం-సత్వగుణోపలక్షితఆశోశః, శుభాధీఃపదా ర్థేఽవసదసద్వివేకః, సతాం-ఉపాదేయానాం, సక్తిం-సమ్బన్ధముపా దానలక్షణం, సదార్యసమాశ్రియం - ఏతేసన్తఃసాత్వికాఃవీతేఆ చార్యా ఇతితేషాంసమాశ్రియం, తదనుకూలాంబుద్ధిమిత్యర్థః. భవ పథపరిభ్రాన్తిఃసన్మార్గాదర్శనజనితభ్రాన్తిః, పరంపదం-ఉత్కృష్టం స్థానం, వ్యనక్తి సూచయతి ఇత్యాదికంయోజనీయమ్. అత్ర శబ్దా ర్థశక్తిభ్యాం పరసిద్ధసారాదిజ్యోతిర్వ్యాపారోవ్యజ్యతే ॥ ౭౧ ॥

అ॥ అథ సమాశ్రితవిషయేఽస్యభగవతః ప్రేమపరవశతామనుసన్ధత్తే ॥ అవ్యాజమితి ॥

మూ॥ అవ్యాజందయతే స్మరత్యుపనయత్యాలోకతేఽఙ్గీకరో
త్యుత్సఙ్గేకురుతే పరిసీదతి ముహుర్మూర్ధానమాఘ్రాతి ।
అన్దాఽనుభావయత్యభిమతైర్బాఽస్యామృతైఃప్లావయ
త్యేషశ్రీయదురైలమంగళనిధిర్నారాయణోఽస్మత్కులమ్ ॥

వ్యా॥ ఏషశ్రీయదురైలమంగళనిధిఃశ్రీమన్నారాయణఃఅస్మాకం-ఆశ్రితానాంనఃకులం-వంశం, (కర్మ)॰ ఇదంచకర్మ, విభక్తి పరిణామేన తత్తత్క్రియానుయుఙ్మాయోగ్యమన్వేతి. అవ్యాజాఽన్దాఽ-అనన్యగుణాఽన్దా, "యతోవాచోనివర్తన్తే" ఇత్యాదిభిరవాఙ్మనసగోచరతయాపరిసిద్ధానిత్యర్థఃఽ. అనుభావయతి-ఆనందానుభవంకారయతీత్యర్థఃఽ. "ఏషహ్యేవానందయతి" ఇతిశ్రుతేః ॥ అభిమతైఃఽ-ఆనందానుభవజనితప్రీతిపరిపాకతయాఽభీష్టైఃఽ, బాస్యామృతైఃఽ-బాస్యాన్యేవ అమృతానితైఃఽ. "గుణాద్దాస్యముపాగతః" ఇత్యాదివద్గుణవద్విషయతయాఽమృతైరివాత్యన్తభోగ్యైఃస్వవిషయకైఙ్కర్యైరితిభావఃఽ. ప్లావయతి-స్నాపయతి, యథాభిమతంవినియుఙ్క్తఇతిభావఃఽ. అవ్యాజం-దయనీయజనవ్యాపారానపేక్షం యథాతథాదయతే — దయాంకరోతి, "ఏవంసంసృతిచక్రకర్తృకర్మాణేస్వకర్మభిఃజీవేదుఃఖాకులేవిష్ణోఃకృపాకాప్యుపజాయతే" ॥ ఇతిపవచనాత్. స్మరతి-జననీస్తనంధయమివపేక్షన్నూస్మరతి, "అహంస్మరామిమద్భక్తమ్" ఇతిస్వేనైవోక్తం. ఉపనయతి-సమీపంప్రాపయతి, "అనయైనంహరిశ్రేష్ఠ" ఇత్యాదివచనాత్. ఆలోకతే-చిరవిప్రవాసాదాగతమాత్మజం పితేవససంభ్రమ

---

*అతిధృత్యాం, శార్దూలవిక్రీడితమ్ ॥ లక్షణముక్తం, శ్లో ౬౧

ముద్వీక్షతే, అంగీకరోతి—స్వామినానన్యదృష్టం స్వామినాభిమనుతే, ఉత్సంగే కురుతే .. అంకమారోపయతి, "అంకేధరణిమారోప్య" ఇతివచనాత్. ముహుఃపరిసీదతి. మూర్ధానమాఘ్రాయతి — వాత్సల్యాతిశయేనూర్ధ్వీకరోతి, ఏతేన అస్యమూర్ధవాజకనసౌహార్దస్వామ్యకారుణ్య వాత్సల్యశీల్య సౌలభ్యాదిగుణాతిశయోఽనుసంహితః ॥ ౭౯ ॥

అ॥ ఇత్థం భగవన్తం శ్రీమన్నారాయణమనుసంధాయ తమే వేక్షితుత్వరతో రామపిత్రయనామాన్నుపూర్వ్యం తరేణావస్థితమనుసంధత్తే ॥ ప్రేమేతి ॥

*మూ॥ ప్రేమాదర్చయాకమలయోత్కుసయోసమేత
మంసాంసఘట్టనరసోత్పలకాఙ్గభాగమ్ ।
పార్శ్వద్వయేతదిహసంయమిసార్వభౌమ
సంపత్ప్రసూతమపరంవపురావిరస్తి ॥ ౨౩ ॥

వ్యా॥ ప్రేమ్ణా—స్నేహేన, ఆదర్చయా—ప్రీతచిత్తయా, కమలయా తుమయాచసమేతం-సహితం, అంసాంసయోః - స్వకీయాంస్యయోః చేష్వంసయోశ్చ, ఘట్టనేన—సంఘట్టేన, యోహర్షస్తేనోత్పులకా—ఆవిర్భూతరోమాఞ్చాః, అఙ్గస్యభాగా యస్యతత్తథోక్తం. సంయమినాం—యతీనాం, సార్వభౌమస్య - రామానుజార్యస్య, సంపదా-భాగ్యాతిశయేన, ప్రసూతం-జనితం, అపరంతత్—"తద్విష్ణోఃపరమంపదమ్" ఇతిశ్రుతిప్రసిద్ధం, వపుః — శ్రీమన్నారాయణస్యైవశరీరాన్తరం, ఇహ—అనతిదూరే, పార్శ్వద్వయే—పార్శ్వాభ్యాశ్చ, దక్షిణస్యా

* శక్వర్యాం, వసన్తతిలకా ॥ లక్షణముక్తమ్, శ్లో ౧౮

శ్చ విశ్వోర్నరాశ్చే, శ్రీమన్నారాయణోవేద్యమితి శేషః. అవిరస్తి-
అస్మాన్నృశాంచక్షుగోచరవ్యతిరేకావర్తతే. స్వభావోక్తిరలంకారః ॥

అ॥ అథాస్యపరమ్వాసోలభ్యే, సంశ్రితపారతన్త్ర్యంచ అనుసంద
ధానస్తత్ప్రాప్తివ్యాముహ్యతి ॥ శ్రీభూస్తనేతి ॥

*మూ॥ శ్రీభూస్తనశ్రుతిశిరోయతిశేఖరాభ్యా-
శ్రీయాదవాచలశిఖానులభ్యోపలంభం ।
ఆపన్నతాపహరనూశ్రితకామధేను
మాశాస్మహేకమపిపూరుషమంబుజాక్షమ్ ॥౭౬॥

వ్యా॥ శ్రీభూస్తనయోః, శ్రుతిశిరసి-వేదాన్తే, అనేన శ్రియఃపతిత్వంవేదాన్తవేద్యత్వలక్షణం పరత్వంచానుసంహితం. యతిశేఖరస్య-రామానుజార్యస్య, అభ్యుదయస్య-ఉత్పత్తేః, శ్రీయాదవాచలస్యశిఖాయాం-శిఖరేచ, అభ్యాంసులభ్యమనుసంహితం. సులభః ఉపలమ్భఃసాక్షా-త్కారోయస్యతమ్. ఆపన్నానాం-ఆపద్గతానాం, తాపహారం. అశ్రిత-నానాం కామధేనుం-కామితార్థప్రదమిత్యర్థః, అంబుజేక్షణ-మివాక్షిణీయస్యతమ్. కమపి-స్వరూపతోగుణతోపిచాపరిచ్ఛేద్యం, "యతోవాచోనివర్తన్తే" ఇతిశ్రుతేః ॥ పూరుషం-పూరుసంజ్ఞేశరీరే శేతే-అన్తర్యామితయావర్తతఇతిపూరుషఃశ్రీమన్నారాయణః, తమ్. "సహస్రశీర్షాపురుషః" "యఏషోన్తరక్షిణిపురుషోదృశ్యతే" "భగవా-నితిశబ్దోయం తథాపురుషఇత్యపి । నిరుపాధిచవర్తేతే వాసుదేవేసనా-తనే" ॥ ఇతి శ్రుతిస్మృతిభ్యాంపురుషపదస్య నారాయణపరత్వాత్. ఆశాస్మహే-ఆకాంక్షామహే, పర్యాయోక్తమలంకారః ॥ ౭౬ ॥

---

* శక్వర్యాం, వసన్తతిలకా ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౭

ಅಂಗ ಕೆಲವಾಚಾರ್ಯರು ಅಂಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ | ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ |

ಕ್ಷಮಾ | ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಮಮತೆ ಪೆರಿಗಳಾಗಿರುವಂತೆ ಕೇವಲ್ಲರಾಗಿರುವಂತೆ

ಪೆಳಗಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ರೋಗಗಳು ಕೇಳಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಡಲಿ ಎಂ

ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿ ಮುಗಿಸಿದ್ದೇನೆ |

ಬಾಳ್ವ | ಮಮತೆ ಪೆಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕೇಳ್ವ ಪೆರಿಯಾಚಾರ್ಯ ಪೆಂಪಿನಲ್ಲಿ ಪಿ ಪೆಳಗಿ

ಪೆಳಗಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದಾಗಿ ಪೆರಿಯವರ ಪೆಂಪಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಪೆಳಗಿ

ಪೆಳಗಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದಾಗಿ ಪೆರಿಯವರ ಪೆಂಪಿನ

*మూ॥ హస్తారవిన్దకలితాభయశంఖచక్ర
మబ్జావనాహితపదాబ్జముదగ్రికూళి ।
ఆవిస్మితంసువదనంయతిరాజసూనోః
సంస్థానమేవశరణంశరణార్థినాంనః ॥ ౨౬ ॥

వ్యా॥ హస్తాః అరవిన్దానీవ తేషు కలితాని, అభయం—అభయముద్రా, శంఖచక్రేచ, యస్యతత్ తథోక్తమ్. అబ్జమయే ఆసనే ఆహితం పదాబ్జం యస్యతత్. ఉదగ్రిః-ఉన్నతః, మౌళిఃకిరీటం, యస్యతత్. అవిస్మితం-ఉద్యల్స్మితం, సుష్ఠు వదనం యస్యతత్. యతిరాజసూనోఃరామపిళ్ళయస్య, సంస్థానం-స్థితివిశేషఃసంకల్పపల్లవాదిక మేవకారవ్యవచ్ఛేద్యం, శరణార్థినాంరక్షకాపేక్షిణాం, నఃశరణంరక్షకం, అనేన "తిరుక్కైయిలేపిడిత్తదివ్యాయుధంగళుమే" ఇతి చూణికాథోక్తానుసంహితః ॥ ౨౬ ॥

అ॥ అథాభినివేశాద్యతీయతశ్చక్షుఃపరిసరతి, తతశ్చ తత్రాపి విదితవిషయాన్తరస్సంపత్కుమారమేవా చూడపాదమనుభవేయ మితి పార్థయతే ॥ అఞ్చదితి ॥

*మూ॥ అఞ్చత్కిరీటమలకావృతఫాలమాయ
న్నేత్రాబ్జముంకురితహాసముదగ్రినానం ।
విష్వగ్బుజంవిపులవక్షసమీక్షమీయ
నఃపత్యుతంతతఇతఃపురతోఽభితశ్చ ॥ ౨౭ ॥

వ్యా॥ అఞ్చత్-కాన్తివిశేషేణోద్గచ్ఛదివస్థితం, కిరీటం యస్యతత్ తథోక్తం. అలకైఃచూర్ణకున్తలైఃఅవృతఃఈషత్సంవృతఃఫాలం

*శక్వర్యాం, వసన్తతిలకావృత్తమ్ ॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౭

ఫాలః—లలాటం, యస్యతం. ఆయతీ-దీర్ఘీభవతీ, నేత్రీ అగ్రే ఇన యస్యతం. అబ్ధ-రితః-ఈషదుద్భిన్నః, హాసః యస్యతమ్-ఈషన్దస్మిత కాలినమిత్యర్థః. ఉదగ్రా—ఉన్నతా, నాసా యస్యతం విష్వక్ఛ్రుతతతఇతఃపర్శ్వతాః భుజాః యస్యతం. విపులం—విశాలం, వక్షః యస్యతం. సంపత్నుతం—యతిరాజసంపత్కుమారం, తతః - విపర్శకృష్ట దేశే, ఇతః—సన్నికృష్టదేశే, పురతః—అగ్రే, అభితః—పరితశ్చ, సప్తమ్యర్థేతసిః. ఈప్సీసీయ-పశ్యేయమ్ ॥ ౭౭ ॥

అ॥ అథ స్తోత్రముపసంహరన్ భగవద్గుణానుభవోపయికం స్వయంపరమపాప్యం శ్రీనారాయణపురేనివాసమాశాస్తే ॥జనఇతి॥

*మూ॥ జనోయతీన్మాన్తేయతినృపతివార్తామహిమవిత్
కుటీంకుర్వన్నీశ్టేపరమపదవాటీవితరణే ।
తదార్యాగారాన్తావకరమపనేతుఃకిలసమాఃశతంభోగస్థానంభవతుమమనారాయణపురమ్ ॥ ౭౮ ॥

న్యా॥ యతినృపతేఃయతిరాజస్య వార్తాయాఃశ్రీ, "ఋణమపినివసన్నకేవలం" ఇతివచనానురోధిన్యాఃశ్రీ, "కర్మజ్ఞానాదిష్వశక్తోముముక్షుశ్శ్రీయూదవాద్రౌకాంచిత్కుటీంకుర్యాత్" ఇతివార్తాయాఃశ్రీ, మహిమా-అర్థావినాభూతత్వలక్షణంమాహాత్మ్యం, తస్యవిత్-తత్రవిస్రంభవానిత్యర్థః, యస్య సీమాయాఃశ్రీ-అవధిభూమేఃశ్రీ, అంతే-సమీపే, "వైకుణ్ఠావధినంనామక్షేత్రం తత్సన్నిధిముచ్యతే । ప్రమాణంతస్యవిజ్ఞేయం పరితోయోజనద్వయమ్" ॥ ఇతిపరిమితయోజనద్వయమధ్యేయతిశ్రీకుటీశ్రీపీత్యర్థః. కుటీం-క్షుద్రగృహం, కుర్వన్ జనఃశ్రీ-ఉపాయాన్తరే

---

* అత్యష్ట్యాం ఛన్దసి, శిఖరిణీ వృత్తమ్॥ లక్షణముక్తం శ్లో ౧౧

ష్వనధికారిత్వ్యర్థః. పరమపదస్య — చరమప్రాప్యస్య శ్రీవైకుణ్ఠస్య, నాట్యాః—గృహపత్నీః, న కేవలం గృహాన్యేత్యర్థః. వితరణే—స్వాశ్రితేభ్యో విశ్రాణనే, ఈష్టే—పరిభవతి, తత్—తత్రత్యశ్రీనారాయణపురేస్థితానాం, ఆర్యాణాం—పూజ్యానాం, తత్రత్యజనానామార్యత్వం యతిరాజమార్యామహిషవిత్వేన. అగారాణాం—శ్రీమన్మందిరాణాం, అస్తేషు—సర్వం తేషు, చత్వరపరిసరేష్విత్యర్థః. అవకరః—సమార్జకన్యపనేయస్తృణాదిః, "సమార్జకనీశోధిసేస్యాత్సంకరోఽవకరస్తయా। శ్మీవ్రే" ఇత్యమరః ॥ తం అపనేతుంకిల—అపనయనంకుర్వతః, అనేనాపనయన స్యాయోగోవ్యవచ్ఛిద్యతే, మను—తదేకాన్తినః, శతంసమాఃసంపన్నా ర్థా, "కాలాధ్వనోరత్యన్తసంయోగేద్వితీయా" భోగస్య—భగవదనుభవకైంకర్యరూపస్య, స్థానంభవత్వితిపార్థనా ॥ ౭౯ ॥

అ॥ ఏవం భగవతఃకైంకర్యరూప ఫలమభ్యర్థ్యస్వదోషానుసంధానేనచకిలతః ఆచార్యపురుషకారేణ భగవన్తంపార్థయతే ॥ అచిన్తయిత్వేతి ॥

*మూ॥ అచిన్తయిత్వామదవృత్తమాలోక్యాచార్యసన్తతిం।
దయానిధేనిధేహిత్వద్దాసదాస్యశ్రియంమయి ॥ ౭౯ ॥

ఇతి శ్రీకాశికకులతిలక శ్రీవైలసూరికృతిషు
యదుగిరినారాయణస్తవః
సంపూర్ణః.

వ్యా॥ హే దయానిధే!—పరదుఃఖాసహిష్ణో, "పరదుఃఖాసహిష్ణుత్వందయా" ఇతిపూర్వాచార్యాః, దుఃఖఫలకమదపరాధదర్శనా

---

* అయన్తుశ్లోకః ॥ శ్లోకలక్షణమూహాదావేవోక్తమ్ ॥

గ్భవతోఽిదుఃఖంభవతీతిభావః, మదవృత్తం-మమచరితం, అకృత్యక
రణాది (కర్మ) "వృత్తంవర్త్యేచరితే" ఇత్యమరః ॥ అచిన్తయిత్వా-
అపిచార్య-అలక్ష్మీకృత్యేతియావత్ ఆచార్యాణాం, సన్తతిం-పఙ్క్తిం,
"సన్తతిఃపఙ్క్తివిస్తారసంతత్యోః" ఇతివిశ్వః ॥ అస్మదాచార్యమారభ్య
భగవత్పర్యన్తామిత్యర్థకః. ఆలోక్య-లక్ష్మీకృత్య, త్వద్దాసానాం -
త్వచ్ఛేషతావానుసంధాయినాం, దాస్యం-దాసకర్మ, కైంకర్యమిత్యర్థః.
తదేవవర్ధియం-సంపదమ్, ఏషయి-అకిఞ్చనే, నిధేహి - స్థిరంవర్ధితిష్ఠ
పయ, అపరాధానాలోచనేన ఏతాదృశఫలప్రదాన రూపార్థకస్య
దయానిధిపదేనసమర్థనాత్కావ్యలింగమలంకారః ॥ ౭౯ ॥

శ్రీకౌశికాన్వయనృసింహగురోస్తనూజమ్
తత్సేవయాప్తనిగమాన్తయుగార్థతత్త్వమ్ ।
శ్రీశైలనివాసగురువర్యదయైకపాత్రమ్
శ్రీశైలదేశికమహంశరణంప్రపద్యే ॥

శ్రీశైలగురవేనమః.

ఇతి శ్రీయదుగిరినారాయణస్తవ వ్యాఖ్యానం
సంపూర్ణమ్.

శ్రీః.

శ్రీః

శ్రీ యదుగిరినాయకీస్తవః

వాఙ్మాలశ్రీనివాసార్యకృపాపాత్రప్రభావం ।
కాశికశ్రీన్యసిహృశ్యం కల్యాణగుణమాశ్రియే ॥

శ్రియం దేవీ మహరణ శ్మశ్రియో పంశ్రితపత్సలామ్ ।
పత్నీన్య యుమా భగవతిం చారయ్య మవగమ్యతే ॥ ॥ ౧ ॥
ఈషదున్మిషితాపాఙ్గాయత్తత్త్వశ్రియోదయామ్ ।
యతిరాజస్నుషామీడే యదుశైలేశవల్లభామ్ ॥ ॥ ౨ ॥

శ్రీరాంభోధిసహఫలం కమలినీసౌగన్ధ్యసాకోదయం
సర్వస్వం పురుషోత్తమస్య శరణం చాస్మాక మాద్రాగసామ్ ।
వాత్సల్యం భువనోదరస్య మహిమా వాత్సల్యకారుణ్యయోః
క్షేమాయాస్తు సదా సమస్తజగతాం శ్రీరాత్మవాదీశ్వరీ ॥ ౩ ॥

మాదృక్శిష్యజనస్య కృణరక్షణాయ
శ్రీయోనియోజనచణపరిణయామలోకామ్ ।
నారాయణపరిణయినీం యదుశైలనేత్రీం
దేవీమనన్యశరణశ్శరణం పద్యే ॥ ॥ ౪ ॥

హేశ్రీః శ్రీయాదవాద్రీశ్వరి తవశిరాపాంగసంపర్కధన్యాః
త్రయ్యన్తైస్సేతిహాసైర్మహయధి యువయో స్తత్త్వమధ్యాపయన్తి ।
సిద్ధోపాయోఽనపాయో హరి రితరసహాయానపేక్షస్తవస్య
స్వాతన్త్ర్యం న్యక్షమస్తీ జనని పురుషకారోఽపి తద్వల్లభేతి ॥ ౫ ॥

ఉద్ఘోషయ త్యూరుమకారభావం ఉపేయభావంసహజంభవత్యాః ।
తన్మన్త్రరత్నం యదుశైలబన్ధో వేకాన్తమిన్ధే త్వదనన్యబంధాత్ ॥౬॥

యదిసుశీలతానులభతాశ్రితవత్సలతా
పరిణయదయాపరిసాదబుజుతాదివహూర్ఘగుణాఢ్యా ।
అయిజనని త్వదేకనియతానుపజీవ్య విభుం
యదుగిరిదీపికే భజతి సంశ్రియణీయదశామే ॥ ॥ ౭ ॥

మాతఃశ్రీయదుభూభృదబ్జమణీమంజర్యయ న్తే పతిః
ఫుల్లత్పల్లవదపద్మసంభృతరజస్సౌగన్ధ్యసన్ధుక్షితః ।
శ్రీమాన న్తసపూధికః పరితిహాతావద్యో గరీయాన్నసౌ
భూమా మఙ్గళమఙ్గళం ననుపరంబ్రహ్మేతి జోషమ్యతే ॥ ౮ ॥

పరవ్యూహభేదప్రభిన్నాత్మకాన్తానురూపస్వరూపస్వభావానుభావా ।
సదాభోగలీలేసముల్లాసయన్తీ ప్రియంగామహాసేలక్ష్మీభద్రాయనస్త్వమే ॥

నిత్యాపూర్వనిమేషనిస్సహమిథోలావణ్యసారోదయా-
స్వాదప్రస్తుతనిస్తరంగజలధిస్తైమిత్యమత్యద్భుతమే ।
శ్యామైవ స్తద్యదుశైలనేతరి యువద్వారద్వయీవక్షోంశకైః
దిష్ట్యేభామనిసూరయశ్చులకయన్త్యాబద్ధదాస్యోత్సనాః ॥౧౦॥

పరిచ్ఛాయస్మితకంబుకంధరలసద్ధోర్వల్లితుఙ్గస్తన
ప్రక్ష్వేణోదరబంధురోరుయుగళప్రోన్నిద్రిపాదాంబుజం ।
కామారాఙ్ఛితయౌవనాఙ్కురదశం లావణ్యసారంతరాం
ఇన్దోశ్రీయదుశైలనాథరమణిత్వద్ధ్యాతరి మోషన్నతమే ॥౧౧॥

చూడోత్తంసకిరీటరత్నమకుటీలాలాటనాసామణీ
తాటంకాంగదహారకఙ్కణకణత్కాఞ్చీరణన్నూపురాః ।

దివ్యప్రిగ్వసనాద్భరాగమకరీపక్వాదయో వా యమ-
త్ప్రాభృన్మజ్ఞకదేవతే తవ వపుర్వ్యాలంక్రియాశంసనః ॥౧౨॥

హారిద్రచూర్ణాకలితోల్లసదిన్దులేఖా-
సౌభాగ్యశాలితిలకం సుచనుంనతభ్రి ।
అకర్ణనేత్రి మునిమోదితకున్దహాస
మంబ త్వదాననమనుక్షణమీక్షీయ ॥ ౧3 ॥

సేతుర్విభూతియుగసంస్మృతిసారఖండాః
తత్సుండరీకనయనత్వయిశోనిమానమ్ ।
మూర్ధ్నృష్టదోమగణనావసరాన్తయాః
జీయాసురంబ తవ వీక్షణయోగ్విలాసాః ॥ ॥ ౧౪ ॥

శ్రీమత్కాన్తికసోష్ఠవే జనని ! వా లావణ్యపూరే మనో
నాగ్నూరే తవసౌకుమార్యవిభవే సౌందర్యసంపద్యపి ।
యుష్మద్దీశ్వరి విభ్రిమభ్రిమిషువా కా వా దశా ముజ్జతః
కాస్తాన్తఃకరణస్య తావకదృశోః పాత్రం తే భువనః కూణితే ॥౧౫॥

శీలాశేరసం ద్రుతంకరుణయా స్వామిత్వతన్త్వరం
శ్రీమన్మాతుబ్ధ మనీశముత్సుకతయా వాత్సల్యపర్యాకులం ।
మాతస్సన్నిధిని యాదవాద్రిరమణప్రిణిధ్రియే తేమనః
శంనత్యేవదృశోర్యుగం శ్రితజనే సౌహార్దకూలంకషమ్ ॥ ౧౬ ॥

మన్దస్మితేన మమ చేతయసీహ జీవం
ఆలోకితైరమృతవర్షమివావభాసి ।
మయ్యాశ్రితే యదుగిరీశ్వరి కింను ధత్సే
వాత్సల్యసంభ్రిమ మథోత్సుకితేవధేనుః ॥ ॥ ౧౭ ॥

నిస్సీమభూమకరుణాపరిణాహవద్భిః
నిర్మోహ్నా స్వతరక్షణనిపుణాపరాఙ్ముఖైశ్చ ।
వాత్సల్యసారమతిమాత్రనసం వహద్భిః
మాతర్నిజార్ద్రనయనైర్మయి మధ్యమైర్మాం ॥ ॥ ౧౫ ॥

అభయవరదహస్తా నస్మదాశ్వాసహేతోః
ఇతరకమలహస్తాపీశ్వరావజ్ఞనాయ ।
స్వయమిదమభినంద న్స్వంబ నూనంతవైతే
స్మితవదనవిశాలాపాఙ్గసుభ్రూవిలాసాః ॥ ॥ ౧౬ ॥

యదుగిరిరమణోరఃసౌధసౌభాగ్యమేతత్
నిఖలనిగమశాఖాపల్లవోల్లాసి కల్పమ్ ।
శరణమశరణానాం శాశ్వతం జైవతం నః
తవచరణయుగం శ్రీ స్సన్తతం సంనిధత్తామ్ ॥ ॥ ౧౭ ॥

నిఖిలచిదచిద్వ్యాపిన్యా త్వయైవ వ్యపాయినీ
సురనరసమే చేవే తత్తద్విహారసహాయినీ ।
దశముఖపురీబన్దీభావే కిమిత్యబలాకృథామతిం
దివయసి మనోయేనార్యాణాం జనన్యతివత్సలా ॥ ౧౮ ॥

కూపోపాన్తచరే శిశావివ మహాపాయైకతానే చిరాత్
జీవే సంసరతి త్వమంబ చకితా కృతాన్వైనతారాన్బహూన్ ।
తత్తత్కాలికగోపనోపయికతా మాభూదితీవాన్వహం
నాథేనానుగతా యదుత్తితిధరే బధ్నాసి నస్సంనిధిమ్ ॥ ౧౯ ॥

అభిమతిమనయన్నిమాం దేశికాః
పరిభవతి భవతీతి విస్రంభితాః ।

అహమహాహ సుమభరస్తబ్ధశం
జనని జయతి సాంపర్కితం తే దయా ॥ ౩ ॥

అస్మాకంజనీ జగత్త్రయగురోరామానుజస్య స్నుషా
విశ్వంయస్యవశే సపేషభవతిభూర్కింకరో నఃపితా ।
ఇత్థం బన్ధశతైశ్చపత్నలతయాప్యేతత్పరంసార్థ్యతే
యత్కాన్యామతర్కిపరతర్కిచాపియువయోరేకాన్తవిసర్కింభభూః ॥

ఇతి శ్రీకాశికకులతిలక శ్రీవేలసూరికృతిషు
యదుగిరినాయకస్తవః
సంపూర్ణః.

శ్రీ.

శ్రీః

శ్రీ లక్ష్మీనృసింహస్తవః

వాధూలజ్రీనివాసార్య కృపాసంపన్నవైభవం ।
తౌశిణశ్రీకృసిహ్మార్యం కల్యాణగుణమాశ్రయే ॥

ఆథాస్మహో మహాఁ కించిదధీతన్మకూరికృమమ్ ।
లక్ష్మీలక్ష్మాద్భుతం పరిత్యగ్రింగాయతనమంగలమ్ ॥ ౧ ॥

శ్రీమన్మృసిహ్మా నిగమాన్తశైలనిఁతాన్తమ్
సంస్తూయసే తదపి యద్గిరమూదిరోఢాఁ ।
ఆవజఁయన్తి నమనాంసి మనస్వినాం కిం
వన్దిస్తుతేరపి విమూషకజల్పితాని ॥ ॥ ౨ ॥

శ్రీతపరిత్రిజ్ఞానమయపరీక్షాం
స్తంభోదరే సంభృతసాసురస్యామ్ ।
నృసిహ్మాకాం జేవ యదజ్యకాషీఁఃా
నిదశఁనం తచ్ఛ్రీలవశ్యతాయాఁ ॥ ॥ 3 ॥

ఆజావుద్యోలనోపానలజటిలముఖంరూక్షరూక్షాక్షీపాతం
హార్యక్షం పరికిమం తే సిహితనఖముఖోత్కృత్తదైత్యంకిలావాఁ ।
భూయస్సంభాన్తలక్ష్మీపరిణయసరిచయాంవిభవతోస్మ్యభావం
స్మేరోదారవరిసన్నం వయమిహ మధురస్నిగ్ధమధ్యక్షయామఃా ॥ ౪ ॥

ఆహాహాయుగాన్తవాతహతనార్ధివిస్వగభీయత్తరఙ్గపటలీ
కలకలభీషణాద్భుతమహాట్టహాసదళితాణ్డమావిరభవఃా ।

వికటసటాచ్ఛటంకుటిలదంష్ట్రిముద్భ్రిచలజిహ్వగనూరముఖం
పరిణతవిపద్దశాను భజసే న కాన్తు విక్రతిం నృసిహ్మ భగవ: ॥ ౫ ॥

సత్యేనాఖిలజన్తుజాతజఠరే సత్యేవ సత్యేభవ
త్పుజ్యత్యే సతిచూళలపరిహకణే సత్యేవపుంస్యేనిజే ।
స్తంభాదావిరభూనకాఖ్యై విదళయన్నకుర్వించ పుంసేకనరి
ప్రాయస్సంశ్రితదుర్జాతు విక్రపాపర్యాకులః క్లిశ్యసి ॥ ౬ ॥

నటద్భ్రికుటిమండలం జ్వలనపుంజరూపేక్షణం
తటిత్పిశజిహ్వా మద్భుతమరాళదంష్ట్రాంకురమ్ ।
నిరీక్ష్య భుతకేసరం కపటకేసరిం స్వాసురిః
పూతో నఖముపైస్తతే విహృత మాయుధే కాకథా ॥ ౭ ॥

కిపుయమకాండమండదళసధ్వనియచ్చలితః
కిమయమహాస్కరాయుతలిరస్కరణాః కిరణాః ।
కిమయమతోనరోహారిరితోమిళితశ్చకథం
న్వితి దితిజో వ్యభేది వివదన్నృహరే భవతా ॥ ॥ ౮ ॥

నఖైస్తైరస్తైరాప్తై నదివిభువివా నాహ్ని నిశివా
నమర్త్యైన్నైహ్మాప్తై నగృహాకుహరేవా నచబహిః ।
పభావాఢ్యం దైత్యేయం వ్యధితకిలయస్తంచనృహరే
విధిం పర్జ్లోదం చానృతగిరమకుర్వంస్తమవధీః ॥ ॥ ౯ ॥

ర్వఖలు కఠోరదంష్ట్రి మతిభీమకరాళముఖం
ర్వేను నృహరే రమావదనచుంబనసంనహనమ్ ।
ర్వ దళితదైత్యకుక్షికువారా నఖరపక్రరాః
ర్వేను కమలాకపోలయుగళీ కిమిదం కిమిదమ్ ॥ ॥ ౧౦ ॥

విభ్రాజ్జ్వాలం వీరాద్భుతమహితశ్మశ్రుకారబహులైః
నవీకుర్వాణా లక్ష్మీనయనవృతచాటూని నృహరే ।
జగన్నాథిస్తంభం దృఢతితి నరసింహ్మగ్వ్యాఘటనాం
ఇయక్ష్ణా త్వాం లక్ష్మీలలితతతమాతన్వరమతే ॥ ౧౧ ॥

సభావాల్మీకామవికలాం సకలేశ్వరత్వం
ఆపన్నఖత్వమతులం తవవన్నిలత్వం ।
పాశ్రిజూన్ముష్త్రిజగతీం పరితిబోధయంస్తే
స్థూలాట్టహాసపృథుడిండిమచండనాదః ॥ ॥ ౧౨ ॥

హార్యత్రుమాత్రుమభివీక్ష్యవిలక్ష్మీతానాం
అస్మాదృశామభిముఖీకరణాయ నూనమ్ ।
అంకేనివేశ్యకమలామభయంనిదశ్యక
హైమ గ్వ్యసింహ్మపరిశీలయసీమా శీలమ్ ॥ ॥ ౧౩ ॥

జ్ఞానైకతాన మచిదన్యమపేక్ష్య జీవత త్త్వం
భవత్సహాజదాస్య మనన్య శేషమ్ ।
దుర్వ్యత్ను దుష్ఫలనివృత్తమనాఃకదాను
శ్రీనన్నృసింహ్మ పదపంకజకింకరస్యామ్ ॥ ॥ ౧౪ ॥

నిత్యశ్రితో నిరుపధీశనబుద్ధిశక్తి
హాత్సల్యపూర్తిపరనూష్టిపరిష్కృతస్య ।
రంగే పరితీచి సులభస్య సుశీలసిన్ధోః
పాదాంబుజే నరహరేరుపయామ్యుపాయమ్ ॥ ॥౧౫॥

మోహం వ్యపోహ్య మమతోపచితం తదాత్వ
శ్రీదుర్భవత్సహజదాస్యపరిష్కృతాత్మా ।

క్రీడాహారేః కలితపశ్చిమరంగభామ్నః
పాదౌ సదా పరిచరస్వరమేధిషీయ ॥ ॥౧౬॥

నిరశ్నవిషయాన్నిఘ్నోఽపేతాన్యజడానతిదుశ్మకాఙ్
వ్యవహితఫలాసన్యాపేక్షాన్నస్వరూపవిరోధినః ।
సభయమితరోపాయాభోసాన్నిస్సృజ్య సునిర్వృతః
సపదినృహారేః పాదాంభోజే శ్రియేశ్రియణోచితే ॥ ౧౭ ॥

అపాస్తమజ్ఞకమశక్తమకించనం మాం
స్వం నష్టదృష్టమివ సాదరమాబడానః ।
అమృజ్యాపాతకశతాన్యపనీయ శోకం
అవిమ్రరోషినృహారే మయిబాస్యలక్ష్మ్యా ॥ ॥ ౧౮ ॥

హేతుంబలవ్యపదిశంత్యబుధా అహేతోః
త్వత్పాదసంశ్రియణమేవ భవత్కృపాయాః ।
ఆమృశ్యతే యది మనోజ్ఞహారేవత్రాగః
సృష్ట్యాది కష్టఫలం భవదీయమేతత్ ॥ ॥ ౧౯ ॥

నైఙ్క్ష్యేనివిశతికర్మధీ స్స్వరూప-
పర్యాప్తాయాం ఫలరుచితామునైతి భక్తిః ।
యాథాత్మ్యస్వవిషయధీః పరిస్ఫురిత్థం
త్వయ్యేవ వ్రజనజుషాం నృసింహ్ర రీతిః ॥ ॥ ౨౦ ॥

సార్వజ్ఞత స్తవకిమజ్ఞతయా కిమన్య
శక్తత్వత స్తవకిమన్యతుశక్త్యభావాత్ ।
ప్రాప్తత్వత స్తవకిమన్యకిమన్యభాతాత్వాత్
నైజీవ శోచసిహారే నృహరేః పరిభవనఃఃః

సాకూర్గనూజవదయానమతాజవానాం
వాత్సల్యశీలనులభత్వవదాన్యతానామ్ ।
శ్రీమన్నృసింహ నిరవద్యమహాగుణానా
మేకాన్తభూమిరసి మంగళమంగళానామ్ ॥ ॥

అనాద్యవద్యతికృతనిష్ఫరా న్నృసింహ
త్వత్పాదపర్ణయమయానపేత్య సూరీక ।
విస్రబ్ధంనుయి వినియుంక్ష్వదాస్యలక్ష్మీం
లక్ష్మ్యాస్త్వం యది వదనపర్సాదచుఇచ్ఛుః ॥ ॥

ఇతి శ్రీకౌశికకులతిలక శ్రీశైలసూరికృతిషు

శ్రీశైలశ్రీనృసింహస్తవః

సంపూర్ణకం.

శ్రీః.

శ్రీః

శ్రీ మఞ్జుళ కేశవస్తవః

వాధూలశ్రీనివాసార్య కృపాసంపన్నవైభవం ।
కౌశికశ్రీనృసింహార్యం కల్యాణగుణమాశ్రయే ॥

అస్మద్గురూన్నయమినాథనాథశఠారినేశేశరమారమేశాన్ ।
శ్రీయేతదఙ్గీకృతిపీతభీతిస్తోతుంయతే మఞ్జుళకేశవన్త్వామ్ ॥ ॥ ౧ ॥

అజ్ఞమస్మ్యహమశక్తమప్యహో మూకమేవముఖరీకరోతి మామ్ ।
త్వద్దివాహృదయమర్మశృఙ్ఖలా సౌన్దరీనుహితనాగముంగలా ॥ ॥ ౨ ॥

దివ్యాద్భుతోదాయుధీర్ఘబాహు
రేకదీప్యతేకోపియువాసువాసాః ।
శ్రీనాగపుర్యామిహజాయమాన
శ్శ్రేయాన్యమావోచఃకవయోహిధీరాః ॥ ॥ 3 ॥

అథవృషదవిశేషం మద్వచఃకేశవాంగం
త్వతిపతితశిరీషోపమ్య మూఃకష్టమేతత్ ।
అపితుసతతమస్మైగాఢమావిభవన్తు
పరిణయిగురువచోభిర్మంగళాన్యాయతాని ॥ ॥ ౪ ॥

అనోపాయైరఖిలజగదావజ్ఞానం మాస్మభూయాత్
నిర్బన్ధత్వం స్వరుచిసులభే రోచనానోచితేతి ।
నిశ్వాకషోఢయికమనఘం హన్తసౌన్దర్యసారం
బిభర్తిద్విష్వంవపురహిపుకేశవశ్చాకశీతి ॥ ॥ ౫ ॥

విశ్వజీవితనివేశవేశ్మనే కేశవస్య లలితాయుషశ్చణే ।
మజ్జళాయజగతామనీమహే మజ్జళానిమహితాని సంతతమ్ ॥

అతినయనమనోహారికాప్యపూర్వానుపూర్వీ
లలితలలితలక్ష్మీకాదర్శసౌహృదసీమా ।
పరికృతిపురుషలోహపస్తరదారివమన్త-
ర్దరవయతి హృన్మదయుం మే కేశవస్యాంగపాళీ ॥ ౧

అనసీతమూలజలదోత్పలాంజనా
న్యపికౌముదీనవశిరీషమూలతీః ।
న్యుమణీందుపహ్నిసవరత్నకాంచనా
న్యసృజః కిమీశవపుషోఽవశేషితైః ॥ ౨

బర్హ్మారుదర్జినిభావపుష్టయా
కేశిదారణతయాఽపునశ్చయ్యయా ।
కాంతకుంతలతయానుశంసమే
కేశవస్త్వమితి కీర్తిమస్మయే ॥ ౩

దీపరిమాశ్చలికలోలవన్తలం
దీర్ఘలోచనపలాశమున్నసమ్ ।
కాంతదంతమతిపాటలాధరం
కేశవస్యవదనం ధినోతి మామ్ ॥ ౪

సుఖనుభీముఖయా శ్రియావిశంక్య
స్వానయనకజ్జలకల్పితైకకణమ్ ।
పరిగుణితమణికంఠికాభిరామం
పిబ నయనవ్యయం కేశవం కపోలమ్ ॥ ౫

పరిభ్రమిత్మమన్దారాః పరిహారణావలీబన్ధురాః
పరిపన్నజనవర్ధనాః వరముపూఢగోపర్ధనాః ।
ఉరస్సరభుజాభ్యపూరపరిబృద్ధోపగూఢశ్రియో
భవన్తు భగవన్ముఖాః విజయభావుకాస్తావకాః ॥ ॥ ౮౨ ॥

వ్యతీత్యసవిస్వస్తరభాంగశంభం
విశేషరమ్యం తవ బోధాయుగ్మమ్ ।
అలంకృతిస్తే యోగపాశ్రియాస్వం
యతస్స్తుతోమంజుళకేశవోఽసి ॥ ॥ ౮౩ ॥

హారకౌస్తుభయుజాధిజగ్మే
మాలయా మరకతోజ్జిగియా ।
పట్టసే సతతవర్ధితశ్రియై
కేశవస్య కుశలాని కామయే ॥ ॥ ౮౪ ॥

భద్రం తున్దాయ శౌచే రభిరుచి శబరీభక్ష్య వేషోపభోగైః
ఆభీరాణాఞ్చగవ్యైర్ని భృతమపహ్లాదైర్ని త్యవుష్టాచారభూయాత్ ।
యస్మాన్నెపథ్యగర్భాదివ కమలభవస్సూతికాగారః పరివిష్టో
నాభీరాజీవరంగం పరికటయతి జగన్మోహకానాంప్రభేదాన్ ॥౮౫॥

జీవనంత్రిజగతామనుత్తమం పావనంపరమయోగిచేతసామ్ ।
దేవతేచరణపల్లవద్వయం సావధానయ మనోరుహాసనే ॥ ॥ ౮౬ ॥

తదిదమవతివిశ్వం సర్వశాఖాగ్రిచంన
త్కిసలయవినివేశవ్యంజితౌదార్యయోగమ్ ।
విధిశివశివతాతి పర్యన్తరపాణిబాయి
పరితిముషితపరీక్ష్యో శపత్వత్పదాబ్జమ్ ॥ ॥ ౮౭ ॥

మూర్ఛల్యంమణికూళయే నయనయోశ్చైశ్రీయాంసి మందస్మిత
స్యావిస్ఫూర్తికుశలాస్యదేత్వభిమతంకర్ణస్య దోర్భ్యాశ్శుభమ్ ।
శ్రీసౌభాగ్యమురస్థలస్య విభవస్తుందస్యచోర్వోస్సుఖం
శ్రీమన్మంజుళకేశవభద్రిమస్తుపదయోర్వ్యక్తాస్వనిత్యోత్సవైః ॥౧౮॥

అలకోభరః కిమితిమూర్ధ్ని రక్షణం
హ్యాసులేపనంకిమితిభూషణాయుచే ।
అతిసాహసంకిమితికేశవాచర
స్యనఘంపవిస్సకలలోకపాత్రీయ ॥ ॥ ౧౯ ॥

సౌందర్యలావణ్యసౌకుమార్యసౌగంధ్యసంధుక్షితయౌవనాని ।
అంగానిసంగీచరణాబ్జలాక్షైభంగానితేకేశవమంగళాయ ॥ ॥ ౨౦ ॥

స్వస్త్యస్తాభరణైః పిధానముచితం సౌందర్యలావణ్యయోః
నాపుష్యద్యదిసౌకుమార్యసరణేస్తీవ్రాసిధారావ్రతమ్ ।
పశ్యన్నాగపురీశకేశవవపుర్భోగామనారోపితాం
హా హైతాన్యపిభూషణానికలయే క్షుద్రోన్తరాయానివ ॥౨౧॥

భజతాంస్వభామనయనంహి యుజ్యతే
భినివేశతోపతరవా తరాంస్వచిత్ ।
పరితికూలతైకనియతే జగత్యహో
తవపారతంత్ర్యమనకృద్దునోతిమామ్ ॥ ॥ ౨౨ ॥

మధుస్ఫురతుసన్తతం మహితమూళిమన్దస్మితం
మణిప్రగుణికణికం మధురకన్ధరశ్రీధరమ్ ।
సచక్రిదరనవ్యదక్షిణభుజంసదామోచరం
కనద్వసనమగ్రితః కమలపాదమేకం మహః ॥ ॥ ౨౩ ॥

దిశిదిశి పరిణద్ధాబ్దిక్షుదృక్పుండరీకాం
జలదనవలమూర్ధ్నీందీవరస్నిగ్ధవర్ణాం ।
శిశిరసుధిణశ్రీవత్ససాధిశ్వరీయాం
వ్యసనిన ఉడయేయుశ్చక్షుషాయుత్సవాం నః ॥ ౨ ౮౫ ।

అనుకలం పరిణతాతిక్తనిమక్తనీ
మమృతపూరమధీరమనస్మృశమ్ ।
అఖిలమంగళసూతిముపాస్మహే
శుచిరకేశవదివ్యవపుశ్శ్రియమ్ ॥ ॥ ౨౫ ॥

ఇతి శ్రీకాకీకగులతిలక శ్రీశైలసూరికృతిషు
శ్రీమంజుళకేశవ స్తవః
సంపూర్ణం ।
(శ్రీ)

శ్రీః

అపరిమితరాజగోపాలస్తవః

వాఙ్మాలశ్రీసుమసారభక్తికృపాసంపన్నమైభవమ్ ।
కాశికశ్రీన్యసనిష్ఠాక్షం కల్యాణగుణమూశ్రయే

పరిణయపులకితాభ్యాం పార్శ్వతయా శ్రీమహీభ్యామ్
అవిరతమనిమేషైరక్షిభిః పీయమానమ్ ।
అధరనిహితపంథవ్యాపృతాంగుళ్యవాంగో
రమయతి మమ చేతో రాజగోపాలబాలః ॥ ॥ ౧ ॥

భూమా సహితోఽభ్యాస్తే భూమా చికదేవరాజభూపస్య ।
క్షేమాయ హారదనపురీం శ్రీమానపరిమిత రాజగోపాలః ॥ ॥ ౨ ॥

పుణ్యంభవకి మథవాచికదేవరాజ-
భాగ్యం మమైవవచసాం కిముభాగధేయమ్ ।
ఐశంతపాఫలమఖండశీఖండచూడ
మూలోక్యతాపధివణిక్పవమావిరస్తి ॥ ॥ 3 ॥

గోపాయనాయ జగతాం విహితావతారో
గోపాలవేష చికదేవనృపాలధుర్యమ్ ।
గోపాయితుం స్వకులజం నను సంనిధత్తే
నాపైతి హన్త మహతోఽపి కులాభిమానః ॥ ॥ ౪ ॥

చంచత్కుంచీచటులచికురశ్చారుపిఁఛావతంసో
గుంజాపుంజాభరణరుచిరో వన్యబామాభిరామః ।

సైవీరంగాయున్మధురమురళీ చుంబిబింబౌష్ఠకోష్ఠో
గోపాలోన స్స్ఫురతు పురతో గోకులానన్దకన్దః ॥ ౫ ॥

సవ్యంపదం త్వసవ్యే సైవీరమతిక్రమ్య రుచిరసంస్థానః ।
గసయస్మరళీం హృదిమే రమతామమ్రతిమ రాజగోపాలః ॥౬॥

అధరమధురసాభిజాతవంశీ
రవరసనతచారుకర్ణపూరామ్ ।
నవలయితవణిక్పురోపకణ్ఠం
గమయతి కించన రాజగోపరూపమ్ ॥ ॥ ౭ ॥

వ్యత్యస్తాంఘ్రివ్యతిషజితగోతర్ణకాలీఢపీఠం
రంభాస్తంభస్మయహరజగన్మోహనీయోరుకాండమ్ ।
వంశీశాళపరివణమధురస్మేరవక్త్రం త్రిభంగీ-
గమ్యం గాత్రం హారతి హృదయం రాజగోపాలయూనః ॥ ౮ ॥

* నీలాంభోదపరిస్ఫురన్నవాకాంశుశోభైకచోరైః
నీలాంభోజపరిచయవిలద్విత్రికోత్పలాభైః ।
లక్ష్మీపాదాంబుజపరిచయాసక్తలాక్షావనేకైః
గోపాలస్యాపరితనుసుషమం గాతరిమానన్దయేన్నః ॥ ॥ ౯ ॥

ఆస్తాం మనస్యవిరతం వదనం మురారే
రాలోలకుంతలపనుక్షణనర్తితభ్రు ।
ఆకర్ణపూరపరివాహిదృగబ్జమంద-
మందస్మితాధరసుధాచితవంశనాళమ్ ॥ ॥ ౧౦ ॥

---

* అస్యపద్యస్య పూర్వార్ధం శోధకరచితమ్; మాతృకానుకూతార్థ్యలబ్ధత్వాత్.

ముగ్ధముగ్ధముగళీయముగ్ధనాగ్నా ఽఽవిద్ధగోపతరుణీవిలోకితైః ।
సూచితోత్సవసుఖోపబృంహితే లోచనే మురరిపోరుపాస్మహే ॥౧౧॥

గోపీకరాకలితపల్లవకర్ణపూర
కల్పద్రుమధ్వవిధయేకిల సండసూనోః ।
కర్ణాలవాలయుగళీప్లవనపరివృత్తే
కుల్యే ఇవామృతమయే నయనే పరీతీమః ॥ ॥ ౧౨ ॥

సక్షేసాఽక్వచన క్వచిత్సకరుణాఃకుతాఽపిసాపత్రపాఃసాతంకాఃక్వచ సస్పృహాశ్చకుహచి త్సంకేతినఃకుత్రచిత్ ।
గోపాలస్య విలాసినీషు వివిధాస్వాభావాన్వమంతోదృశోః
వ్యాపారా మురళీరవాశ్చ హృదయం మృష్ణంతి పుష్ణంతిచ ॥౧౩॥

దూతీవదూరే సవిధేసఖీవ
చిత్తేఽనురక్తేవసతి ప్రియేవ ।
నకేవలంనందకుమారవంశీ
నతభ్రువాం కింతుమమాపిమన్యే ॥ ॥ ౧౪ ॥

అకల్పచూడమవబధ్యచబర్హబర్హ
మాధాయ వేణుమధరే కరపల్లవాభ్యామ్ ।
న్యస్యన్యపాదకమలే విచలయ్యగాత్రీం
పార్శ్వఃపరిస్ఫురమధురో మయి జాగరూకః ॥ ॥ ౧౫ ॥

విచలితచరణం వివృత్తగాత్రీం
కలమురళీకమనీయదంతచేలమ్ ।
చలచికురకపోలమావిరాస్తాం
సుషువహిశం సమయే సమీహితంమే ॥ ॥ ౧౬ ॥

ఆపాదచూడరుచిరం చికదేవరాజ-
భూపాలభూణ్యాకృతపణ్యపురీవిహారమ్ ।
వ్యాపారితాంగుళిదళం వినతేషుమేఘో
గోపాలమప్రతిమరాజపదం ప్రపద్యే ॥ ॥ ౧౬ ॥

ధూపస్పృశాం సజలజలదస్నిగ్ధయా దేహభాసా
ధిన్వన్నంతఃకరణమసకృద్దీప్తదీప్తైరపాంగైః ।
చిన్వన్బుధార్తిన్యధరసుధయా సంభృతైశ్చేణునాడై
ర్మన్నిస్వేతాస్మ్నారదనపురీరాజగోపాలబాలః ॥ ॥ ౧౭ ॥

ఇతి శ్రీకౌశికకులతిలక శ్రీశైలసూరికృతిషు
శ్రీరాజగోపాలస్తవః
సంపూర్ణః.

శ్రీః

శ్రీః

శ్రీ పరవాసుదేవస్తవః

నాథూలశ్రీనివాసార్య కృపాసంపన్నవైభవమ్ ।
కౌశికశ్రీనృసిహ్మార్యం కల్యాణగుణమాశ్రయే ॥

శ్రీమద్గురూత్తమయతీంద్రపరాంకుశశ్రీ-
శ్రీశాంఘ్రిపంకజమయీం ప్రజమత్యుదారామ్ ।
ఉత్తంసయే యదుగరీకరణానలిప్త
స్తోష్యామి దేవనగరీపరవాసుదేవమ్ ॥ ॥ ౧ ॥

అవిమృశ్య వైదికగిరోఽప్యభూమితాం
పరవాసుదేవ తవవైభవంస్తవక్ ।
అపహాసమహ్మతినచైష యజ్జనః
ఫలమేవకాంక్షతి నవేత్తి యోగ్యతామ్ ॥ ॥ ౨ ॥

పరంధామ క్షీరోదధి రరుణబింబం కరిగిరిః
వృషాద్రి శ్రీరంగం యదుగిరితటీ దేవనగరమ్ ।
హృదమ్భోజం భక్త్యాసురభి చిక దేవేంద్రినృపతేః
తవ క్రీడాస్థానాన్యహనూ కలయే మామకమపి ॥ ॥ ౩ ॥

అసహ్యశఠనీతిప్రపీడనం మే కథమివతే సహతాన్తు సాకుమార్యమ్ ।
స్వజనకృతమిదంసహేతయద్వాబహుమతభీష్మశరాహతిర్యత స్త్వమ్ ॥

స్వస్తి శ్రీమదనన్తమంగళగుణోత్తుంగం భుజంగాధిపో-
త్సంగాసంగి నిరస్తహేయయుఖిలత్రయ్యన్తవిశ్రాన్తిభూః ।

సీమాతీతవిభూతి సర్వజగదానందైకసందోహనం
లక్ష్మీలక్ష్మ్యచకాస్తి దేవనగరే నిత్యత్వరత్వం మహాః ॥ ॥ ౪ ॥

అనల్పం కల్పోపరమనవయేఽనల్పమహిమా
వివృణ్వానో విశ్వం విపులకరుణైకోపకరణః ।
అపుష్యద్దోర్జీవానమరనరతిర్యక్ష్వనరతనూ
నసౌ దేవశ్శ్రీమాన్విహరతి భవాఽదేవనగరే ॥ ॥ ౫ ॥

అసౌ వేదానాచౌ యుజనభజనోపాయమితయే
తదన్యైస్సన్వీక్షం తేమహిమాని సమనీక్ష్యతతరామ్ ।
ఘమఘ్ఞస్వం తత్సాధనమపినిదిధ్యాసనమితి
పరిణిన్యుస్సన్నాన్వ్యైర్మ్మరమథన శారీరకవిభుః ॥ ॥ ౬ ॥

అనాత్మజ్ఞానేన వ్యభిచరదశేషం జగదపి
స్వభావస్వామ్యేన స్వయముపనిసీషుశ్శ్రీతిశతైః ।
వ్యధా బోధోపాయాననవధిగుణో దేవనగరీ-
విహారిన్నన్యోఽహ స్తవపికుదృశాంభావిసదృశః ॥ ॥ ౭ ॥

అహో! సౌహార్దంతే యదిహఖలు వేదాంతవిహితం
తవధ్యానం సాక్షాత్కరణసదృశం దుష్కమితి ।
అకుంఠం వైకుంఠాపరవపుషి హేదేవనగరే
స్వరూపం రూపంచాపరిమితగుణౌఘం వివృణుషే ॥ ॥ ౮ ॥

అఖండానందైకార్ణవ మఖిలహేయపరితిభటం
సదోన్నిద్రం భద్రం స్వసదృశదరిద్రం విభు విభో ।
స్వరూపం తేవక్తుం నపది యతమానోపనిషద
వ్యధాదేశోనేతిత్యభిహితవిధామత్యభిదధే ॥ ॥ ౯ ॥

మతిబలవీర్యశక్తిసకలేశనతేజఇతి
హ్యనఘగుణాస్తవానవధికాతిశయాఃపగతామే ।
సతతమనఘమ్యయు న్తిశతశస్స్వదతేచ గుణా
నధిపరనాసుదేవ దురసహ్నావసంనహనాఃll llరంll

శ్రియా యద్రాజన్న్య ద్యదనిమిషసేవ్యం దివిషదాం
యదద్రేశ్యం యద్వైన్తడిదయుతసామ్యాసహవశమే ।
సదృక్షం తమూర్తిం తవ తదనుభూత్యుత్సకధియో
మహాభోగా భోగానిహనిరయభోగా నగణయన్ llరంll

సౌందర్యసారభకలాద్యుతిసౌకుమార్య
లావణ్యయౌవనముఖాహి గుణాఃపరిథన్తే ।
యుత్సంగత స్తదతివాఙ్మనసాభిరూపం
ప్రాప్యంశ్రియోఽపిపరమం హి పదంవహన్తే ll llరకll

అధిపరమేపదే హ్యగణితార్కసహస్రమహాఃపటలమహార్హదివ్యమణిమంటపమధ్యతళే ।
అమలఫణీన్ద్రిభోగమణిపీఠనివిష్ట ఇమా
మనిశమమూంవిభూతిమపినాథ సనాథయసి ll llరళll

నినీషసి స్వాత్మ్నమాన్విభో యాం
సనాతనీ యా రజనఃపరాకే ।
చకారాజథాసీ సదృశీ తనాభూ-
దలంగిరాతా మభిభూయపుణ్యామ్ ll llరఱll

గణేశాదాఃపాలాఃపరిజనపరిబర్హమపి య-
ద్వశే యుచ్చా సాన్తఃపురపరికరస్సిద్ధసచివఃll

భవానవ్యాద్ధా యదుభ్రికుటిఘటనాధీనవిభవ
స్సతేనిష్వక్నేనః పరిభవతికిమస్యత్వమఘనా ॥ ॥ ౧౬ ॥

శ్రియాఽంకూరన్మంజుస్మితతరళతారేక్షణపృథూ
స్సతస్తన్యా సద్యఃకుసుమితసభృంగస్తబకయా ।
శ్రితం కాంచన్యేవాభినవలతయాఽనంతవలయా
లవాలస్థంకల్పద్రుమమివకదాత్వామహమియామ్ ॥ ౧౭ ॥

నిశాన్యాపూర్వసిమేషనిస్సహమిథోలావణ్యసారోదయా
స్వాదపరిస్తుతనిస్తరంగజలధిస్తైమిత్య మత్యద్భుతం ।
దవ్వద్వంతత్పరవాసుదేవయువయోరద్వంద్వమష్టాంశతైః
దివ్యేధామనిసూరయశ్చళకయన్త్యాబద్ధచాస్యోత్సవాః ॥ ౧౮ ॥

శ్రియఃకేళీసిన్ధుభ్రిమిషు భృశమగ్నోహిభగవ
న్ననీశస్త్వం విశ్వంకషవిహరణస్స్పన్దితుమపి ।
తవస్తే నిస్తారోబత ధరణినీలాదిలలితే
ష్వతిఃఖల్వాదార్ఢ్యగస్యపిమయి కృపాతే స్వవసరా ॥ ౧౯ ॥

విమలాదిశా విధుతచామరా హి సూ
ర్యనిమేషదృష్టికృతదోషశంకయా ।
తిరయన్తియత్తదసఖం ముఖంకథం
పరవాసుదేవ విషయోఽస్తుమాదృశామే ॥ ॥ ౨౦ ॥

సగఽస్థితిపరిభృతిభిజఽగదాప్నువాన
స్సంకషణాదిభిదయా గుణతారతమ్యాత్ ।
స్వం వ్యూహయన్స్వభినివేశవశశ్చతుర్ధాఽ
క్రీడారస స్తవ కియాన్పరవాసుదేవ ॥ ॥ ౨౧ ॥

స్వసంకల్పాల్పాంశానుగుణపరిణామప్రణియినీం
త్రిపాదిత్యామాహుస్తామతివిమలపంచోపనిషదీమ్ ।
అతర్క్యామత్యర్థానలరుచిమకల్యాస్మమయతో
విభూతింతే నిత్యామభిదధతి వేదాన్తనివహాః ॥ ॥ ౨౨ ॥

త్రిగుణమయీం విచిత్రిమహదాదివివర్తవతీం
త్వదితరదుర్విమోచామవపాశితజీవపశుమ్ ।
తరతమపుణ్యపాపఫలభోగభువం ప్రకృతిం
పరికరయన్నిహాం రమయసీశ వినోదశతైః ॥ ॥ ౨౩ ॥

అవతరసీహ శశ్వదఖిలం జగదుత్కయితుం
యుమయసిచాంతరంతరఖలాత్మతయా విదితః ।
హృదయగుహాసు దీవ్యసిచ యోగభృతాం భగవన్
అభిమనుషేచ దేవనగరం దయయాపరవాన్ ॥ ॥ ౨౪ ॥

దయాళో శీలాబ్ధే సులభ నొడదేవక్షితిపతేః
పరంభక్తికైకైత స్తదభిమనుషే దేవనగరమ్ ।
అఖండబ్రహ్మాండాయుతనియుతనిర్వాహకమహా
మహిమ్నోర్చాచర్చా శ్రితచపలతాం సూచయతిహి ॥

స్మృత్వాభక్తాన్నయసి పరమాం యద్గతిం తత్తదాస్తా
మేతచ్చిత్రం యదుల భగవన్నొడ్డదేవేందశ్చందశ్రిమ్ ।
స్మృత్వానేతుం విహితమనసా భక్తధామానువిద్ధో-
నానీతం తత్పరమపిపదం స్వామినఃకోనిషేద్ధా ॥ ౨౬ ॥

యాదవేషు తవదేవ వాసనా భూయసీ యదిహ రాజభూభుజే ।
యాతవాదిశ్రి మథ దేవరాట్కృతే నాథ దేవనగరంచ సేవసే ॥ ౨౭ ॥

సమంతాత్సామంతస్మీతిభృదుపచారత్మనివహైరా-
చ్ఛన్నసతోఽశామృద్ధిం సపది చికదేవాయ వితరన్ ।
తదానీంతాంభూతిం సుబహుమనుపే చేవ నతథా
యథాభూతిద్వంద్వం త్వదుపహృతమస్మై బహుమతమ్ ॥

సచేతస్మిన్నేనాపతి రథవిధిస్సత్యభువనే
సురేంద్రిస్సల్లోకే భువిచ చికదేవేంద్రిగృపలిః ।
నహాన్యన్యే తాంతాంధురమితి పరంనిభరయన
శ్రియా భూమ్యాస్సైరం విహరతి భవాన్దేవనగరే ॥౩౯॥

అమృతజలధిపూరమాకంఠమాపీయనూత్నధ్వ్యతః
సునిభృతకపలాతటిద్వల్లరీతల్లజోచ్ఛ్వల్లితైః ।
ఇహానయనవదుత్సవై కాణకపీకర్తుకామో జగ
త్యహీవరరజతాద్రిమూర్ధాకతే వాసుదేవాంబుదః ॥ ॥౩౦॥

కోమ్యేన కేమచమకే కపలామసీంధ్యాం
నస్నేహభార మనిమేమనిమేషితశ్రీః ।
నిష్పద్దిగోవితిమిరా విదధత్సుధామ్నా
జేదీప్యతే భువనమంగళరత్నదీపః ॥ ॥ ౩౧ ॥

అనంతస్యోత్సంగే కిమపిమిథునం విశ్వభరణా
న్నిదూఢైకచ్ఛత్రీం కీమితి బత సంనహ్యతి పునః ।
అశేషంనిరోద్ధుం కిమిహ చికదేవాభిలషితం
విచేతుంవా మాగృక్ళకజన మతోఽన్యన్నకలయే ॥౩౨॥

విశ్వంయత్నకృదభినంధితస్ససంజ్ఞం
నిత్యాయస్నియతనిధౌచ నిత్యభూతిః ।

తస్మైనమోఽస్తు మణివల్లిముత్తమాంగం
అనంతం తదపి ఫణాసితాతపత్రమ్ ॥ ౩౩ ॥

శరచ్చంద్రాంభోజామృతరసఘటాకాదితులనా-
పరిశ్లిర్యన్నింద్రా యదఖిలసుఖైకోదయఖనిః ।
యచాన్మఖ్యం శ్రీభూపరిభృతిమహిష్ఠీయండనవిధిః ।
తదేతన్మాకుందం ముఖమనఘ మానందయతి నః ॥ ౩౪ ॥

నికురజలధరోన్మిషన్మౌళిరత్నాంశువిద్యుచ్ఛటా-
వికసితసితమృత్తికాపుండ్రివన్నాసికాకేతకీ ।
దృగమృతసరిదంతరీపోదితా వ్యాతతభ్రూర్చ్చటా
భ్రమరకభరితాతనోత్యస్మదాశా భృశామోదితాః ॥ ౩౫ ॥

భస్మాభిభూతవపురేకకలశ్నశాంకః
శశ్వాశ్రియా హి భవతాతు కృతోధ్వపుండ్రిః ।
అర్ధేన్దుతాం త్వదలికచ్ఛలతోఽధిగచ్ఛన్
హైవాసుదేవ వదనోపధినాచ పూర్ణః ॥ ॥ ౩౬ ॥

భ్రూవిభ్రమవిధ్వతిసాయకైస్సునిశితైస్సన్ధైస్తథాభూర్లతా
నేతార్నైస్తైః పరవాసుదేవ తదిమే రూపక్రియాభ్యాంసమే ।
సౌందర్యేణచ సౌకుమార్యకలయా లీలాలసైర్విభ్రమైః
దైవ్యగుణ్యేనచ నాతిశేత ఇతితే భూర్రేవమే రోచతే ॥ ॥౩౭॥

సద్యస్స్నహస్రికిరణాంశువికాస్యమాన-
సౌగంధ్యబంధురసరోరుహతల్లజం తత్ ।
యస్య న్యదర్శిఖలు "తస్యయథే" తివేదైః
తద్వాసుదేవనయనద్వయమున్నదోన్నః ॥ ॥౩౮॥

శ్రీయుంనస్సంధత్తాంశిశిరమధురస్నిగ్ధవిపులా
యుత్తాఽఽరక్తాన్తం త్వన్నయనయుగళం దేవ వహతీం ।
యదుస్నేషివిశ్వం విలసతి నిమేషేపి విలయో
యబ్ధైరుత్పక్ష్మో భజతి చికదేవేన్దురుదయమ్ ॥ ॥ ౩౯ ॥

నాసాలతా సురుచిరాధరపల్లవశ్రీ
ర్మన్దస్మితపరిభమగుచ్ఛభరావనమ్రా ।
నిశ్వాససౌరభనిమన్త్రితభృఙ్గమాలా
భూశ్రీవల్లిమూలకలితా తవ దేవ జీయాత్ ॥ ॥ ౪౦ ॥

అన్యోన్యసౌహృదవతామపి యుత్తరీలోభాత్
సాపత్న్యమున్మిషతి తే మహిమీజనానామ్ ।
తం పాంచజన్యసులభం పరవానుదేవ
బిమ్బాధరం లషతి మే హృదయం కిమేతత్ ॥ ॥ ౪౧ ॥

హైతోర్వ్యపస్పృష్టదివిషద్విపరాజకృష్ణా
ద్యాశ్చర్నిన్దితశర్వణసాధ్వసితం కిలేతి ।
అభ్యర్చితం శ్రుతియుగం నయనామ్బుజాభ్యాం
హైహే దేవ భూషయసి చోజ్వలకుండలాభ్యామ్ ॥ ౪౨ ॥

కరివరపరిదేవితాసహం తే
శ్రవణయుగం మణికుండలచ్ఛలేన ।
స్వకులకృతమముం తీమస్వదోష
న్వితి మకరా శరణంకిమాశ్రయేతే ॥ ॥ ౪౩ ॥

పద్మాక్షీమాపరిణయదుల్లలితాతివృత్త
బాహూపగూహనసనాథితసౌభగర్ధిః ।

కణ్ఠీకృత్వేమం కస్మైచనకమ్బు రభాపి దేవ
సామాన్యమేవ మహాతాంబవాహమానసాహసుః ॥ ౮౯ ॥

స్వేచ్ఛాయుగభద్రసుఖితాఖిలవిశ్వకోణాః
దివ్యాయుధోద్వాహనహర్షసమేధమానాః ।
పడోపయానమహితాః పరవాసుదేవ
భద్రాణి బోహవఇమే మమవర్ధయన్తి ॥ ॥ ౯౫ ॥

కాన్తాహస్తలముద్రితాః కలకిణాశ్శార్ఙ్గజ్యయా పాలిత
తైర్లోక్యాః ప్రజవర్ధనాచలధరా భృగ్వంఘ్రిసంవాహినః ।
నిక్రాన్తాః పరితిబద్ధసర్వహరితః దైత్యాస్మగాలేపనాః
హేతిద్యోతిసఈశతే నవరసోత్సిక్తాస్సన్మృత్తా భుజాః ॥౯౬॥

పరిసరతి పురః పాదాన్మోభ్జం జనానుజిఘృక్షయా
వరద తదభఃకృత్వా పాణిస్తదీప్సితదిత్సయా ।
ఇతి పదకరం ప్రత్యేపేహానపేక్షణరక్షణపరిణ-
మవయుక్త స్వేవ్యాపారానుదస్య దృధోస్మ్యహమ్ ॥ ౯౭ ॥

వపుస్తే మమ మాత్మనుద్ధిక మితి స్వైరం విశన్మేమనః
స్వారత్కాస్తుభరత్నదీప్తిమభితస్సంపేక్ష్యపర్యాకులమ్ ।
పారమ్యేణనివర్తిషీయకిమిహ స్వామ్యేనగాహేయ తే
త్వత్సైర్యాద్వనమాలయా సమ విభో తత్తైర్వడోలాయతే ॥

స్థానేబబన్ధహ్యుదరం యశోదా పరిమాణబామాన్బహుశఃపరీక్ష్య ।
విశ్వంనిశ్చేదమపహ్నువాన మావిష్కృతానిర్వచనీయవాదమ్ ॥
జగన్తి జాగర్తి ముకున్ద తుందం సముద్వహత్తే సవికాసమన్తః ।
భృశంకృశంయత్తదపిత్వదీయం మహత్త్వమేవానవధి వ్యనక్తి ॥౯౦॥

తడేత త్వన్నాభీజలజ మజగర్భకం విజయతే
శ్రీమాలీలాపద్మం త్వయి కుతుకితే సంవృతవతి ।
యదాలోక్యైశ్వరం భృశమవశయాఽఽధూతుషగసా
వికాస్య త్రిస్యంతాన్ తవహి సులభస్సంభ్రమరసః ॥ ౪౧॥

శ్రియుఃక్రీడాశైలోయదిహ కదళీవ్యన్వవిధృతః
యదిస్యాత్తస్యస్ను ర్దుకతకసకమయ్యేవ వరితః ।
అపిస్యాత్తోన్నపానావళిరపి మణీభిస్తవిభో
కటీ సస్యాత్తోరుస్సకనకపటీచారురశనా ॥ ॥ ౪౨ ॥

సుస్నిగ్ధముగ్ధసుకుమారసువృత్తపీనం
స్నస్పశేపిష్టమధుకైటభదుష్టకీటం ।
స్వస్తి త్వదూరుయుగళం పరవాసుదేవ
ధత్తాం నిరస్తకరిహస్తముఖప్రశస్తి ॥ ॥ ౪౩ ॥

హారచ్ఛలేన ముఖచందమసః క్షరన్తీ
నాభీసరశ్చ పరిపూర్యతతస్సరన్తీ ।
లావణ్యపుణ్యతటినీ ద్వివిధోరుపూరా
జానుద్వయోద్భమివతీ తవ దేవ జానే ॥ ॥ ౪౪ ॥

విక్రామతోదుర్గిత మనుదివతో గజేన్ద్రమ్
తాందణ్డకాంవిచరతో వహతశ్చ దౌత్యమ్ ।
జఙ్ఘాలతా తవ యతః పరవాసుదేవ
జంఘే తతోమమ నలంఘయతో మనీషామ్ ॥ ౪౫ ॥

యత్కార్పయన్మమభరంగురవస్సమస్తమ్

నేచా న్యజీవినధనం పరవాసుదేవ పాదాం
బుజం లదిదమస్తు దృశోః పురస్తాత్ ॥ ॥ ౪౬ ॥

యుద్దులభం విధిసనన్దనశంభుముఖ్యైః
యచ్చా యదేవ సులభం యదనన్యభావైః ।
యత్తూనిభోగ్యవిభవం తదనన్తభోగభాగ్యం
త్వదంఘ్రికమలం మమ లంభయేథాః ॥ ॥ ౪౭ ॥

విధిశివమధ్యచారజవికల్ప మపోహయితుం
విరచితవిక్రియం పరితివితీర్ణపరీక్షీదసు ।
నుయి పరతత్త్వనిర్ణయ మిదం తనుతేజగతా
మితి పరవాసుదేవ పద ముద్వహసీవ పురః ॥ ॥ ౪౮ ॥

అకృతకృతోచితానుచితవైధనిసిద్ధకృతిః
మతిభజనపరిభృత్యఖిలసాధనదునికాపుణాః ।
తవ పరవాసుదేవ చరణావరుణాబ్జనిభా
పరిచరణాథ్యకనన్యశరణ శ్శరణం హి వృణే ॥ ॥ ౪౯ ॥

సవ్యాదయ మథవాఽహ్యాదయాం
శరణపదం వ్యాహృతం యదద్యమయా ।
అవసరకాంక్షీతయా మా
మవలోకయ దేవనగరపతే ॥ ॥ ౫౦ ॥

ఫణిపతిఫణామణిపరితిఫలత్కిరీటాబ్జకరం
సితోర్ధ్వతిలకోజ్వలం శ్రీవణచుమ్బినేత్రాబ్జముఖమ్ ।
శుచిస్మిత ముదాయుధం సుషిరనాభి దామోదరం
కనద్వసనమస్తుమే కమలపాద మగ్రే మహః ॥ ॥ ౫౧ ॥

ఏకాంఘ్రిజానువిధృతైకభుజం స్వపీతా
లీఢాన్యబాహు మితరోఢరభాంగశంఖమ్ ।
శ్రీవత్సలక్ష్మ శిశిరస్మిత మాయతాక్షం
జీయాదుదగ్రమణిమూలి హి జీవితం మే ॥ ౬.౩॥

సాధ్యసాధనతయా సమధిక్షతం రక్ష్యరక్షకతయాచ లక్షితమ్ ।
దేవ దేవనగరేశ తేవపు భూషణాభరణసమాధి మశ్నుతే ॥౬.౩॥

అనవధిసౌకుమార్యసురభిత్వసముజ్వలతా
స్తవ పరవాసుదేవ వపుషః ప్రతిలభ్యపరమ్ ।
అసదృశమాద్య శేషుణపథాద్విదధద్భిరదః
ప్రతికృత వాయుధాభరణమాల్యగణై రుచితమ్ ॥ ౬.౪ ॥

పరాశ్మషమాలంకృతపార్శ్వభాగం ప్రసన్నసంస్థానశేషహృద్యం ।
పరీచరం స్త్వాం పరవాసుదేవ పరస్సహస్రం శరదాంజుషీయ ॥ ౬.౫ ॥

పరవాసుదేవపరవాసశ్రియా పరవత్యసౌచదయయా దయాచసా ।
వ్యసనార్తయాజనతయా తతశ్చతే వ్యసనైకభూమిరహమేవభాజనమ్॥

దేవ శ్రీహృదయేశ దేశికదయావీక్షామృతాభ్యుక్షణై
రావాముచ్ఛ్వసితౌచిరాయ ఫలితస్సంబంధకల్పద్రుమః ।
ఆసౌన్యంకిమితస్తథాప్యవిరతోఽనన్యాహభోగో భవ-
త్పేమోద్వాహరసశ్చ తత్ఫలపరీపాక స్సముత్కణ్ఠ్యతే ॥ ౬.౭ ॥

ఇదన్తు ముహురర్థ్యసే వరద వాసుదేవాదరా
దపార్థరుచివాసనాం మమ సమూలమున్మూలయ ।
నివారయచ మద్గురౌ భవతి చ త్వదీయేషుచా
పచారదురితం యతః కృషిఫలే కృతీస్యాద్ధువమ్ ॥ ౬.౮ ॥

అధి పరవాసుదేవ భవదంఘ్రిపరీచరణ
ప్రణయరసానుకూల్యబహుమానితసంసర్గైః ।
అగణితదివ్యదేవనగరేతరదేశసుఖైస్స్పృహయే
సూరిభి మమ వరీవసితం సతతమ్ ॥ ॥ ౯ ॥

జానీహి మామవా మమ దుష్కృతాని
తాన్యేవయద్వాసుకృతాన్యవేహి ।
మామభ్యమన్యన్తహి యే మహాన్తః
తేవా కృతజ్ఞాస్స్యయి తేషువా త్వమ్ ॥ ॥ ౧౦ ॥

ఇతి శ్రీకౌశికసులతిలక శ్రీశైలసూరికృతిషు
శ్రీపరవాసుదేవ స్తవః
సంపూర్ణః,
శ్రీః

శ్రీః

శ్రీగోపాలస్తవః

నాథూలశ్రీనివాసార్యకృపాసంపన్నవైభవమ్ ।
కౌశికశ్రీనృసిహ్మార్యం కల్యాణగుణమాశ్రయే ॥

అస్తికౌశికనృసిహ్మదేశికాధ్యుషితం నిజనికేతనాన్తరే ।
వధూనం త్రిజగతా ముదూఢగోపధూనం కులధనం యదీవనః ॥

యద్జఠరే దేవక్యాః యచ్చోత్సఙ్గే యశోదాయాః ।
కౌశికనృసిహ్మదేశికమన్దిరమధ్యం తదధ్యాస్తే ॥ ॥ ౨ ॥

యతన్తే వేదాన్తాయదవిరతమన్వేష్టుమనసః
సహూఢాతుం చిత్తే సనకవిధిశంభుపరిభృతయః ।
తదేతత్తాపిఞ్ఛవర్తితఘటితనుచ్ఛాయం మమలం
పరంబ్రహ్మ స్మేరం విహరతి నృసిహ్మార్యభవనే ॥ ॥ ౩ ॥

మనిమిత్తకముగ్ధముగ్ధహాసకిరణసంలక్షితదన్తకుట్మలాగ్రే ।
బహులీకృతనన్దభాగధేయే కుహనాగోపశిశౌ కుతూహలం మే ॥

చలదమరముగ్ధజల్పితాని స్ఖలదంఘ్రిక్షితి చంక్రమక్రియాణి ।
వ్రజయూవతచుంబితాననాని పరితిపత్స్యామి పరస్య శైశవాని ॥ ॥

సందష్టస్ఫుటకుచ మఞ్చితాక్షీపత్మ్రం
స్మేరం తన్నవనవదన్తకుట్మలాగ్రమ్ ।
ముగ్ధం త్వస్ఫుటఖకమలం ముహుర్యశోదా
జిఘ్రన్తీ జయతి జగత్యఖణ్డపుణ్యా ॥ ॥ ౫ ॥

అమృతగర్భవచశ్చయేవ గాత్రైస్వమృతాంశుస్వరసాక్షిణైరివాక్షైః ।
స తతవచిరాయ నన్దగోపో జగదానన్దకరేణ నన్దనేన ॥ ॥ ౭ ॥

ఫుల్లత్కపోలకలయా స్ఫురితాధరేణ
ముగ్ధస్మితేనచ ముహుర్ముషితస్వభావా ।
యాత్వామపాయయదసూక స్తనముగ్ధదిగ్ధా
సాపూతనా న పునరర్హతి దేహబన్ధమ్ ॥ ॥ ౮ ॥

నన్దగేహనవనీతరసజ్ఞం బ్రహ్మతల్కమపిబన్తవతంసం ।
నల్లనీవదనచుంబనలీలాఫుల్లకోమలకపోల ముపాసే ॥ ॥ ౯ ॥

హాయ్యంగవీనహరణక్షుభితా యశోదా
దామ్నాబబన్ధ సహి కేవలమచ్యుత త్వామ్ ।
కిన్తత్వదన్వితశతారిమనోఽపి సత్యం
సంబన్ధినామపిఫలత్యపరాధదండః ॥ ॥ ౧౦ ॥

కుఞ్చేలలన్తితిలకాంజనాద్యైర్వ్యశోదయాఽలక్ష్యణం తదాస్తామ్ ।
గుంజాకలాపాదిభిరాత్మనా యద్గోపాలసూనోస్తదిదం ధినోతి ॥౧౧॥

ఆలోలకున్తల మరాళకలాపనీడ
మానతీతభృశ్ర ముఖరీకృతవంశనాళం ।
వస్తు త్రిభంగలలితం మమ సంనిధత్తాం
వ్యత్యస్తపాదకమలం వ్రజభాగధేయమ్ ॥ ॥ ౧౨ ॥

ఆమూలకణ్టకితకాననభూరుహాణి
హర్షోదయస్తిమితవన్యవిహంగమాని ।
అన్యోన్యవైరవిగమోత్సుకసర్వసత్వా
న్యాకర్ణయాని మురళీకలశీజితాని ॥ ॥ ౧౩ ॥

నన్దాత్మజం మృగయ మానస నాతిదూరే
వంశీరవస్సుధని శంసతి వల్లభస్తే ।
బృన్దే గవాం వ్రజవధూభుజపంజరే వా
శ్రీమన్మృగీసహ్మగురువర్యగృహేఽథవాస్యాత్ ॥ ౧౫ ॥

వంశీగాయతి వల్లవాంగులితతి స్తాళక్రియంగాహతే
భ్రూవల్లీ పటు నానటీత్యుపదిశత్యారాదపాంగో రసాత్ ।
విశ్వంమజ్జతి సస్థిరత్రిసమిదం మోహోదధౌ మూఢవః
చిత్రంవేత్రిణకం పరిపంచయతి తచ్చేతస్సఖే త్వర్యతామ్ ॥

అగ్రేగావస్తదను సుహృదాం మండలం బాలకానాం
మధ్యేవన్యనవీసవనికరాలంకృతాంగో ముకున్దః ।
వేణుస్తస్యాధరకిసలయే తత్రిగీతిపరిపంచః
తస్మిన్మోహస్సకలజగతా మిత్యహోనస్సమృద్ధిః ॥ ౧౪ ॥

ఇయం నన్దర్వస్వం మధుమథనముగ్ధాధరసుధాం
హఠాదేవం నంశీ పిబతిచ ముహుస్సూత్కురుతి మదాత్ ।
ఇతీవాసూయాస్తే వ్రజకులవధూస్తత్తదుచితైః
కలాలాపైరావర్జయతి భృశమానన్దయతి సా ॥ ౧౫ ॥

అన్యస్మిన్యన్మృణకబళేష్వద్భుతస్థానచతుః
ప్రానన్దావిళులకనికరేష్వస్తభావాన్తరేషు ।
సత్వేషు త్వన్మధురమురళీమూర్ఛనాదత్తచిత్తే
శ్వోకోనానం మితసుచరితః కృష్ణ భూష్ణుః కదాస్యామ్ ॥

వేణువాదనవిధౌ నకేవలం నానటీతి పరమప్సరోగణాః ।
భ్రూయుగంచ నయనాంచలే తథా కుండలేచతవ మానసంచ మే ॥

చరణోల్లలితం సభంగగమనం గోప్యోన్ధరే సంగతవంశీనూపిరాస్యాంబుజే ।
అలకేశుచలం భ్రువోస్సునృత్తం లలితంకించన రామణీయకనిధిః ॥

వన్దే త్వాం మురళీ మమాపి తాం నయోత్థాః
యాం నీతా త్వరితతరం దశాంహో చిన్తయన్తీ ।
యద్వా యాం మలభత దీర్ఘచిన్తయన్తీ
హన్తైనం ధిగసులభాభిలాషిణం మామ్ ॥ ॥ ౨౧ ॥

వత్స స్వస్తి వహోచలం సువిపులం వప్రాకులం గోకులం
పాహ్యస్మత్కులకన్దనన్దమపి హ్యాహూంతాతిశేషే గుణైః ।
ఇత్యాదివ్రజవృద్ధవర్ధితనపద్గీతప్రదీపావలీ
పాయాదుత్సవవల్లరీపరిచయవ్యాసక్తచిత్తో హరిః ॥ ౨౨ ॥

నన్దస్య కంసజభయం వ్రజగోచరాణాం
వక్షోవ్యథాం బలరిపోర్విపులోఽనలేపః ।
స్వస్యాపి మానుషవిడంబన మిత్యశేషం
గోవర్ధనేన సమముద్ధృతమర్భకేణ ॥ ॥ ౨౩ ॥

అంగుళ్యగ్రోర్ధ్వితగిరిభరః పశ్యదాభీరసుభ్రూ
దత్తాలాపః ప్రతినియుతసంకేతదీక్షోక్షకటాక్షైః ।
ధీకోదాత్తస్థితిమధురిమూనజిత్తాబ్ధిమ్మన్యకీటో
గోపః కశ్చిద్వలితచరణో గాహతే మానసం నః ॥ ౨౪ ॥

క్వాసౌ దుర్వహపర్వతస్య వహనాయూనః క్వచాసౌ పునః
బాలస్యస్వరసేన నృత్యత ఇవస్మేరాంగరాగశ్రియః ।
ధృష్టాఖండలగర్వఖండనమహోసంరంభ ఏషక్వచ
క్వాసావాననపంకజే మధురిమోదారః పరిసాదోదయః ॥ ౨౫ ॥

యన్నష్టకానం పరితిగృహాం నవనీతహేతోః
యశ్శాఖిదోషరి యదుత్థిపతోఽటా న్వా ॥
యద్వాసకేళిషు తిదతర్షిఫలేగ్రహీ స్వా
ద్దోవధ్నకోద్ధరణకర్మణి గోపనూనోః ॥ ॥ ౨౬ ॥

వత్సా లోసి నన సప్తహాయనః శైలముద్వహసి శంకితావయమ్ ।
నందగోప మితివాదినం మనాక్ మందహాసముసితాశయంవ్యధాః ॥

విశ్వం సగకస్థితినియమనై స్స్వేచ్ఛయా యోజయన్తం
గోపాయన్తం ప్రళయవిపదః కుక్షిభాగే నిధాయ ।
గోసన్త్రాణాన్మను సనురభిర్దోవబ్రందోఽభ్యషిఞ్చత్
గోవిన్దాఖ్యామపిచ విదధే హా తవాలభ్యలాభః ॥ ౨౮ ॥

గోవధ్నతో మమకియానితిలజ్జయా వా
పాశ్వస్థగోపతరుణీప్రణయేచ్ఛయా వా ।
సోత్కంఠమాయకమనఃప్రవివిక్షయా వా
సాచీకృతంవదనమాయదవైమి శౌరేః ॥ ॥ ౨౯ ॥

జ్ఞానక్రియాదివిరహానతిదుర్భరం మాం
అహ్నాద్దిధీషుర్ రువకారకలానపేక్షమ్ ।
గోవధ్నాచలసముద్ధరణచ్ఛలేన
యోగ్యామివాచరసి యోగపతే సనుత్వమ్ ॥ ॥ ౩౦ ॥

నైకుణ్ఠోవా గోకులంవా నివాసః
శ్రీభూమ్యావా గోపికావా మహిమ్నః ।
దివ్యాకల్పాః కౌస్తుభోవాఽథగుజ్ఞా
కింమాహాత్మ్యాం కింను సౌలభ్యమేతత్ ॥ ॥ ౩౧ ॥

పురతఃపురతోఽనిశం మమాగ్రతోః
స్ఫురదిన్దీవర పుఞ్జమఞ్జుళాఙ్గమ్ ।
వదనే మురళీం కరే గిరింవా
వహదేకం మహితం మహస్సమిన్ధామ్ ॥ ॥ 3 ॥

ఇతి శ్రీకౌశికకులతిలక శ్రీశైలసూరికృతిషు

శ్రీగోపాలస్తవః

సంపూర్ణః.

శ్రీః

శ్రీశైలార్యదినచర్యా

శ్రీకాశికాన్వయనృసింహగురోస్తనూజం
తత్పేనవయాప్తనిగమాన్తయుగాథతత్త్వమ్ ।
శ్రీశ్రీనివాసగురువర్యపదైకపాత్రీమ్
శ్రీశైలదేశికమహం శరణంపద్యే ॥ ౧ ॥

శ్రీకాశికాన్వయసుధాంబుధిశీతభానుః
శ్రీమన్నృసింహగురువర్యసుతస్సుశీలః ।
శ్రీశ్రీనివాసకరుణాపరిణామభూమిః
శ్రీశైలదేశికమణిమభయిసంనిధత్తామ్ ॥ ౨ ॥

శ్రీయాగవాదేరవిదూరగాయాం హేమావగాయాం మహితేక్షణీపే ।
రజ్జే ముదాజ్జీకృతనిత్యవాసం శ్రీశ్రీనివాసం గురుమాశ్రయామి ॥ 3 ॥

పాణితపరిబుద్ధహృదయామ్బురుహాపరివిష్ట
పాచీనసూరిజనషట్పదసన్తతినఃశ్ ।
తాపనోదనపరోఽస్తుదయామృతౌఘ
పూర్ణాశయస్తిరుమలార్యసకోవరోఽయమ్ ॥ ౪ ॥

అథకనకతటిన్యామాప్లుతం శ్రీనగార్యం కలిత
లలితభాస్వత్కేశవాద్యూర్ధ్వపుండ్రీమ్ ।
గురునియమనిత్యానిత్యపూర్వాహ్ణకృత్యమ్
కృమపరిణతనాథారాధమారాధయామః ॥ ౫ ॥

అగ్రేఽన్దుఫాల మభిజాతసితోర్ధ్వపుండ్రమ్
ఆకర్ణనేత్ర మరుణాధర మఞ్చితభ్రు ।
ఆవిస్మితం తిరుమలార్యముఖారవిన్దమ్
ఆసేచనం నయనయో రతిథీకరోమి ॥ ౬ ॥

కమ్బ్వగ్రీవం కలితబిసినీబీజమాలాభిరామమ్
వ్యూఢోరస్కం విమలరుచిరశ్లక్ష్ణయజ్ఞోపవీతమ్ ।
ఆయడ్బాహుయుగ మవనమన్నాభి మాగుల్ఫచేలం
శ్రీశైలార్యం జలజచరణం చిన్తయున్నేధిషీయ ॥ ౭ ॥

అగ్రనేత్రసుఖంనిజంప్రభుం మహితం తత్రమరుద్వృధాతయే ।
అధరాపితవేణు మాదరాదభిగచ్ఛన్నభితః పునాతునః ॥ ౮ ॥

ఆశాస్య మంగళమముష్య సహాత్మశిష్యైః
శ్రీశైలసూరిరథ పశ్చిమరంగధామ్నః ।
శ్రీగోపురాన్తరుపయన్నిరసానతోఽ-
న్వగుత్తంసితాఞ్జలి రుపైతు మనుత్తమాంగమ్ ॥ ౯ ॥

పరవాసుదేవపరిబృఢణాచితీ
పరిపాకహేతువిరజాసహోదరీమ్ ।
వరయోగివర్యకరుణాసుధారుచీ
మవగాహమానమనుగాహిషీమహి ॥ ౧౦ ॥

గత్వామనోజ్ఞగరుడధ్వజమంటపాన్త
నటత్వానిశాన్త మథపశ్చిమరంగకాన్తమ్ ।
పాహీమముష్యపరకాలకవీన్ద్రనాథ
నాథంశఠారిముపయాన్తముపైమిసిత్యమ్ ॥ ౧౧ ॥

నీలాం నిజాలకభరవ్యతిషక్తమాల్యా
సౌరభ్యలుబ్ధభ్రమణాం పరితః పరస్తాత్ ।
గీతాగుణం రఘువరౌన్నత్యహారిం కరిమేణ
సంభావయే సభవతాద్భవతాపహాస్యై ॥ ॥౧౨॥

ఆచార్యగణానపి హరేర్గురూన్ పరాన్ వృణానా
మాకస్మికక్షణయసంఘటనాధికారామ్ ।
దేవీం త్రిలోకజననీం శ్రియమంగకాన్తా
మూరీకరోమ్యమ మనోరథమాస్తృణీతామ్ ॥ ॥ ౧౩ ॥

శౌరింపరిణమ్య మురళీరసికంచ కాంచీ
పూర్ణాశ్రియంచ కరుణాళు మథోయతీన్ద్రమ్ ।
శ్రీవత్సచిహ్నగురుణా శరణంప్రపన్న
శ్శ్రీశైలసూరిమణిరేవ పరాయణం నః ॥ ॥ ౧౪ ॥

వాసుపాలపాదయుగళీం పరిణిపత్య హర్షా
దస్తుపరివిశ్య విహితావహితపరిణామః ।
రంగధినిత్యనిరతం సుహాసూతర్వత్యా
శేషాశనం శరణమాస్తు శేషీ ॥ ॥ ౧౫ ॥

గంగాలిన్దతరంగితానుభతమహాస్తంభారగంభీరతా
మూరోన్నేయపవుర్విభాగ మవనీలశ్మ్రిసమధ్యశ్రీతమ్ ।
గాహంగాహముపోధసాధ్వసభర శ్శ్రీశ్రీనివాసశ్శ్రియై
భూయాదర్పంగయువామృతం పరిమళ స్తంభావలమ్బ సిబ్ర ॥

కింవర్యంకఫణీన్ద్రశేషమణిజం కింరత్నకోటీరజం
నై జంవేతి విభావనీయనిభనజ్యోతిస్సముద్యోతితమ్ ।

వక్త్రం రంగనిధేర్విభావ్యశనకైర్వక్షస్థలం లక్ష్మ్యయా
లక్ష్మ్యావిధ్రియమాణమవ్యదతు మాం శ్రీశ్రీనివాసో మమ ॥ ॥ ౧౬ ॥

దోర్భ్యాం కేనకృతోపధాన మిలచేణాశ్లిష్టజానాన్తరం
చోన్నిద్రోదరబన్ధరత్నముపవీతోద్దామపీతామ్బరమ్ ।
దేవీకోమలపాణిపల్లవపరామృష్టాంఘ్రిపంకేరుహం
రంగేశం పరిశీలయామి సతతం తాదాత్మ్యసిద్ధ్యైకయా ॥ ౧౭ ॥

కోటీరహారమణికుండలకర్ణపూర
కేయూరనూపురమణీసకకింకిణీశ్చ ।
దివ్యాంగసంగపరభాగరుచో దధాన
మాలక్ష్య రంగనిధి మేధిత మేధయేన్నః ॥ ॥ ౧౮ ॥

ఆనన్దగద్గదగిరా ధురిరజ్జగద్భ్య
మన్యాం స్తనాంశ్చమధురాననసన్దధానమ్ ।
అస్మాదృశోపి తదనుగ్రహపాత్రియన్న
మాశాస్మహే తిరుమలార్య మనన్యభావాః ॥ ॥ ౧౯ ॥

పాదత్రాణం భక్తిమేదిణమూర్ధ్నా
గృహ్ణాశ్రీమత్పాద్యమాస్వాద్య హృద్యమ్ ।
ఆశాసానో మజ్జనాని స్వగేహాం
గన్తాస్మాకం కాంక్షితాన్యాతనోతు ॥ ॥ ౨౦ ॥

శ్రీతగురుకులశైలాం శ్రీనివాసాంఘ్రిమూలా
మధిగతరుచిమన్తేవాసినిమ్నస్థలిషు ।
యతిపరిబృఢహృద్యా మేధితబ్రహ్మవిద్యాం
తిరుమలగురుగంగా మేత్య భిన్ద్యా మవిద్యామ్ ॥ ॥ ౨౧ ॥

వేదాన్తాంబుధికర్ణధార యతిరాజవచస్సుధాకుమం
తేవాసి వశిష్యనివహాభ్యర్థితభూరిత్వస్తోత్ర ।
ఆత్మీయపావనపదైక రక్షణం పురుషైక
రాచార్యాయ స్వ మనుభూయ కృతీభవేయమే ॥ ౨౩ ॥

మూధ్న్యాహ్నికంచ విధితన్నముపాస్య సంధ్యా
మాచార్యపఙ్క్తి మనఘూ మనుసందధానో।
ఆరాధనం యతివరేణ నృసింహ్మమూనా
చారాధతుం పరిణమతి పరిణతం మనో మే ॥ ॥ ౨౪॥

శ్రీమన్నృసింహ్మగురుపఙ్కరుహాస్యుజేన
నేపీపిఱద్భుంచన్నృహరిం సహనిత్యముక్తైః ।
సంపూజ్య సూక్తినుతినాంసి నమస్కరాయ స్తం
శ్రీశైలసూరి మనుభూయ భవం తరేయమ్ ॥ ॥ ౨౫॥

శ్రీకౌశికాన్వయనృసింహ్మగురోరకరాజ్ఞ
సంశోధితాంఘ్రిసరసీరుహ సౌమ్యసింహ్మ ।
ఆశాస్మహేయదుగిరాహి ఫురా యతీన్ద్రో
రర్చాత్మనే భగవతే సతతం శుభాని ॥ ॥ ౨౬॥

ఆసేదుషా యదుగిరిం కిమికంతహేతో
రామానుజేన బహుశః పరిశోధితాంఘ్రేః ।
ఆవిర్భవన్ను కుశికాన్వయసౌమ్యసింహ్మ
సూరిప్రియస్య నృహరే తవ మంగళాని ॥ ॥ ౨౭॥

అధ్యాస్య యోగనిధృతాసన మంఘ్రియుగ్మే
వ్యత్యస్య ధీరభుజానుభుజోపసార్య ।

నిధ్యాయతో నిఖిలలోకహితం నృసింహ
నంస్థానకస్య మనసై తవ మంగళాని ॥ ॥౨౮॥

పద్మాక్షమాముఖవికాసశుభాశ్రియస్య
తన్మామమస్త్రపతనస్ఫురితాధరస్య ।
తద్రోన్యయంకృతహుంకాత్ఫురంభసిద్ధే
యోగస్య నస్తు నృహరే తవ మంగళాని ॥ ॥౨౯॥

పద్మాకపోలముకురపరితిబింబితస్య
పరిత్యధికేసరిధియా పరిసర్పతస్య ।
పశ్చాద్విమృశ్యపరిచుంబనలంపటస్య
భద్రాణి వస్తు నృహరేభవతస్సుమాభేః ॥ ॥ ౩౦ ॥

యోగాయతేఽఖిలజగద్ధితచిన్తనేన
యోగాయ పార్శ్వయుగళే కపిలామహీభ్యామ్ ।
యోగాయచాద్భుతనృకేసరితాఽనురుద్ధ
శృంగారవీరరసయోగపి మంగళాని ॥ ॥ ౩౧ ॥

శ్రీదివ్యసూరిగురుపఙ్క్త్యవతార బుద్ధే
తత్తత్పరిబన్ధనివహాననుసన్దధానైః ।
సద్భిర్విధాకల్పితనసామగదివ్యధామ్నః
స్వామిన్భవన్తు నృహరే తవమంగళాని ॥ ॥ ౩౨ ॥

లీలాలవంగతులసీశశిచందనాద్యై
రభ్యర్చదిభిస్సుభయభక్తి సమర్చనాద్యైః ।
పరిత్యాసనపరిణిహితైరుచితోపచారా
ణ్యారాధనాని నృహరే తవనన్తు నిత్యమ్ ॥ ॥ 33 ॥

పుష్పైర్వ్యాహృతినిర్భరమృతపరీతిమైస్సుగన్ధైః
స్సవ్యంజనైస్సుమృతపాయససూపపూపైః ।
ఆచారవేశలయనన్యఫలాభిసన్ధి
నైవేద్యమస్తు సుహృదద్భుతసింహ్మ నిత్యమే ॥ ॥ ౩౪ ॥

ఆచార్యసర్వనిభృతైరభిజాతసంప-
ద్విద్యాభిజాత్యవిభవైరపిపీతదోషైః ।
శ్రీమన్నృసింహ్మగురుణాభిమతైస్త్వదీయై
రారాధితైస్తవ నృసింహ్మ సన్ముదిరస్తు ॥ ॥ ౩౫ ॥

సశ్రీభువస్సకలమంగళవిగ్రహస్య
సానన్తతాక్ష్యకృపసేశసువశేకనస్య ।
సశ్రీపరాంకుశయతీశ్వరదేశికస్య
స్వామిన్భవన్తునృహరేతవమంగళాని ॥ ॥ ౩౬ ॥

శ్రీమన్యతీశ్వరకృపానుగయా స్వరుచ్యా
శ్రీమందిరే కృతనివాస నృసింహ్మసూరేః ।
ఆశాస్మహేయుగపదాదృతయోగభోగ
శ్రీమన్నృసింహ్మ తవసంతతమంగళాని ॥ ॥ ౩౭ ॥

అనుదినమనవద్యశీలవిద్యైస్సమమనుయాగవిధిం విధాయ సద్భిః ।
సమయమథనయన్తమాశ్రితానుస్సవకుళసౌకళసంధిభిఃపరిబృంహైః ॥

అథవచనవిభూషాచార్యవర్యాశయాద్యై
రమలగుణవిశిష్టశ్రీసహాయాభిమృష్టైః ।
అమృతచుళకకల్పైరాశ్రితాళిహర్షయన్తం
శిశిరగుణముపాసేశ్రీనగాచార్యధుర్యమ్ ॥ ॥ ౩౮

ఇత్థఁ గుణానుభవతస్సమయం వినీయ
తౌ రేభసస్పృహృదయైకకుభాశ్రీకుస్వ ।
శ్రీబామభూషణనివేదనవాహనాది
కైంకర్యబద్ధరుచయే రచయేమ దాస్యమ్ ॥ ॥ ౪౦ ॥

శ్రీశైలసూరిరథ పాండ్యనృపాయ సంప-
త్పూర్ణార్యవత్స్వయమనేషహితైక హేతోః ।
రాజ్ఞే సునీతిముపదిశ్య సభాజిత స్స్వం
ధామాశ్రితైస్సహవిశన్విశతాన్మనోమే ॥ ॥ ౪౧ ॥

సంధ్యాముపాస్యసుపచేళిమధానుబింబాం
భూయోభిగమ్య ముకళీకరసికం ముకున్దమ్ ।
అనాప్యస్య దివ్యమనుసందధతే పరిబన్ధం
శ్రీశైశ్రీనివాసగురవే కరవై సపర్యామ్ ॥ ॥ ౪౨ ॥

సంభావ్య శౌరిం సహ సూనివర్గైర్గత్వాగృహంస్వంనృహరింపరిణమ్య ।
సృసిమ్మసూరౌహృదయంనియుజ్జన్ శ్రీశైలసూరిశ్శ్రియమావహేన్న ॥

*పరిఫుల్లముఖమంజులపరివణపాణిపంకేరుహం
పరినక్తఫులకాంకురం పరిచురహార్ద్రబాష్పోదయమ్ ।
ఉదగ్రిశుభవిగ్రిహం సమనుబద్ధసచ్చాసనం
నియశ్శరణయామ్యహం తిరుమలార్యమేవాన్వహమ్ ॥

ఆశాన్మహే తమివముంకణహైమపీఠ
మధ్యాస్య భక్తివినతైరవధానవద్భిః ।
శిష్యైస్సమం సరసవిభ్రిమచాటుసూక్తి
స్సత్సంపరిదాయయుశతీస్సముచావారన్తమ్ ॥ ॥ ౪౩ ॥

---

* మంజలి ఇతి సాధుం ఇతి భాతి.

ಸಂಪುಟ ೨೦ ಸಂಚಿಕೆ ೨ ಜೂನ್ ೨೦೨೫

ಸಂಪಾದಕರು

ಡಾ. ಎಸ್. ಆರ್. ಲೀಲಾ

ಸಹ ಸಂಪಾದಕರು

ಡಾ. ಎಂ. ಎಸ್. ಶೇಖರ್

ಡಾ. ಎಸ್. ಪಿ. ಪದ್ಮಪ್ರಸಾದ್

ಡಾ. ಎಂ. ಎಸ್. ಆಶಾದೇವಿ

ಡಾ. ಎಸ್. ಜಿ. ಸಿದ್ಧರಾಮಯ್ಯ

ಡಾ. ಎಸ್. ಆರ್. ವಿಜಯಶಂಕರ

ಡಾ. ಎಸ್. ಆರ್. ಗುಂಜಾಳ

ಡಾ. ಎಸ್. ಆರ್. ಲೀಲಾ

దృశ్యపరిచితభూమ్యై శ్రీనివాసార్యశిష్యై
స్నేహవసతిమురీయాం సాధుమృత్యోరనాయామ్ ॥

ఇత్యాదినూద్యశమనోరథచాపలోత్థైః
నాసీరమహాషడమధురస్మితమాదదానః ।
చేతశ్చుభాశ్రయవిహారి విధాయ నిద్రాం
ముచ్యాంచితం తిరుమలార్యముపస్మరామః ॥ ॥౩॥

ఏనాంయోఽదినచర్యామే శ్రీనగవర్యస్యశీలితాశ్చర్యామ్ ।
అనుదినమనుసంధత్తే సపదం నిశ్రేయసం ధత్తే ॥ ॥౩॥

సర్వశ్రేయస్సముదయభువాం సమ్యగాచార్యనిష్ఠా-
సాధిష్ఠానామహమహమికాంగీకృతాస్మద్భరాణామ్ ।
శ్రీశైలార్యపరివరకరుణాసింధునస్తుష్టితానాం
మత్రామూత్రావ్యమలయనసామస్తరంగోభవేయమ్ ॥ ౪॥

మనుముఖనమనోజ్ఞశుద్ధాస్తసిద్ధాస్తశుద్ధాన్తరం
శరరిపుకలివైరిగాథాద్యగాఢార్థబోధాంబుధిమ్ ।
గురుహృదయమిమమ్బభాషావిభూషావిశేషాఢ్యవాదం
లిగుమలగురుమేవవన్దామివిద్వామినన్దామిచ ॥ ॥౫॥

ఇతి శ్రీకౌశికకులతిలక శ్రీశైలార్య
దినచర్యా సమాప్తా
శ్రీశైలగురవేనమః
శ్రీః

